Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

Poškozený v trestním řízení

Jméno konzultanta : Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Jméno zpracovatele : Mgr. Václav Richter

Leden 2008

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým“

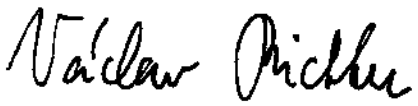

OBSAH

Úvod		1
1.	**Historický exkurz právní úpravy poškozeného**	**3**
1.1.	Právní úprava platná do 1.8.1950	3
1.2.	Právní úprava platná do 31.12.1956	4
1.3.	Právní úprava platná do 31.12.1961	5
2.	**Pojem poškozeného**	**7**
3.	**Postavení poškozeného a jeho procesní práva**	**12**
3.1.	Práva náležející každému poškozenému bez rozdílu, tedy bez ohledu na možnost žádat náhradu škody	13
3.1.1.	Práva náležející poškozenému, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem	16
3.2.	Poučení poškozeného o jeho právech v přípravném řízení	19
3.3.	Právo poškozeného být poučen o právu na informace	20
3.4.	Právo poškozeného účastnit se dokazování	24
3.5.	Právo poškozeného nahlížet do spisů	25
3.6.	Právo poškozeného žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu	28
3.7.	Právo poškozeného podat stížnost proti usnesení o odložení věci, proti usnesení o zastavení trestního stíhání a postoupení věci jinému orgánu	29
3.8.	Právo poškozeného učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného	31
4.	**Účast poškozeného při rozhodování o procesních odklonech**	**34**
4.1.	Podmíněné zastavení trestního stíhání a jeho vztah k poškozenému	34
4.2.	Narovnání a jeho vztah k poškozenému	38
4.3.	Odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému	40
5.	**Trestní stíhání se souhlasem poškozeného**	**42**
5.1.	Aplikace institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním	44
6.	**Adhezní řízení**	**47**
6.1.	Význam, podstata a charakteristika adhezního řízení	47
6.2.	Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným	48
6.3.	Rozhodnutí soudu v hlavním líčení o nároku poškozeného	50

7.	**Výslech osoby svědka – poškozeného**	**59**
7.1.	Význam účasti poškozeného v trestním řízení	59
7.2.	Taktika výslechu	60
7.3.	Psychologické předpoklady výslechu	62
7.4.	Psychologické působení na osobu vyslýchaného	65
7.5.	Příprava výslechu	66
7.5.1.	Příprava organizační a materiální	67
7.5.2.	Příprava obsahová, složená z fáze analytické a syntetické	67
7.6.	Realizace výslechu	71
7.6.1.	Stadia výslechu	71
7.6.2.	Zvláštnosti výslechu u osob nezletilých	81
7.6.3.	Zvláštnosti výslechu u osob starých	85
7.6.4.	Zvláštnosti výslechu u osob zraněných, nemocných, umírajících a defektních	86
7.6.5.	Zvláštnosti výslechu v závislosti na typu trestného činu	89
7.7.	Dokumentování výsledků výslechu	98
7.8.	Psychologická a viktimologická hlediska účasti poškozeného ve vyšetřování	100
8.	**Pojem oběť trestné činnosti**	**103**
8.1.	Odškodňování obětí	104
9.	**Srovnání právní úpravy postavení poškozeného v ČR se slovenskou právní úpravou**	**110**
10.	**Srovnání právní úpravy poškozeného v ČR s polskou právní úpravou**	**113**
11.	**Závěr a úvahy de lege ferenda**	**116**
12.	**Přílohová část**	**123**
13.	**Seznam použité literatury**	**131**

Děkuji doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za jeho vstřícnost a trpělivé naslouchání.

Úvod

Téma mé rigorózní práce jsem si zvolil poškozený v trestním řízení. Problematika poškozeného a jeho postavení v trestním řízení mě vždy zajímala, a to nejen během studia trestního práva na Právnické fakultě, ale nyní i z pohledu praktických otázek a problémů v mém postavení právního čekatele na Okresním státním zastupitelství v Mostě. Poškozeného vnímám jako člověka, který se dostává často do těžké životní situace v důsledku spáchání trestného činu obviněným. Na poškozeného jsem se zaměřil proto, že se domnívám, že by mu měla být věnována větší pozornost v trestním řízení především s ohledem na skutečnost, že se jedná o osobu, jež je protiprávním jednáním pachatele zasažena nejintenzivněji, a také proto, že v minulosti jí nebyla ze strany zákonodárce věnována dostatečná pozornost. Poškozený je ten, který je nepříjemně obviněným zasažen v průběhu často jeho normálního života. V mé práci se tak věnuji nejen aplikačním problémům souvisejícími s úpravou postavení poškozeného v trestním řízení, vymezením jeho procesních práv, ale i problémy souvisejícími s rozhodováním o náhradě škody v trestním řízení. Neopomenu uvést problematiku odškodňování obětí trestné činnosti včetně cenných statistických údajů získaných z odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti České republiky. Zvláštní kapitolu věnuji výslechu svědka v postavení poškozeného. Tuto problematiku jsem se rozhodl zařadit do mé práce proto, že poškozený je často v postavení svědka, tedy osoby, která viděla, slyšela, vnímala. Navíc mě tato problematika zajímá z pohledu trestního řádu a kriminalistiky. Měl jsem možnost seznámit se s výslechy svědků v postavení poškozených v průběhu mé stáže na Okresním ředitelství Most, Služby kriminální policie a vyšetřování Policie České republiky. Tato zkušenost mě natolik zajímala a zajímá, že jsem tuto problematiku uvedl i ve své práci.

Cílem této práce je tedy podrobné rozpracování stěžejních procesních práv poškozeného, vymezení adhezního řízení a institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného. V mé práci se chci dále zaměřit na specifika při výslechu poškozeného, jakožto zvláštní kategorie svědka, a to především ve světle trestního práva a kriminalistiky. Svou pozornost rovněž soustředím především na změny v pozici poškozeného, k nimž došlo po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb., a posouzení, zda je platná právní úprava pro poškozeného dostatečně vyhovující. Problematiku výslechu svědka – poškozeného však nelze vyčerpat pouze rozborem platných ustanovení trestního řádu. Je nutné poukázat také na to, že výslech představuje především interakci

mezi dvěma osobami – vyslýchaným a vyslýchajícím a že skutečnost, že vyslýchající striktně dodrží požadavky platné právní úpravy ještě nepředstavuje záruku dosažení cíle výslechu. Samozřejmě, že jejich dodržení je nezbytnou podmínkou pro možnost použití získané výpovědi jako zákonného důkazu v trestním řízení. Nicméně jedná se „pouze" o normy, které vyslýchajícího limitují, stanoví základní požadavky, jež mají zajistit, aby se vyslýchající pohyboval v určitých zákonných mezích. Trestní řád však vyslýchajícímu neříká nic o tom, jak má výslech provést, aby byl úspěšný. Tímto se zabývá kriminalistika, a proto je mým záměrem rozpracovat podrobně kriminalistické poznatky o samotné realizaci výslechu svědka – poškozeného. Zde vzniká potřeba řešit odpovědi zejména na následující otázky. Jak zvolit správně osobu vyslýchajícího ? Jaké taktické postupy se používají při výslechu ? Jaký význam pro úspěch má důkladná příprava a jak probíhá samotná realizace výslechu ? Jaké další vlivy mohou na kvalitu výslechu působit ? Jakou roli hraje kvalita výslechového prostředí a jaké jsou přípustné formy psychologického působení na vyslýchanou osobu ? Tyto představují pouze některé z otázek, na něž se v práci snažím odpovědět. Dále se zabývám problematikou zvláštností postupu při výslechu určitých skupin osob poškozených s ohledem na jejich věk a aktuální zdravotní stav, a specifiky, jež je možné pozorovat u některých druhů trestných činů.

Poškozený, jakožto zvláštní strana trestního řízení, může mít pro vyšetřování a jeho úspěch zásadní význam. Ten spočívá nejen ve skutečnosti, že poškozený je ve většině případů oznamovatelem trestného činu, ale především v jeho svědecké výpovědi, jíž se podrobně zabývám. Zdůraznit je třeba především její jedinečnost, jež spočívá v tom, že je to poškozený, který je jednáním pachatele postižen nejvíce a který v důsledku toho může poskytnout velmi autentickou a detailní výpověď. Samozřejmě je nutné zohlednit rovněž riziko možného zkreslení výpovědi v důsledku nejrůznějších vlivů různého charakteru a původu. Všem těmto skutečnostem se v práci rovněž věnuji.

Součástí práce je rovněž srovnání naší právní úpravy s právní úpravou polskou a slovenskou. Mým cílem je tyto právní úpravy přiblížit, zamyslet se nad jejich klady, jež by dle mého názoru mohly přispět ke zkvalitnění české právní úpravy, a tedy vyjádřit i určité názory „de lege ferenda". Cílem práce tedy není pouze popsat a rozebrat aktuální platnou právní úpravu, ale pokusit se rovněž o její zhodnocení.

1. Historický exkurz právní úpravy poškozeného

1.1. Právní úprava platná do 1.8.1950 podle ř.z.č. 119/1873

Obecná právní regulace postavení poškozeného byla obsažena v ustanovení § 46 až § 50 ř.z.č. 119 z roku 1873, jímž se zavádí trestní řád. Poškozený podle této právní úpravy byl označován jako soukromý účastník, který má jednak postavení jakéhosi pomocníka veřejného žalobce, na jehož místo mohl v zákonem stanovených případech nastoupit a to i ohledně veřejnožalobních trestných činů, zejména tam, kde veřejný žalobce uplatnil oportunitu a to ať v řízení předpřípravném, tehdy poškozený mohl navrhnout, aby řízení bylo zahájeno, tak v řízení přípravném, tehdy poškozený mohl prohlásit, že trvá na stíhání a konečně v řízení před soudem, tehdy, ustoupil-li státní zástupce od obžaloby, tak mohl poškozený prohlásit, že setrvává při obžalobě. Předpokladem pro statut soukromého účastníka byla skutečnost, že na právech bylo ublíženo deliktem přímo jemu. Nepřicházela v úvahu cese tohoto procesního postavení. Postavení **soukromého účastníka** získal poškozený připojením se pro své soukromoprávní nároky k trestnímu řízení, o jehož zavedení měl být vyrozuměn. Toto připojení bylo třeba učinit ústně či písemně do počátku hlavního přelíčení. Od uplatňování svých nároků mohl kdykoli upustit. Naopak ohledně těchto soukromoprávních nároků nesl důkazní břemeno. K postavení soukromého účastníka byla vázána práva napomáhat státnímu zástupci a vyšetřujícímu soudci se vším, co je příhodné k usvědčení obviněného nebo k odůvodnění nároku na náhradu (§ 47 odst. 1), nahlížet do spisů (§ 47 odst. 2), být obeslán k hlavnímu přelíčení, kde pak mohl klást otázky obžalovanému, svědkům a znalcům, či obdržet slovo k jiným poznámkám, pak ihned po závěrečném návrhu státního zástupce obdržet slovo k odůvodnění svých návrhů, o nichž si přeje, aby bylo rozhodnuto (§ 47 odst. 3), ze zákona stanovených omezení vznést a provést veřejnou žalobu (§ 48) a konečně pouze v přestupkovém řízení podávat odvolání, ale pouze tehdy, jestliže soukromoprávní nároky byly alespoň částečně uznány (§ 465). Pro úplnost tohoto stručného exkursu do trestního řádu z roku 1873 je třeba doplnit, že již tato právní úprava reagovala na existenci tzv. soukromožalobních deliktů a to zakotvením institutu soukromého žalobce v ustanovení § 46. Šlo o osobu, jíž bylo ublíženo v jejím právu přečinem stíhatelným jen na její žádost. Taková osoba nemusela být vždy naprosto totožná s poškozeným, čehož typickým případem je přečin zmrhání nezletilé příbuzné domácím člověkem pod § 504 trestního

zákona (ř.z.č. 117/1852): „Domácí člověk, který zmrhá nezletilou dceru nebo nějakou k domácnosti náležející nezletilou příbuznou domácího hospodáře nebo hospodyně, má býti potrestán za tento přestupek podle rozdílnosti svého svazku k této rodině tuhým vězením od jednoho do tří měsíců." Podle § 505 odst.2 téhož zákona: „Tyto oba přestupky se však vyšetřují a trestají pouze k žádosti rodičů, příbuzných nebo poručenstva." Takový soukromý žalobce mohl u trestního soudu žádat o trestní stíhání písemně, ale i ústně, v přípravném řízení napomáhat soudu ve všem k podepření své žaloby, nahlížet do spisů a k uplatnění své žaloby činit všechny kroky, k nimž byl jinak oprávněn státní zástupce.

1.2. Právní úprava platná do 31.12.1956 podle zákona č. 87/1950 Sb.

Obecná právní regulace postavení poškozeného je obsažena v oddílu osmém hlavy první zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), tedy v ustanovení § 48 až § 53. Tato norma již pracuje s pojmem **poškozený**, jehož vymezuje jako toho, komu byla trestným činem způsobena škoda. Rozdíl oproti předchozí právní úpravě je v tom, že nyní zákon již připouštěl přechod práv poškozeného na jeho nástupce v případě, že poškozený zemřel. Také tato právní úprava ukládala povinnost poskytnout možnost poškozenému, aby v trestním řízení uplatňoval své nároky vzešlé z trestného činu a činit návrhy v hlavním a odvolacím líčení. Pro možnost rozhodnutí soudu o nárocích poškozeného vzešlých z trestného činu bylo třeba, aby o toto poškozený požádal do té doby, než se soud odebral k závěrečné poradě. K postavení poškozeného náležela práva poskytnutí možností, aby v trestním řízení uplatňoval své nároky vzešlé z trestného činu a učinil návrhy v hlavním i odvolacím líčení (§ 48 odst. 1), být poučen o jeho právech v přípravném řízení prokurátorem a v řízení před soudem předsedou senátu (§ 48 odst. 2), nahlížet do spisů (§ 66 odst. 1), být vyrozuměn o hlavním líčení (§ 141 odst. 3) a odvolacím líčení (§ 189 odst. 3) ve věcech, kde mohl uplatnit své nároky z trestného činu a zde pak učinit návrhy k uplatnění svého nároku (§ 158 odst. 1), podat odvolání proti odsuzujícímu rozsudku pro nesprávnost výroku o jeho uplatněném nároku vzešlého z trestného činu (§ 173 odst. 1 písm.c) a dát se zastupovat zmocněncem s totožnými právy. Zcela nově se objevuje institut zajištění nároků poškozeného vzešlých z trestného činu, který upravuje § 49 a § 50. Dělo se tak rozhodnutím (v přípravném řízení prokurátora, v řízení před soudem soudu), proti němuž byla přípustná

stížnost. Takto však bylo možno zajistit toliko věci movité a pohledávky obviněného a to až do pravděpodobné výše škody. Poškozený byl o tomto rozhodnutí vyrozumíván s poučením o tom, za jakých okolností může být zajištění zrušeno. Toto upravoval § 50 odst.1 tak, že příslušný orgán – prokurátor, resp. soud zajištění zrušil, pominul-li důvod, pro který bylo zajištění nařízeno, nebo trestní stíhání bylo zastaveno či byl vyhlášen zprošťující rozsudek anebo uplynul jeden měsíc od právní moci rozsudku, jímž byl obviněný uznán vinným.

1.3. Právní úprava platná do 31.12.1961 podle zákona č. 64/1956 Sb.

Obecná právní regulace postavení poškozeného je obsažena v oddílu sedmém hlavy druhé části první zákona č.64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), tedy v § 41 až § 45. Poškozený je zde definován jako ten, komu byla trestným činem způsobena škoda, pokud by nárok na její náhradu bylo možno uplatňovat před soudem v řízení ve věcech občanskoprávních (§ 7 odst. 10). Podle tohoto vymezení tedy nebylo možno považovat za poškozeného toho, kdo mohl uplatňovat nárok na náhradu škody např. v řízení správním, daňovém apod. Procesní postavení poškozeného pak je vymezeno jeho právem žádat, aby v trestním řízení bylo rozhodnuto o jeho nároku na náhradu škody způsobené trestným činem a činit návrhy. Touto právní úpravou bylo však vyloučeno právo uplatňovat nárok na náhradu škody v řízení o trestných činech náležejících do příslušnosti krajského soudu a dále v případech, kde již poškozený uplatnil dříve nárok v řízení ve věcech občanskoprávních. Objevuje se zde časový limit k podání žádosti o přiznání nároku na náhradu škody do zahájení hlavního líčení, přičemž neučinil-li poškozený svůj návrh již dříve, byl povinen předseda senátu před zahájením hlavního líčení poškozeného vyzvat k podání návrhu stran nároku na náhradu škody. I podle této právní úpravy byla žádost poškozeného zákonným limitem pro možnost rozhodnutí o nároku na náhradu škody. K postavení poškozeného se vázalo právo žádat, aby v trestním řízení bylo rozhodnuto o jeho nároku na náhradu škody způsobené trestným činem (§ 41 odst. 1), právo být poučen o jeho právech a poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění (§ 41 odst. 2), právo nahlížet do spisů (§ 71 a násl.), právo být vyrozuměn o hlavním líčení (§ 213), právo klást vyslýchaným osobám otázky (§ 231), právo na doručení opisu rozsudku (§ 143 odst. 1,3) a usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 192 odst.3) a zdůvodnit své návrhy při hlavním líčení po řeči

prokurátora (§ 233 odst.3). Oproti předchozím právním úpravám tato norma naprosto eliminovala možnost poškozeného zvrátit jakýmkoli způsobem rozhodnutí soudu o uplatněném nároku na náhradu škody způsobené trestným činem, neboť pro poškozeného nebylo upraveno právo odvolání.

2. Pojem poškozeného

V úvodu vymezení pojmu poškozeného je třeba uvést, že poškozený je významným subjektem trestního řízení a především významnou stranou trestního řízení. V platném trestním řádu je pojem a postavení poškozeného upraveno ustanoveními § 43 – 51a. Za patrně nejvýznamnější lze považovat změny přijaté v novele trestního řádu č. 265/2001 Sb., s účinností od 1.1. 2002 (27. novela trestního řádu). Tyto změny posílily postavení poškozeného v trestním řízení. Zákonné vymezení pojmu poškozeného je uvedeno v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu České republiky v sedmém oddílu hlavy druhé trestního řádu označeném Soud a osoby na řízení zúčastněné. Zajímavé je, že tato zákonná definice se nezměnila při žádné z mnoha novel trestního řádu od roku 1961 do současné doby. Poškozený je podle shora uvedeného ustanovení trestního řádu každý, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.[1] Můžeme tak rozeznat[2] dvě kategorie[3] poškozených a to poškozené, kteří mají nárok na náhradu majetkové škody podle § 43 odst. 3 trestního řádu a jsou tak ve shodě s ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu subjekty adhezního řízení a poškozené, kteří takový nárok nemají podle § 43 odst. 1 trestního řádu. Někdy je složitější určit poškozeného, např. osoby mladší než osmnáct let nebo osoby mladší patnácti let, vůči nimž se pachatel dopustil trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle ustanovení § 187 trestního zákona, mohou mít postavení poškozeného v trestním řízení jen za předpokladu, že konkrétní jednání pachatele mělo za následek způsobení některé z újem uvedených v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu – v tomto případě přichází v úvahu zejména způsobení újmy na zdraví. Postavení poškozeného zde tedy nelze dovozovat jen obecně ze skutečnosti, že zákonodárce v zájmu zvýšené ochrany dětí a mládeže před trestnou činností spojenou s drogami postihuje v rámci kvalifikované skutkové podstaty přísněji pachatele, který spáchá uvedený čin vůči osobě mladší než osmnáct let nebo dokonce mladší patnácti let.[4] Široké vymezení pojmu poškozeného je zúženo[5] jednak v ustanovení § 43 odst. 2

[1] Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2007, s. 227.
[2] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 21.
[3] Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 236.
[4] Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 7/2004
[5] Jelínek, J. a kolektiv. Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou. 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007. Praha : Linde, 2007, s. 419.

trestního řádu a jednak v ustanovení § 310a trestního řádu, kdy pro účely narovnání je vyloučen právní nástupce z možnosti vykonávat práva poškozeného. Za poškozeného z hlediska definice v ustanovení § 43 odst.1 trestního řádu není možno považovat toho, kdo se sice subjektivně cítí[6] poškozen trestným činem morálně nebo jinak, avšak vzniklá újma není v příčinné souvislosti s trestným činem nebo není způsobena zaviněním pachatele (nelze ji pachateli přičítat). Jiná publikace, učebnice trestního práva procesního[7], konstatuje, že právní úprava tu neomezuje pojem poškozeného, ale spíše se snaží usměrnit praxi v tom, aby pojem poškozeného nebyl vykládán příliš široce a nezahrnoval osoby, které jsou jednáním obviněného postiženy až zprostředkovaně nebo se za poškozené jen samy označují, aniž by pro to byl důvod. J. Jelínek naopak uvádí, že zúžením se mělo zabránit tomu, aby byla za poškozeného považována osoba, jejíž postavení bylo trestným činem zasaženo pouze zprostředkovaně, nebo která se za poškozeného pouze označovala.[8] Můžeme říci, že je třeba rozlišovat obecný pojem poškozeného podle § 43 odst. 1 trestního řádu a poškozeného, který má podle zákona nárok na náhradu škody, jež mu činem byla způsobena podle § 43 odst. 3 trestního řádu, kde je upraven poškozený jako subjekt adhezního řízení. Zde je třeba doplnit, že subjektem adhezního řízení mohou být i osoby[9], které nejsou poškozenými ve smyslu obecné definice v § 43 odst. 1 trestního řádu. Může jít o právní nástupce poškozeného podle § 45 odst. 3 trestního řádu.

Poškozený je stranou trestního řízení, která je samostatná a nezávislá na ostatních stranách trestního řízení. Postavení poškozeného je zejména ***nezávislé*** ve vztahu ke státnímu zástupci. I když zájmy státního zástupce a poškozeného jsou do jisté míry totožné, v konkrétním případě se mohou i lišit. K tomu podle mého názoru správně uvádí J. Jelínek[10], že mezi státním zástupcem a poškozeným může dojít k rozporům v otázce hodnocení skutkového stavu a jeho právního posouzení, např. spornou může být otázka způsobu provedení činu, zda se jednalo o útok vyprovokovaný či nikoli, dále otázka míry zavinění, jeho pohnutky atd. Rozpory se mohou projevit také při hodnocení oprávněnosti uplatňovaného nároku na náhradu škody co do důvodnosti a výše tohoto nároku. To nic ale nemění na tom, že poškozený v podstatě stojí na straně obžaloby. Není ale orgánem zastupujícím veřejnou žalobu v trestním řízení, a to ani v omezeném rozsahu. Je to dáno

[6] Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. přibylo nové ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu

[7] Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2., podstatně přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2003, s. 265.

[8] Jelínek, J. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. Kriminalistika, 2002, č. 1, s. 29.

[9] Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 236.

[10] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 39 a 40.

tím, že řízení před soudem je možné pouze na základě obžaloby podané státním zástupcem, resp. podaným návrhem na potrestání, i když návrh na potrestání není výslovně uveden v ustanovení § 2 odst. 8 trestního řádu. Poškozený se nemůže k obžalobě podané státním zástupcem připojit a ani obžalobu rozšířit o nový skutek.

Poškozený neztrácí své postavení v trestním řízení ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu tím, že mu byla již škoda plně nahrazena, třeba ještě před zahájením trestního stíhání, nebo v jeho průběhu. Pojem poškozeného je skutečně širší, než pojem subjektu adhezního řízení, když zahrnuje i toho poškozeného, který není podle ustanovení § 43 odst.3 trestního řádu[11] oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení.[12]

Poškozený vystupuje také jako strana[13] trestního řízení a to nejen v případě, že má v trestním řízení nárok na náhradu škody způsobené mu trestným činem, ale umožňuje vystupovat každému, komu bylo trestným činem jakkoliv ublíženo, aby přispěl k správnému a zákonnému rozhodnutí ve věci, byť by nebylo z povahy věci možné, aby uplatňoval vůči obviněnému nárok na náhradu škody.

Vyjdeme-li ze zákonné definice poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, tak poškozeným je ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví.[14] Poškozený je také každý, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda. Majetkovou škodou se rozumí jen skutečně vzniklá škoda, kterou lze vyjádřit v penězích.[15] Za poškozeného ve smyslu ustanovení § 43 odst.1 trestní řád považuje také toho, komu byla způsobena morální škoda. O morální škodě můžeme hovořit v případech škodlivého zásahu do práv a zájmů dotčeného subjektu, který je způsoben například trestnými činy proti lidské důstojnosti, trestnými činy proti pořádku ve věcech veřejných, trestnými činy hrubě narušujícími občanské soužití. Pojem jiná škoda je spjat v souvislosti se škodou na právech způsobenou trestným činem poškozování spotřebitele podle § 121 trestního zákona, trestným činem nekalé soutěže podle § 149 trestního zákona, trestným činem křivého obvinění podle § 174 trestního zákona, trestným činem pomluvy podle §

[11] Jenom poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena, je subjektem adhezního řízení a jen takový poškozený je oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu.

[12] Šámal, P., Král, V., Baxa J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. I. díl, 4. vydání. Praha : C.H. Beck 2005, s. 236.

[13] § 12 odst. 6 trestního řádu

[14] Ublížení na zdraví – stav, který je porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí a znesnadňuje výkon obvyklé činnosti nebo má jiný vliv na obvyklý způsob života poškozeného a který zpravidla vyžaduje lékařské ošetření, i když nezanechá trvalé následky
Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, 1998, nakladatelství Univerzity Karlovy, s. 22.

[15] srov. R 15/1966, R 55/1971.

206 trestního zákona, trestným činem poškozování cizích práv podle § 209 trestního zákona a trestným činem omezování osobní svobody podle § 231 trestního zákona. Jiná škoda vzniká i jednáním pachatele proti životu nebo zdraví, event. proti majetku, které je z hlediska stadií vývoje trestného činu toliko přípravou nebo pokusem. Takovým jednáním jsou ohroženy společenské vztahy týkající se života, popř. zdraví občana, proti němuž útok směřoval, nebo společenské vztahy týkající se jeho majetku. V tomto případě škoda způsobená na bezpečnosti života občana, zdraví a majetku je jinou škodou, jejíž způsobení opravňuje toho, komu byla způsobena, aby vystupoval v trestním řízení jako poškozený.[16] Újma musí být v příčinné souvislosti se skutkem, který je popsán v usnesení o zahájení trestního stíhání a následně v obžalobě, případně návrhu na potrestání, jinak nelze osobě postavení poškozeného přiznat.

Jak jsem již uvedl, je nutné rozlišovat dvě kategorie poškozených, tj. široké obecné vymezení poškozeného podle § 43 odst. 1 trestního řádu v postavení procesní strany podle § 12 odst. 6 trestního řádu a poškozeného s právem uplatňovat nárok na náhradu škody podle § 43 odst. 3 trestního řádu. To týká plně i přípravného řízení. V jeho rámci je poškozenému dána možnost být aktivní, tedy svými návrhy a zásahy napomáhat ke zjištění skutkového stavu věci a jejímu správnému rozhodnutí. Úprava v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu má přitom nejen povahu procesní, kdy poškozený má vymezeny základní zákonná oprávnění. Další oprávnění poškozeného jsou zakotvena v ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu současně obsahuje hmotněprávní úpravu, koho lze za poškozeného v trestním řízení vlastně vůbec považovat. Tato úprava se vztahuje na všechna stadia trestního řízení, tj. i na postup před zahájením trestního stíhání. Nepřichází proto v úvahu, aby pojem poškozeného byl vymezen odchylně pro různá stadia řízení.[17] Je ovšem nutné uvést, že na zjištění okolností týkajících se osoby poškozeného ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání nelze klást stejné požadavky jako v dalších stadiích trestního řízení, přičemž ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu platí pro celé trestní řízení. Tento obecný pojem poškozeného je nutné vykládat tak, že za takovou osobu se považuje i ten, kdo o sobě prohlašuje, že byl poškozen trestným činem některým ze způsobů uvedených v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, a to až do doby, než bude zjištěn opak – tedy nejméně do doby, než bude

[16] Šámal, P., Král, V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. Praha : C.H. Beck 2005, s. 236.

[17] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 21.

ve věci rozhodnuto pravomocně.[18] S osobami, jež o sobě prohlašují, že mají postavení poškozeného, je nutné nakládat jako s poškozenými, i kdyby policejní orgán rozhodl o odložení věci, neboť by měl za to, že nejsou splněny podmínky uvedené v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu. Jinak by práva těchto osob mohla být zkrácena v rozporu se zákonem. Stále je totiž dána možnost, že v další fázi řízení bude zjištěno, že osoba prohlašující o sobě, že je poškozeným, skutečně je poškozeným ve smyslu obecné definice poškozeného. Jestliže bude určitá osoba v průběhu prověřování o sobě tvrdit, že je poškozeným, není třeba s ní jako s osobou poškozenou nakládat v případě, že škoda (újma) uvedená v § 43 odst. 1 trestního řádu, jež měla být zapříčiněna osobě, která se označuje za poškozeného, nemohla být způsobena zaviněním osoby označované za pachatele trestného činu. Takový závěr musí být skutečně naprosto zřejmý. V pochybnostech ale je nutné i osobu, u níž je tento závěr sporný, za poškozeného považovat. Je nutné ještě zmínit ustanovení § 44 odst. 1 trestního řádu, podle něhož oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako ***spoluobviněný.*** Poškozený je v podstatě občanskoprávním odpůrcem obviněného, který mu způsobil škodu, a také v trestním řízení svá práva vykonává proti obviněnému.

[18] Usnesením o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu. Ve fázi vyšetřování se pak jedná o obžalobu a o rozhodnutí uvedená v § 171 až 173, § 307, § 309 trestního řádu, ve zkráceném přípravném řízení o návrh na potrestání a rovněž tak rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a o odložení věci za současného schválení narovnání. V řízení ve věcech mladistvých rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého podle § 70 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

3. Postavení poškozeného a jeho procesní práva

Postavení poškozeného v trestním řízení je poměrně citlivá otázka, neboť v minulosti jsme mohli pozorovat slabší postavení poškozeného v jeho procesních právech než je tomu dnes. Poškozený a obviněný jsou v trestním řízení stranami s protichůdnými zájmy, jak uvádí J. Jelínek.[19] Novely trestního řádu od roku 1989 rozšiřovaly, zesilovaly a prohlubovaly spíše procesní práva obviněného, ale buď vůbec, anebo jen ve velmi malé míře rozšiřovaly procesní práva poškozeného. J. Jelínek uvádí[20], že tento postup nebyl správný. Ochrana osoby poškozené trestným činem je stejně důležitá jako ochrana osoby, proti které se vede trestní řízení. Ochrana osobnosti v trestním řízení znamená nejen ochranu osobnosti obviněného, ale i poškozeného. S tímto názorem se plně ztotožňuji. Trestní řád přiznává poškozenému určitý „katalog" procesních práv. Upravena jsou v ustanovení paragrafů 43 až 51a. Toto je základní vymezení práv poškození. Další procesní práva poškozeného můžeme najít v různých ustanoveních trestního řádu. Procesní práva poškozeného v trestním řízení směřují[21] jednak k dosažení morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele a také ke smírnému urovnání sporu v rámci narovnání a také k přiznání nároku na náhradu škody v adhezním řízení. V následujících pasážích vymezím jednotlivá procesní práva poškozeného podle platné právní úpravy.

Procesní práva poškozeného můžeme dělit na:

a) práva, která náleží každému poškozenému bez rozdílu, bez ohledu na možnost žádat náhradu škody,
b) práva, která náleží jen těm poškozeným, kteří mají podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem.

[19] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 58.
[20] Jelínek, J. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. Kriminalistika, 2003, č. 2, s. 112.
[21] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 41.

3.1. Práva náležející každému poškozenému bez rozdílu, tedy bez ohledu na možnost žádat náhradu škody

V následujícím přehledu uvádím procesní práva poškozeného náležející každému poškozenému. Jedná se o:

- právo být poučen o svých právech a právo na poskytnutí plné možnosti k jejich uplatnění – ustanovení § 46 trestního řádu. Zvláštním případem poučovací povinnosti je povinnost orgánů činných v trestním řízení poskytnout oběti poučení o podmínkách, za nichž lze žádat poskytnutí peněžité pomoci od státu dle zvláštního zákona, tedy konkrétně podle ustanovení § 14 zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákonů č. 265/2001 Sb. a č. 204/2006 Sb.,
- právo používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka podle ustanovení § 2 odst. 14 trestního řádu,
- právo být poučen o možnosti žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl. Toto právo je zakotveno v ustanovení § 44a odst. 1 trestního řádu ve znění novely č. 283/2004 Sb. Bezprostředně na toto právo navazuje právo podat žádost o poskytnutí uvedených informací v rozsahu vyplývajícím z ustanovení § 44a odst. 2 trestního řádu,
- právo, aby při provádění úkonů trestního řízení bylo s poškozeným jednáno tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení, a aby byla vždy šetřena jeho osobnost a ústavou zaručená práva (§ 52 trestního řádu). Konkrétní uplatnění tohoto práva můžeme nalézt v ustanovení § 8a trestního řádu, v ustanovení § 102 trestního řádu požadující zvlášť šetrný výslech[22] poškozeného - svědka - osoby mladší než 15 let o skutečnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat duševní a mravní vývoj této osoby, nebo ustanovení § 200 odst. 1 trestního řádu dovolující vyloučit veřejnost při hlavním líčení, pokud by byla ohrožena bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků,
- právo činit návrhy na doplnění dokazování již v průběhu přípravného řízení a i později v hlavním líčení nebo ve veřejném zasedání konaném o odvolání. Toto právo je

[22] Této problematice se budu věnovat v sedmé kapitole

obsaženo v ustanoveních § 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 235 odst. 2, § 263 odst. 5 až 7 trestního řádu,

- právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Toto právo můžeme najít v ustanovení § 65 trestního řádu. Je ovšem nutno upozornit, že zde přichází také v úvahu možnost odepření nahlédnutí do spisů. Blíže o tom pojednám, až rozvedu podrobněji toto právo poškozeného,
- právo žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu a státního zástupce konajícího vyšetřování (§ 157a trestního řádu),
- právo žádat, aby mu byly do vlastních rukou doručeny opisy rozhodnutí, proti kterým může podat opravný prostředek (§ 64 odst. 1 písm.b) trestního řádu),
- právo na oznámení usnesení o odložení věci, pokud je poškozený znám, a právo podat stížnost proti tomuto usnesení (§ 159a odst. 5 a 6 trestního řádu),
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení o postoupení věci jinému orgánu, a právo napadnout takové usnesení stížností (§ 171 odst. 2 trestního řádu),
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení o zastavení trestního stíhání, a právo napadnout takové usnesení stížností (§ 172 odst. 3 trestního řádu),
- právo být vyrozuměn o přerušení trestního stíhání (§ 173 odst. 3 trestního řádu),
- právo být vyrozuměn o podání obžaloby, jsou-li jeho pobyt a sídlo známé (§ 176 odst. 1 věta druhá trestního řádu),
- právo být vyrozuměn policejním orgánem nebo státním zástupcem o odložení nebo odevzdání věci ve zkráceném přípravném řízení (§ 179c odst. 1 věta první, odst. 4 trestního řádu),
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 písm.g), § 179g trestního řádu), jakož i usnesení státního zástupce o tom, že se podezřelý osvědčil (§ 179h odst. 1 trestního řádu), a právo podat proti oběma těmto usnesením stížnost (§ 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 trestního řádu),
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o odložení věci za současného schválení narovnání (§ 179c odst. 2 písm.f) trestního řádu), a právo podat

proti těmto usnesením stížnost (§ 309 odst. 2 trestního řádu per analogiam, § 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 trestního řádu),[23]

- právo vyslovit souhlas ke schválení narovnání státním zástupcem nebo soudem (§ 309 odst. 1 trestního řádu) a podat stížnost proti rozhodnutí o schválení narovnání, které mu bylo doručeno (§ 309 odst. 2 trestního řádu),
- právo na doručení opisu obžaloby, pokud jsou jeho pobyt nebo sídlo známé (§ 196 odst. 1 trestního řádu),
- právo zúčastnit se hlavního líčení s tím, že musí být vyrozuměn o době a místě konání hlavního líčení se zachováním zpravidla třídenní lhůty k přípravě (§ 198 odst. 1, odst. 2 trestního řádu),
- právo klást se souhlasem předsedy senátu vyslýchaným osobám otázky, a to zpravidla tehdy, když předseda senátu své dotazy skončil a když už nemají otázek členové senátu (§ 215 odst. 1 trestního řádu),
- právo před skončením řízení se vyjádřit k věci (§ 43 odst. 1 trestního řádu), přičemž tímto vyjádřením je při hlavním líčení závěrečná řeč, kterou je oprávněn přednést poškozený, pokud není zastoupen zmocněncem. Je-li zastoupen zmocněncem, přísluší toto oprávnění jemu (§ 216 odst. 2 trestního řádu). Poškozený nemůže však přednést poslední slovo jako obžalovaný a nemůže také pronést repliku (§ 216 odst. 3 a § 217 trestního řádu),
- právo zúčastnit se veřejného zasedání o odvolání, proto musí být poškozený nebo jeho zmocněnec vyrozuměn o nařízení veřejného zasedání při zachování alespoň třídenní lhůty k přípravě (§ 233 trestního řádu). Zde má práva obdobná jako v hlavním líčení,
- právo vyjádřit se k věci před skončením veřejného zasedání o odvolání – konečný návrh (§ 238 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 216 odst. 2 trestního řádu),
- právo dát se zastupovat zmocněncem (§ 50 trestního řádu), nebo v případech uvedených v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu společným zmocněncem,
- právo na poučení podle § 58 odst. 5 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, jsou-li v trestním řízení projednávány utajované informace (§ 51b odst. 1 a 2 trestního řádu),
- právo podat návrh, aby soud odsouzenému uložil povinnost uhradit mu zcela nebo zčásti náklady související s jeho účastí v trestním řízení,

[23] Vloženo až novelou trestního řádu č. 283/2004 Sb.

- právo dát podnět k trestnímu stíhání a právo na přijetí jeho oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 2 trestního řádu). Zde bych rád uvedl, že tu nejde o nějaké speciální právo poškozeného, protože uvedené oprávnění má každá fyzická i právnická osoba včetně zájmového sdružení občanů, jež plyne z ustanovení § 158 odst. 2 trestního řádu,
- právo vyjádřit souhlas s trestním stíháním, neudělit ho nebo vzít zpět (§ 163 trestního řádu),
- právo vznést proti osobě znalce, jeho odbornému zaměření či proti formulaci otázek námitky (§ 105 odst. 3 trestního řádu),
- právo učinit podnět ke stížnosti pro porušení zákona (§ 466 trestního řádu, § 31 odst. 1 a odst. 2 jednacího řádu státního zastupitelství,

3.1.1. Práva náležející poškozenému, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem

O tomto poškozeném můžeme hovořit jako o subjektu adhezního řízení. Tento poškozený má pak vedle procesních práv shora uvedených ještě tato následující práva:

- právo uplatnit proti obviněnému nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 3, § 228 a § 229 trestního řádu),
- právo učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného (§ 47 odst, 1, odst. 2 trestního řádu) a právo být vyrozuměn o zajištění nároku (§ 47 odst. 9 trestního řádu) včetně práva stížnosti proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajištění nároku na náhradu škody nebo vynětí věci ze zajištění (§ 49 trestního řádu),
- právo podat stížnost proti rozhodnutí o zrušení zajištění nároku poškozeného s ohledem na složení peněžité jistoty (§ 47a odst. 1 trestního řádu ve spojení s § 47a odst. 4 trestního řádu) nebo proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení peněžité jistoty, která byla složena (§ 47a odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 47a odst. 4 trestního řádu),
- právo podat návrh na rozhodnutí soudu, že má nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu (§ 51a odst. 1 a 2 trestního řádu) a právo podat stížnost proti usnesení o zamítnutí návrhu nebo proti usnesení o zproštění povinnosti zastupovat poškozeného (§ 51a odst. 4 trestního řádu),

- právo poškozeného, který má nárok na ustanovení zmocněnce (§ 51a odst. 1 trestního řádu), žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodli o tom, že stát ponese náklady na znalecký důkaz, který poškozený vyžádá (§ 110a trestního řádu), a také právo podat stížnost proti usnesení, jímž této žádosti nebylo vyhověno (§ 151a trestního řádu),
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání (§ 179c odst. 2 písm.g), § 179g trestního řádu), jakož i usnesení státního zástupce o tom, že se podezřelý osvědčil (§ 179h odst. 1 trestního řádu) a právo podat proti těmto usnesením stížnost (§ 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 trestního řádu),[24]
- právo být ve vyrozumění o hlavním líčení upozorněn, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku na náhradu škody rozhodovat na podkladě jeho vlastních návrhů, jsou-li už obsaženy ve spise nebo dojdou-li soudu dříve, než se přikročí k dokazování (§ 198 odst. 2 věta třetí trestního řádu),
- právo na postup podle § 206 odst. 2 trestního řádu, podle něhož se předseda senátu po přednesení obžaloby dotáže poškozeného, zda navrhuje, aby obžalovanému byla uložena povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem a v jakém rozsahu. Nedostavil-li se poškozený k hlavnímu líčení a je-li jeho návrh obsažen už ve spise, předseda senátu přečte tento návrh ze spisu,
- uplatnil-li poškozený návrh na náhradu škody, právo na to, aby mu soud v opisu doručil rozsudek, a to i když byl při vyhlášení rozsudku přítomen (§ 130 odst. 1 trestního řádu). To samé platí o trestním příkazu (§ 314f odst. 2 trestního řádu), který rovněž musí být poškozenému doručen,
- právo napadnout rozsudek odvoláním, a to pro nesprávnost výroku o náhradě škody (§ 246 odst. 1 písm.d) trestního řádu). Poškozený jej může napadat také proto, že takový výrok učiněn nebyl, jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu),
- právo na přednesení konečného návrhu při veřejném zasedání o odvolání (§ 235 odst. 3 trestního řádu), pokud podal poškozený odvolání, přísluší mu ústní přednesení návrhu, tj. odvolání (§ 235 odst. 1 věta druhá trestního řádu),

[24] Komentář autorů P. Šámala a kol., s. 1412., 5. vydání, I. díl, nevylučuje ani možnost, že by se jednalo o poškozeného podle obecné definice

- právo napadnout stížností usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (§ 141 odst. 2 věta druhá, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3 trestního řádu),
- právo uzavřít dohodu s obviněným o náhradě škody způsobené trestným činem, která je předpokladem pro podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 odst. 1 písm.b) trestního řádu) a také podat stížnost podle § 307 odst. 5 trestního řádu proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a podle § 308 odst. 4 trestního řádu proti rozhodnutí o osvědčení obviněného ve zkušební době,
- právo vyslovit souhlas ke schválení narovnání státním zástupcem nebo soudem a podat stížnost proti rozhodnutí o schválení narovnání,
- právo podat stížnost proti usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o přiznaném nároku na náhradu škody (§ 141 odst. 2, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3 trestního řádu),
- právo učinit podnět k podání návrhu státního zástupce na povolení obnovy v neprospěch obviněného (§ 280 odst. 2 trestního řádu),
- právo, aby odsouzený, jemuž byla uložena povinnost k náhradě škody, byl-li poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, nahradil poškozenému náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce (§ 154 odst. 1 trestního řádu),
- právo na to, aby soud podle povahy věci a okolností případu rozhodl na návrh poškozeného o tom, že se odsouzenému ukládá povinnost uhradit poškozenému zcela nebo zčásti náklady související s účastí poškozeného v trestním řízení, a to i v případě, že poškozenému nebyl přiznán nárok na náhradu škody ani zčásti (§ 154 odst. 2 trestního řádu, ve znění novely č. 283/2004 Sb.).

Vymezil jsem jednotlivá procesní práva poškozeného. Výčet procesních práv není úplný, neboť další procesní práva poskytuje poškozenému i zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.[25]

[25] V ustanovení § 45, § 54 odst. 1, § 62 odst. 3, § 64 odst. 4, § 65 odst. 3, § 66 odst. 2 a § 70 odst. 4

3.2. Poučení poškozeného o jeho právech v přípravném řízení

Orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.[26] Tato povinnost zavazuje v přípravném řízení policejní orgán, státního zástupce a týká se i poškozeného, který nemá nárok na náhradu škody.[27] Nedostatek poučení poškozeného je sice vadou řízení, nikoli však vadou podstatnou, jež by odůvodňovala zrušení rozsudku v odvolacím řízení podle § 258 odst. 1 písm.a) trestního řádu a vrácení věci státnímu zástupci k došetření podle § 260 trestního řádu.[28] Policejní orgán poučí poškozeného, kdy je z obsahu jeho oznámení – trestního oznámení patrné, že se jedná o trestný čin. Policejní orgán poté oznamovatele vyslýchá jako svědka nebo osobu podávající vysvětlení. Poučení poškozeného o jeho právech je třeba přizpůsobit jeho konkrétnímu postavení v projednávané věci, např. zda jde o poškozeného pouze s právy podle § 43 odst. 1, nebo zda jde o poškozeného i s právy podle § 43 odst. 3, dále zda poškozenému byla např. již majetková škoda nebo újma na zdraví plně uhrazena, zda návrh podle § 43 odst. 3 byl již učiněn a zda má požadované náležitosti. Při poučování poškozených s právy podle § 43 odst. 3 by již v přípravném řízení mělo dojít k upozornění na vhodnost včasného předložení dokladů osvědčujících výši jejich nároku na náhradu škody, např. při ublížení na zdraví lékařského ohodnocení bolestného a ztížení společenského uplatnění.[29]

Realitou každodenní praxe je skutečnost, že policejní orgány mají předem připravené tiskopisy. Takovou praxi kritizuje J. Látal ve své publikaci[30], když uvádí námitky, že poškozený má být poučován jen o procesních právech, který je oprávněn vykonávat v řízení v projednávané konkrétní věci. Orgány činné v trestním řízení, které působí ve stadiu přípravného řízení by se měly, nebo musí ujasnit postavení osob poškozených trestným činem. Pak mohou poučovat jen o právech, která jsou oprávněny vykonávat jako poškození v trestním řízení. Uvádí, že by se tak nemělo vycházet z předem připravených tiskopisů, neboť to vede k tomu, že poučení neodpovídá konkrétní situaci.

---

[26] § 46 trestního řádu
[27] srov. R 15/1987, R 8/1974
[28] srov. R 29/1974
[29] Šámal, P., Král. V., Baxa, J., Púry, F. Trestní řád. Komentář. I. díl. 4. vydání. Praha : C.H. Beck 2002, s. 257.
[30] Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : Příručky Ministerstva spravedlnosti, sv. 54, 1994, s. 52.

J. Jelínek uvádí[31] k problematice poučování poškozeného, že okolnost, že poškozený vystupuje v trestním řízení zároveň v postavení svědka (tedy důkazního prostředku), nemůže zůstat bez povšimnutí orgánů činných v trestním řízení, a to jak v přípravném řízení, tak v řízení před soudem. V přípravném řízení je nutno přizpůsobit této okolnosti poučení osoby, která je poškozeným a zároveň svědkem. Tato osoba musí být poučena zároveň o právech poškozeného a zároveň o právech svědka. Jde-li o poškozeného s nárokem na náhradu škody, je třeba řádně protokolovat jeho případný návrh, že uplatňuje nárok na náhradu škody.

D. Císařová k tomuto problému uvádí[32], že poškozeného diskriminuje, že jeho výpověď není jen výpovědí poškozeného, tj. strany, ale je výpovědí svědeckou. Kdyby tomu tak bylo, mohl by se bez problémů účastnit hlavního líčení od počátku. Odpovídalo by to plně jeho procesnímu postavení. Nejde o žádanou příliš nákladnou věc, musely by se natisknout jen jiné protokoly. Svědecká výpověď poškozeného se zaměřovala na zjištění, zda byl spáchán skutek, v němž je spatřován trestný čin, a zda tento skutek spáchal obviněný, ale méně často se dotýkala vůbec objasnění otázek uvedených v ustanovení § 89 odst. 1 písm.e) trestního řádu a v podstatě nebylo z těchto protokolů patrné, zda byl poškozený poučen o svých procesních právech a jaký byl přesný obsah tohoto poučení.

3.3. Právo poškozeného být poučen o právu na informace

V návaznosti na Rámcové rozhodnutí Rady Evropy ze dne 15.3.2001 o postavení obětí v trestním řízení (2001/220/JVV) a na potřeby praxe byla vytvořena v trestním řádu právní úprava informování poškozených a svědků. Ustanovení § 44a odst. 1 trestního řádu uvádí: „Shledá-li orgán činný v trestním řízení, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, poučí poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo obviněný byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl.“ Ustanovení § 44a bylo vloženo do trestního řádu jeho novelou č. 283/2004 Sb., účinnou od 1.7.2004. To, kdy poškozenému hrozí nebezpečí, musí orgán činný v trestním řízení uvážit podle konkrétních okolností případu, ale také

[31] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 47.

[32] Císařová, D. Ochrana poškozeného jako strany v trestním řízení. K problematice obětí trestných činů, sborník. Bílý kruh bezpečí, 1995, s. 28.

zvážit konkrétní osobu obviněného nebo odsouzeného. V odst. 2 shora citovaného ustanovení zákonodárce upravil institut žádosti poškozeného nebo svědka o informace uvedené v odst. 1. Žádost může poškozený (svědek) podat u státního zástupce v případě přípravného řízení. Jinak podává žádost u soudu. K této nové právní úpravě došlo podle důvodové zprávy[33] k novele trestního řádu proto, že se dlouhodobě ukazovalo, že zejména pachatelé násilných trestných činů se nejednou vracejí zpět k oběti poškozené trestným činem, a to v úmyslu jí znovu ublížit. Z praxe tedy vyplynula potřeba, aby oběti násilných trestných činů byly v určitých případech informovány o tom, zda a kdy byl pachatel propuštěn z vazby či z výkonu trestu odnětí svobody. Zákonné ustanovení vychází z předpokladu, že poškozený bude v uvedených případech poučen o možnosti podat si žádost o takové informace, tedy u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce. Shodné oprávnění budou mít také svědci, kteří se často stávají terčem výhrůžek u násilných trestných činů ze strany pachatelů zejména závažné násilné trestné činnosti. Na toto ustanovení navazuje ustanovení § 70a odst. 1 písm.j) trestního řádu, podle něhož je třeba příslušnou věznici bez průtahů vyrozumět o tom, že poškozený nebo svědek požádal podle § 44a o informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl. Ustanovení § 70a bylo doplněno odstavcem 2, podle kterého poškozený nebo svědek, který podal žádost podle § 44a, se vhodným způsobem vyrozumí o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho uprchnutí z vazby v den, kdy k této skutečnosti došlo. Dle § 70a odst. 3 o výše uvedených skutečnostech vyrozumí poškozeného nebo svědka orgán činný v trestním řízení, který vede řízení v době, kdy k nim došlo. Novelou trestního řádu bylo nově formulováno ustanovení § 321 odst. 5 : „Podal-li poškozený žádost podle § 44a, zašle předseda senátu spolu s nařízením výkonu trestu příslušné věznici informace o poškozených, které je třeba o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného vyrozumět. V případě, že poškozený podal žádost v době, kdy je odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, zašle soud věznici, v níž odsouzený vykonává trest odnětí svobody, příslušné informace dodatečně. Věznice je povinna písemně vyrozumět poškozeného bezodkladně, nejpozději však v den následující po skutečnosti uvedené v § 44a odst. 1 písm.b)." Na toto nové ustanovení § 321 odst. 5 lze pohlížet jako na reakci na nové ustanovení § 44a, a to v případě, kdy jde o právo poškozeného nebo také svědka žádat soud o informace o propuštění či uprchnutí

[33] Důvodová zpráva k novele trestního řádu provedené zákonem č. 283/2004 Sb., s. 2-3.

odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody. Shora uvedená nová, resp. doplněná ustanovení § 44a odst. 1 písm.j), odst. 2, § 70a odst. 1 písm.j), odst. 2 a § 321 odst. 5 lze oproti dřívější úpravě, která možnost vyrozumívání poškozeného nebo svědka o legálním či nelegálním návratu odsouzeného nebo obviněného na svobodu neupravovala, podle mého názoru hodnotit kladně. Souhlasím však s P.Vantuchem[34], který uvádí, že je otázkou, zda uvedená ustanovení mohou přinést takový efekt, jaký od nich poškození a svědkové očekávali.

Ustanovení § 44a odst. 1 umožňuje poučení poškozeného nebo svědka o možnosti žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl, pokud orgán činný v trestním řízení shledá, že poškozenému nebo svědkovi hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě. Orgán činný v trestním řízení může pak reagovat na výhrůžky ze strany obviněného (odsouzeného) směrem k poškozenému v době jeho nepřítomnosti, buď při úkonu, nebo v průběhu výkonu vazby či trestu odnětí svobody. Ustanovení § 44a odst. 2 by mělo být zřejmě vykládáno tak, že žádost podle § 44a odst. 1 může podat u soudu a v přípravném řízení u státního zástupce kterýkoliv ohrožený poškozený a svědek, tedy jak ten, který byl o této možnosti hrozícího nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě poučen a žádost podal, tak kterýkoliv jiný ohrožený poškozený a svědek, tedy i ten, který po poučení tuto žádost nepodal. Navrhuji, aby ve smyslu ustanovení § 44a orgány činné v trestním řízení poskytovaly v případě prokazatelných obav o život a zdraví poškozeného informace o uvedených skutečnostech nejen na žádost poškozených a svědků, ale také z vlastní iniciativy. Za nedůsledné považuji nově vytvořené ustanovení § 70a odst. 2, podle něhož je poškozený nebo svědek, který podal žádost podle § 44a, vhodným způsobem vyrozuměn o propuštění obviněného z vazby nebo o jeho uprchnutí z vazby v den, kdy k této skutečnosti došlo. Během několika hodin se totiž může propuštěný či uprchlý obviněný dostat na kterékoliv místo České republiky a když je pak obviněný propuštěn z vazby a hrozí od něj nebezpečí v souvislosti s jeho pobytem na svobodě, měli by být poškození vyrozuměni ihned poté, co bylo o jejich propuštění z vazby na svobodu rozhodnuto. Je-li útěk obviněného pak zjištěn v časných ranních hodinách, vyrozumění poškozeného ve stejný den např. odpoledne může přijít pozdě, neboť uprchlý obviněný může svoji hrozbu vykonat dříve. Byla by tak sice splněna

[34] Vantuch, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue, 2005, č. 1, s. 16.

povinnost podle § 70a odst. 2 vyrozumět poškozeného v den jeho uprchnutí z vazby, ale nebylo by možné vyrozumět včas ohroženou osobu, natož ji ochránit. Mým návrhem je, aby ustanovení § 70a odst. 2 bylo vykládáno tak, že u obviněných, kteří jsou propuštěni z vazby a od nichž hrozí nebezpečí v souvislosti s jejich pobytem na svobodě, bude docházet k vyrozumění poškozených a svědků odlišně.

a) u obviněných, u nichž končí celková doba trvání vazby podle § 71 odst. 8 a 9 a nejde o případ podle § 71a novelizovaného trestního řádu, budou poškození a svědci vyrozumíváni nejpozději v den předcházející propuštění obviněného z vazby na svobodu,

b) u ostatních obviněných, u nichž je kdykoliv v průběhu trvání vazby rozhodnuto o propuštění na svobodu, bude docházet k vyrozumění poškozených a svědků neprodleně po rozhodnutí o jejich propuštění na svobodu. Soud nebo státní zástupce, který propouští obviněného na svobodu, by měl informovat poškozeného nebo svědka v době, kdy obviněný je ještě na propouštěcím oddělení vazební věznice,

c) o uprchnutí obviněných z vazby musí být poškození a svědci vyrozumíváni bezodkladně poté, co je útěk obviněného zjištěn.

Ustanovení § 70a odst. 2 trestního řádu by mělo být podle mého názoru upraveno tak, aby poškozený či svědek, který podal žádost podle § 44a trestního řádu, stejně jako poškozený nebo svědek, jemuž od obviněného či odsouzeného hrozí nebezpečí, je informován tak, že:

a) o propuštění obviněného, jemuž končí celková doba trvání vazby podle § 71 odst. 8 a 9 trestního řádu a nejde o případ podle § 71a trestního řádu, nejpozději v den předcházející propuštění obviněného z vazby na svobodu,

b) o propuštění obviněných, u nichž je kdykoliv v průběhu trvání vazby rozhodnuto o propuštění na svobodu, neprodleně poté, co je rozhodnuto o jejich propuštění z vazby,

c) o uprchnutí obviněných z vazby bezodkladně poté, co je útěk obviněného zjištěn.

Velkým problémem je skutečnost, že v ustanovení § 321 odst. 5 trestního řádu je zakotvena povinnost věznice informovat poškozené, ale není zde již zmíněna povinnost informovat svědky, jako je tomu v ustanovení § 44a trestního řádu. Závěrem k této kapitole shrnuji, že ustanovení § 44a odst. 1 písm.j), odst. 2 trestního řádu, § 70a odst. 1

písm.j), odst. 2 trestního řádu a § 321 odst. 5 trestního řádu, vytvářejí možnosti vyrozumívání poškozeného o legálním či nelegálním návratu odsouzeného nebo obviněného na svobodu. Není ovšem zabezpečena plná ochrana poškozených před propuštěnými či uprchlými odsouzenými a obviněnými. Vyrozumění poškozeného je základním předpokladem pro to, aby se poškozený mohl chránit nebo mu mohla být ochrana poskytnuta. De lege ferenda by bylo vhodné poskytnout lepší ochranu poškozenému tím, aby dostal informace skutečně včas.

3.4. Právo poškozeného účastnit se dokazování

Ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu poskytuje poškozenému mimo jiné i právo činit návrhy na doplnění dokazování. Toto právo se týká přípravného řízení a také řízení před soudem, tedy jak v hlavním líčení, tak ve veřejném zasedání o odvolání. Jak bylo již v úvodu mé práce zmíněno, tak postavení poškozeného je nezávislé ve vztahu ke státnímu zástupci. Poškozený tak nemusí vystupovat nestranně a objektivně na rozdíl od státního zástupce, protože v řízení poškozený nehájí veřejný zájem, ale zájem svůj, tedy veřejný zájem.Právo navrhovat důkazy, doplnění dokazování, tak jako ostatní práva, mu zákon přiznává k prosazování jeho zákonných zájmů a ničeho jiného. Takovým zájmem je přispět zejména k tomu, aby byl odhalen ten, kdo mu způsobil škodu (újmu), a aby proti původci škody (újmy) byly vyvozeny patřičné důsledky, které podle zákona lze vyvodit.[35] D. Císařová[36] a J. Čížková uvedly, že poškozený bývá velmi často současně svědkem a výslech poškozeného v postavení svědka by neměl být ve střetu s možností uplatňování všech práv poškozeného. Střet zájmů, který by mohl nastat, by tak měl být řešen vždy ve prospěch postavení poškozeného jako strany. Šlo by shrnout, že pokud bude poškozený vyslechnut v přípravném řízení jako svědek, může nastat omezení některých jeho práv jako osoby poškozeného. Toto omezení by ale nemělo svůj základ v postavení jako poškozeného, ale omezení by vycházelo ze skutečnosti vyslýchat tuto osobu jako svědka. Toto omezení práv poškozeného, např. práva zakotvená v ustanovení § 65 odst. 1 trestního řádu za podmínek uvedených v ustanovení § 65 odst. 2, pak pozastaví některá práva poškozeného, avšak na postavení jako osoby poškozené z pohledu zákonné obecné definice obsažené v ustanovení § 43 odst. 1 a odst. 3 trestního

[35] Růžek, A. Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Praha : ČSAV, 1964, s. 98 a 99.

[36] Císařová, D., Čížková, J. Poškozený v československém trestním řízení. Praha : Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, č. XXXVII, s. 40 a s. 41.

řádu to vliv nemá. Je tedy třeba zásadně odlišovat situaci[37], kdy má být osoba poškozená trestným činem vyslechnuta jako svědek (podávat vysvětlení, podrobit se jiným úkonům), a postavení poškozeného s procesními právy z toho vyplývajícími, byť v důsledku faktické situace, která nastala, v určité míře pozastavenými. Tato kapitola velmi úzce souvisí s otázkami výslechu poškozeného jako svědka. Výslech poškozeného jako svědka, nezřídka prováděný jako úkon, který mimořádně zvyšuje nebezpečí tzv. sekundární viktimizace (oběti trestného činu), se většinou uskutečňuje v přípravném řízení, což plně platí i po novele z roku 2001. Této problematice se věnuji podrobně v sedmé kapitole.

3.5. Právo poškozeného nahlížet do spisů

V ustanovení § 65 odst. 1 trestního řádu je zakotveno právo poškozeného nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. I ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání má osoba, ohledně které jsou dány skutečnosti nasvědčující tomu, že jí bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, postavení poškozeného podle § 43 odst. 1 trestního řádu a přísluší jí tak právo nahlížet do spisu již v této fázi přípravného řízení. Oprávnění nahlížet do spisů patří mezi významná procesní práva. Podstatou tohoto oprávnění je, že osoba, o jejíž práva jde a které platná právní úprava svěřuje právo nahlížet do spisu, je informována o provedených úkonech, přijatých opatřeních a zejména o skutkovém a právním stavu věci. Tímto oprávněním se v podstatě vytváří prostor pro to, aby taková osoba zjistila ze spisu podstatné okolnosti, které se váží k jejímu postavení v dané věci, uvážila svůj další postup v řízení. Mezi takovou osobu, které náleží oprávnění nahlížet do spisů, patří i poškozený.[38]

Je tedy zřejmé, že nahlížení do spisu poškozeným se může uplatnit již v rámci prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu poté, co byl sepsán policejním orgánem podle § 158 odst. 3 věty první trestního řádu záznam o zahájení úkonů trestního řízení, nebo byly provedeny neodkladné nebo neopakovatelné úkony v souvislosti s takovým záznamem.

[37] Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 343.

[38] Vantuch, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání. Trestněprávní revue, 2005, č. 6, s. 146.

Pozůstalý po zemřelém, okolnosti jehož úmrtí byly zjišťovány v trestním řízení, ať už v rámci prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu nebo v rámci zahájeného trestního stíhání, má v tomto řízení postavení poškozeného podle ustanovení § 43 odst. 1, případně i § 43 odst. 3 trestního řádu. Je proto i osobou oprávněnou nahlížet do trestního spisu, není-li dán relevantní důvod pro odepření nahlédnutí do spisu podle ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu.[39]

Dle ustanovení § 65 odst. 2 věty první trestního řádu v přípravném řízení může státní zástupce a také policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci 1 ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, jíž se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Podle nálezu Ústavního soudu ČR č. 15/2001 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu je nutno omezení práva nahlížet do spisu řádně zdůvodnit, protože jinak by omezení uvedeného práva zůstalo bez možnosti přezkoumat je. Za závažné důvody podle § 65 odst. 2 trestního řádu nelze považovat zcela obecný poukaz na možnost maření výsledků vyšetřování. V praxi je často důvodem pro odepření nahlédnutí do spisu poškozeným okolnost, že by nahlédnutím do spisu mohl být zmařen účel postupu před zahájením trestního stíhání, tzn. provedení úkonů nezbytných k odhalení trestných činů a zjištění jejich pachatelů. Je tomu tak v případě, kdy poškozený domáhající se nahlédnutí do spisu má být v nejbližší době požádán o vysvětlení. Odepření nahlédnutí do spisu není však výjimkou ani poté, co poškozený již vysvětlení podal. Odepření bývá v takových případech odůvodňováno i tím, že by nahlédnutím do spisu mohlo dojít k maření přípravného řízení. Policejní orgán přitom dovozuje, že jde o závažný důvod odepření, který má na mysli ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu. Musím bohužel konstatovat, že dochází k tomuto názoru i mezi státními zástupci, kteří přezkoumávají závažnost důvodů odepření nahlédnutí do spisu. Odkazují na již zmíněný nález Ústavního soudu č. 15/2001, kde se uvádí, že za závažný důvod podle § 65 odst. 2 trestního řádu nelze považovat zcela obecný poukaz na možnost maření výsledků vyšetřování, nikoliv obecný odkaz na možnost maření postupu před zahájením trestního stíhání. Ústavní soud ČR v tomto nálezu (IV. ÚS 472/2000) rozhodl ve věci ústavní stížnosti proti opatření vyšetřovatele Policie ČR, jímž byla po sdělení obvinění odmítnuta žádost o nahlédnutí do spisu, a proti rozhodnutí Okresního státního zastupitelství o přezkoumání postupu vyšetřovatele tak, že toto opatření i rozhodnutí

[39] Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 1/2007

zrušil. Vzhledem k tomu, že šlo o ústavní stížnost obviněného v průběhu vyšetřování, se Ústavní soud nezabýval možností odmítnutí žádosti o nahlédnutí do spisu v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání. Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. je přípravným řízením také úsek řízení podle trestního řádu od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení. Za závažný důvod proto pro odepření nahlédnutí do spisu podle § 65 odst. 2 trestního řádu nelze od 1.ledna 2002 považovat zcela obecný poukaz na možnost maření výsledků vyšetřování jako druhé fáze přípravného řízení, jak je tomu v citovaném nálezu, ani obecný odkaz na maření výsledků postupu před zahájením trestního stíhání, tedy v první fázi přípravného řízení. J. Jelínek upozornil[40] na případy kolize mezi postavením poškozeného a svědka. U poškozeného může být důvodem pro odepření nahlédnutí do spisu skutečnost, že jej bude nutno vyslechnout jako důležitého svědka a že by jeho nahlédnutím do spisu mohla být snížena hodnota tohoto důkazu, přičemž na konkrétním případě pak bude záviset, do jaké míry je nutné poškozenému uvedené právo odepřít. Tyto důvody se vztahují i na odepření výpisků a poznámek a pořizování kopií spisů a jejich částí. Jak uvádí[41] výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství, tak právo poškozeného nahlížet do spisů po dobu prověřování podle hlavy deváté trestního řádu lze s odkazem na ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu per analogiím omezit jen ze závažných důvodů. Takovým důvodem může být zejména okolnost, že by nahlédnutím do spisu (celého nebo jen jeho části) mohl být zmařen účel postupu před zahájením trestního stíhání, to znamená provedení úkonů nezbytných k odhalení trestných činů a zjištění jejich pachatelů. Oprávnění nahlížení do spisu se týká jen spisu, v němž se shromažďují podklady, vysvětlení, stopy a další důkazy za účelem prověření oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin nebo ostatních podnětů k trestnímu stíhání ve smyslu § 158 odst. 3 trestního řádu. Nevztahuje se však na operativní materiály, které byly pořízení v souladu s ustanovením § 33 odst. 1 a 2 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů. Při nahlížení do spisů je třeba rovněž respektovat ustanovení § 65 odst. 5 trestního řádu. Oprávnění nahlížet do spisů podle § 65 odst. 1 trestního řádu se netýká jiných osob, které nemohou být poškozenými, např. oznamovatele. Je třeba také zmínit nahlížení do spisů v režimu zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

[40] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 49.
[41] Výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 5/1996

V tomto případě by se tak poškozený seznamoval se spisem, který by obsahoval utajované informace různých stupňů utajení podle shora citovaného zákona. Součástí spisu jsou pak utajované informace a jako opatření k tajnosti těchto informací při nahlížení do spisu je třeba poškozeného poučit podle § 51b odst. 1 trestního řádu a podle § 58 odst. 5 zákona č. 412/2005 Sb.

Rád bych zmínil praktický aplikační problém, který se týká činnosti na státním zastupitelství. Nejen Okresní státní zastupitelství, kde pracuji, ale i vyšší stupně státního zastupitelství, není subjektem provozujícím výdělečnou činnost. Je tak prakticky velmi těžko zajistitelné právo na pořízení kopií spisů nebo jejich částí na vlastní náklady poškozeného, neboť vybírání poplatků za pořízení kopií na zařízeních státního zastupitelství dosud neupravují předpisy o soudních a správních poplatcích. Je ale třeba zajistit, aby tuto možnost poškozený měl, např. tím způsobem, že pokud bude vybaven vlastním kopírovacím zařízením, pořízení kopie mu bude umožněno. Ačkoli se již dlouho očekává, že alespoň novelou kancelářského řádu státního zastupitelství tato otázka bude řešena, zůstává zatím při situaci, kterou jsem zmínil. Na jedné straně je tak třeba umožnit poškozenému realizaci jeho práva, na druhé straně faktická realizace (až na téměř absurdní situaci, kdy poškozený přijde na státní zastupitelství vybaven vlastním kopírovacím zařízením vybaveným též nezávislým zdrojem energie) je nemožná.

3.6. Právo poškozeného žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu

Novela trestního řádu provedená zákonem č. 261/2001 Sb. zařadila do obecných ustanovení týkajících se přípravného řízení ustanovení zajišťující přezkoumání postupu policejního orgánu, ale také státního zástupce. Ustanovení § 157a trestního řádu následuje za obecným ustanovením § 157 trestního řádu, proto se tak jedná o úpravu, která se týká jednak celého přípravného řízení, jednak se vztahuje i na přípravné řízení podle třetího oddílu hlavy desáté, tj. na přípravné řízení s rozšířeným vyšetřováním a i na zkrácené přípravné řízení, byť zde státní zástupce nevykonává zcela plnohodnotný dozor. Žádost podle obou odstavců ustanovení § 157a není zásadně omezena žádnou lhůtou. Žádost má formu podání a kromě poškozeného ji může podat i osoba, proti níž se řízení vede. Za poškozeného mohou žádost podat jeho zmocněnec, resp. zákonný

zástupce, a místo poškozeného ji může podat jeho právní nástupce. Poškozený má právo podat tuto žádost a státní zástupce má povinnost tuto žádost neprodleně přezkoumat a vyřídit ji a poškozeného o výsledku přezkoumání vyrozumět. Policejní orgán je povinen tuto žádost poškozeného předložit ihned státnímu zástupci. Poškozený by tak žádostí ke státnímu zástupci mohl namítat např. nezákonný postup policejního orgánu, pokud by ho poučil v rozporu s ustanovením § 46 trestního řádu, nebo by mu neumožnil výkon procesních práv poškozeného podle § 43 odst. 1 nebo odst. 3 trestního řádu či by mu neumožnil uplatnění nároku na náhradu škody. Pokud by se poškozený vzdal svých procesních práv prohlášením učiněným v souladu s ustanovením § 43 odst. 4 trestního řádu a v žádosti podané podle § 157a odst. 1 trestního řádu by je nevzal zpět, pak by nešlo o žádost ve smyslu citované úpravy. Státní zástupce by i takové podání poškozeného, který by se vzdal svých procesních práv podle § 43 odst. 4 trestního řádu, musel vyřídit. Bylo by je ale možno považovat za blíže nespecifikovaný podnět k výkonu dozoru. O žádost podle § 157a odst. 1 trestního řádu však nejde. Konkretizace postupu státního zástupce je obsažena v čl. 15 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 12/2003. Je třeba ale pozorně vykládat ustanovení § 157a odst. 2 trestního řádu, upravující možnost podání žádosti o přezkoumání postupu státního zástupce, k jejímuž vyřízení je příslušný státní zástupce bezprostředně vyššího státního zastupitelství. Toto ustanovení se týká pouze případů, kdy vyšetřování vede sám státní zástupce a nemá žádný dopad na postupy při výkonu dohledu ve smyslu § 12c a násl. zákona o státním zastupitelství, k němuž může dát kdokoli, a tedy i poškozený podnět. V takovém případě však již není předmětem revize postup policejního orgánu při prověřováni či vyšetřování, nýbrž postup státního zástupce při výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení.

3. 7. Právo poškozeného podat stížnost proti usnesení o odložení věci, proti usnesení o zastavení trestního stíhání a postoupení věci jinému orgánu

Poškozený byl od samého počátku účinnosti zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, eliminován od možnosti zvrátit meritorní rozhodnutí v přípravném řízení trestním stížností. Průlom znamenala novela trestního řádu provedená zákonem č. 292/1993 Sb., která jednak vnesla do trestního řádu oprávnění poškozeného podat stížnost proti

usnesení o odložení věci dle tehdy platného znění § 159 a dále institut podmíněného zastavení trestního stíhání, proti němuž se poškozený rovněž mohl bránit stížností. Novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. znamenala s účinností od 1.ledna 2002 úplný průlom, neboť umožnila poškozenému reagovat stížností také na usnesení o postoupení věci, zastavení trestního stíhání a schválení narovnání.

Po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. je třeba nejen ustanovení § 159a odst. 5 trestního řádu o doručování usnesení o odložení věci vydaných podle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu, ale i ustanovení § 159a odst. 6 trestního řádu o právu poškozeného podat proti těmto usnesením stížnost, vykládat v souvislosti s ustanoveními § 43 odst. 2 a 4 trestního řádu. Usnesení o odložení věci se doručí i osobě, která o sobě prohlašuje, že jí přísluší práva poškozeného podle § 43 odst. 1 i popř. odst. 3 trestního řádu, nebude-li již v průběhu prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu zjištěno, že vzniklá újma zcela zřejmě nemohla být způsobena zaviněním osoby označené jako pachatel skutku, ohledně něhož se prověřování koná, nebo vznik újmy není v příčinné souvislosti s tímto skutkem. Poškozenému, který se vzdal svých procesních práv v průběhu prověřování ve smyslu ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu, se usnesení o odložení věci zásadně nedoručuje a není oprávněn ani proti němu podat stížnost. O jiný případ by šlo, pokud by poškozený ještě předtím, než bylo usnesení vydáno policejním orgánem, vzal své prohlášení výslovně zpět. Pak by se i usnesení o odložení věci poškozenému doručovalo a měl by právo proti němu podat stížnost. Pokud by však poškozený takové prohlášení učinil po nějaké době po vydání usnesení a uplynula by i lhůta třiceti dnů uvedená v ustanovení § 174 odst. 2 písm.e) věta za středníkem trestního řádu, která zde jinak nemá žádný význam z hlediska možného „obživnutí" práv poškozeného, ani doručení a ani rozhodování o případné stížnosti tak nepřichází v úvahu. O stížnosti poškozeného proti usnesení policejního orgánu o odložení věci rozhoduje státní zástupce, který vykonává ve věci dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení. Pokud ale vydal státní zástupce k takovému usnesení o odložení věci policejnímu orgánu pokyn, pak o případné stížnosti poškozeného rozhoduje státní zástupce nejblíže vyššího státního zastupitelství ve smyslu ustanovení § 146 odst. 2 písm.a) trestního řádu.

Co se týká zkráceného přípravného řízení, tak policejní orgán může toto řízení skončit buď odložením věci podle § 159a odst. 1 až 4, nebo odevzdáním věci podle § 159a odst. 1 písm.a) nebo předložením stručné zprávy o výsledku zkráceného přípravného řízení státnímu zástupci. Ustanovení § 179c odst. 4 trestního řádu, které jinak uvádí, že

poškozený se o odložení věci pouze vyrozumí, se nezmiňuje o jeho právu podat proti usnesení o odložení věci stížnost (ne proti opatření o odevzdání věci), s ohledem na ustanovení § 159a odst. 6 trestního řádu ji lze podat proti usnesení o odložení věci vydaným policejním orgánem. Mohl bych tedy shrnout, že zatímco tedy proti usnesení policejního orgánu o odložení věci podle § 179c odst. 1 trestního řádu může poškozený podat stížnost, proti usnesení státního zástupce o odložení věci podle § 179c odst. 2 písm.b), c), e), f), h) trestního řádu nikoli.

Poškozený může podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 3 trestního řádu a stížnost proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu podle § 171 odst. 2 trestního řádu. Stížnost má vždy odkladný účinek.

3.8. Právo poškozeného učinit návrh na zajištění nároku na náhradu škody na majetku obviněného

Ustanovení § 47 odst. 1 trestního řádu zní: „Je-li důvodná obava, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno, lze nárok až do pravděpodobné výše škody zajistit na majetku obviněného". V odstavci 2 téhož ustanovení se uvádí, že o zajištění rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení. Kromě zákonné úpravy v trestním řádu je postup státních zástupců při zajištění nároku poškozeného, jeho omezení či zrušení anebo vynětí věci ze zajištění upraven ještě v zákoně č. 279/2003 Sb., v pokynu obecné povahy č. 7/2004 – Kancelářský řád státního zastupitelství a v pokynu obecné povahy č. 12/2003. Rozhodnutí státního zástupce o zajištění nároku poškozeného z důvodů uvedených v ustanovení § 47 odst. 1 trestního řádu patří mezi jeho výlučné pravomoci ve smyslu ustanovení § 175 odst. 1 písm.e) trestního řádu. V případě, že poškozený podal návrh na zajištění a státní zástupce ho neshledal důvodným, nevydává se tzv. negativní rozhodnutí, ale poškozenému je třeba zaslat sdělení, v němž se mu podá vysvětlení, proč postup podle § 47 odst. 1, odst. 2 trestního řádu nepřichází v úvahu. Jak by vypadalo takové rozhodnutí státního zástupce o zajištění nároku poškozeného? Státní zástupce rozhoduje usnesením. V usnesení o zajištění nároku poškozeného musí státní zástupce vždy uvést rozsah zajištění ve smyslu ustanovení § 47 odst. 1 trestního řádu.

Pro tento účel se v usnesení musí zajišťované části majetku nebo věci přesně popsat a označit. Vypadalo by to asi takto: Podle § 47 odst. 1, odst. 2 trestního řádu se zajišťuje nárok poškozené společnosti AZ s.r.o. Most na náhradu škody ve výši 1.300.000,- Kč způsobené jí trestným činem zpronevěry podle § 248 odst. 1, odst. 3 písm.a) trestního zákona, neboť je důvodná obava, že uspokojení nároku poškozené společnosti na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno a ztěžováno. Zajištění se vztahuje na následující níže uvedený majetek obviněné Ing. X.Y..:bytová jednotka č. 1000 na adrese Most, ul. Jana Nováka čp. 100 se spoluvlastnickým podílem ke společným částem domu v rozsahu 12000/22000 a pozemku č..... , na pozemku označeném jako zastavěná plocha a nádvoří, parcela č..... zapsána na listu vlastnictví č.... pro k.ú a obec Most, ve společném jmění manželů Ing. X.Y. a A.B. Obviněné Ing. X.Y. se zakazuje, aby s výše uvedeným zajištěným majetkem nakládala, zejména tento převedla na jiného nebo jej zatížila (§ 47 odst. 4 trestního řádu). Aby zajištění nároku poškozeného bylo prováděno v souladu se zásadou zdrženlivosti a přiměřenosti podle ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, musí naprosto bezvýjimečně rozsah zajištění odpovídat výši škody, která byla zjištěna v dané fázi přípravného řízení. V usnesení o zajištění majetku zakáže státní zástupce obviněnému, aby nakládal s věcmi uvedené v tomto usnesení, nebo které při výkonu takového rozhodnutí budou sepsány. Dále obviněnému zakáže, aby po oznámení usnesení majetek převedl na někoho jiného nebo ho zatížil, a uloží mu, aby mu nejpozději do 15 dnů od oznámení usnesení sdělil, zda a kdo má k majetku předkupní nebo jiné právo, s poučením, že jinak obviněný odpovídá za škodu tím způsobenou. Rád bych se zmínil o institutu peněžité jistoty v ustanovení § 47a trestního řádu. Institut peněžité jistoty[42] směřuje k tomu, aby byl obviněný motivován složením určité peněžité částky k odvrácení provedení zajišťovacích úkonů předcházejících bezprostředně vydání rozhodnutí o zajištění nebo k zrušení či omezení zajištění nároku poškozeného, pokud již usnesení podle § 47 odst.1, 2 trestního řádu bylo pravomocně vydáno. Soud a v přípravném řízení státní zástupce upustí od provedení zajišťovacích úkonů nebo zajištění zruší, pokud obviněný nebo s jeho souhlasem jiná osoba složí na účet soudu u peněžního ústavu peněžitou jistotu ve výši odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody. Rozhodnutí o peněžité jistotě

[42] Dle důvodové zprávy může být pro obviněného výhodnější dále se svým majetkem nakládat a i z hlediska budoucí náhrady škody je jednodušší, pokud jsou na účtu státního zastupitelství nebo soudu k dispozici peněžní prostředky a není nutné provádět prodej movitých nebo nemovitých věcí. Pro posouzení, zda je peněžitá záruka dostačující, bude vždy rozhodující závěr o pravděpodobném nároku na náhradu škody.

má podobu usnesení ve smyslu § 119 odst. 1, odst. 2 trestního řádu a proti usnesení je přípustná stížnost s odkladným účinkem podle § 47a odst. 4 ve spojení s § 141 odst. 4 trestního řádu.

V poučení usnesení státní zástupce uvede toto: Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je možno podat nejpozději do tří dnů od jeho oznámení u Okresního státního zastupitelství v Mostě. Stížnost nemá odkladný účinek (§ 49 trestního řádu ve spojení s § 141 odst. 4 trestního řádu). O stížnosti rozhoduje Okresní soud v Mostě (§ 146a odst. 1 písm.h) trestního řádu). Pokud trvá zajištění, jsou neúčinné veškeré právní úkony obviněného, které se týkají zajištěného majetku, s výjimkou úkonů směřujících k odvrácení bezprostředně hrozící škody (§ 47 odst. 6 trestního řádu). Práva třetích osob k zajištěnému majetku lze uplatnit podle zvláštního právního předpisu (§ 47 odst. 8 trestního řádu). Obviněný je oprávněn navrhnout vyloučení ze zajištění i jiné věci, než které jsou uvedené v ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení, stejné právo má i osoba, o jejíž výchovu a výživu je obviněný povinen pečovat (§ 4 odst. 1 zákona č. 279/2003 Sb.). Soud a v přípravném řízení státní zástupce upustí od provedení zajišťovacích úkonů nebo zajištění zruší, pokud obviněný nebo s jeho souhlasem jiná osoba složí na účet soudu u peněžního ústavu peněžitou jistotu ve výši odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody (§ 47a odst. 1 trestního řádu).

4. Účast poškozeného při rozhodování o procesních odklonech

V této kapitole se budu zabývat účastí poškozeného při podmíněném zastavení trestního stíhání, při narovnání a při odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Tyto instituty jsou prostředkem, které slouží hlavně k usmíření (narovnání) mezi pachatelem trestného činu a poškozeným (obětí) a také k tomu, aby pachatel odčinil škodlivé následky svého trestného činu. Tyto instituty znamenají posílení práv poškozeného, který tak nemusí čekat na skončení trestního stíhání a spoléhat na složité a někdy i zdlouhavé soudní vymáhání náhrady škody v občanskoprávním řízení. Poškozený je při odklonech bezprostředně zainteresován na výsledku trestního řízení a na způsobu náhrady škody, proto mu zákon umožňuje právo podat stížnost proti rozhodnutím učiněným v řízení o podmíněném zastavení trestního stíhání, stejně jako ve zkráceném přípravném řízení,[43] jednak rozhodnutí o schválení narovnání je možné jen se souhlasem poškozeného a i zde má poškozený právo podat stížnost. Ta se týká i institutu odložení věci za současného schválení narovnání,[44] a v případě odstoupení od trestního stíhání mladistvého musí poškozený za určitých podmínek souhlasit s odškodněním podle ustanovení § 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Pro účely institutů podmíněného zastavení trestního stíhání včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého neexistuje žádné zvláštní vymezení pojmu poškozeného, tedy osoby, s níž se má obviněný (podezřelý) z hlediska náhrady škody vyrovnat, aby mohlo dojít k uplatnění některého z uvedených odklonů v trestním řízení. Je nutno vycházet z obecného vymezení poškozeného podle ustanovení § 43 trestního řádu a přihlížet k zvláštnostem všech tří typů odklonů.

4.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání a jeho vztah k poškozenému

V rámci podmíněného zastavení trestního stíhání je škodu způsobenou trestným činem třeba vypořádat jen ve vztahu k tomu poškozenému, který je podle § 43 odst. 3 trestního řádu subjektem adhezního řízení a má tedy proti obviněnému nárok na náhradu škody

[43] V případě podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení je navíc stanovena podmínka souhlasu poškozeného s podmíněným odložením, která úpravu zmíněného institutu přibližuje k narovnání.

[44] Ustanovení § 179c odst. 2 písm. f) trestního řádu v této souvislosti odkazuje na obdobné použití § 309 a násl. trestního řádu.

způsobené tím trestným činem, jehož se má týkat podmíněné zastavení trestního stíhání.[45] Co se týká výše náhrady škody, tak ačkoli je nutno vycházet z výše škody zjištěné orgány činnými v trestním řízení, základem pro stanovení výše náhrady škody bude především dohoda mezi obviněným a poškozeným. Nevyžaduje se, aby ještě před vydáním usnesení muselo skutečně dojít k náhradě škody poškozenému. Nesouhlas poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání vycházející z jeho přesvědčení, že nebyl v plném rozsahu odškodněn, např. proto, že mu nebyla z povinného smluvního pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla uhrazena plná cena opravy jeho vozidla, není překážkou v postupu podle § 307 odst. 1 trestního řádu, jsou-li splnění všechny podmínky tohoto ustanovení a orgán činný v trestním řízení důvodně pokládá opatření, která učinil obviněný k náhradě škody, za dostačující.[46] Není povinností státního zástupce ani soudu rozhodnout o podmíněném zastavení trestního stíhání, pokud o takový způsob vyřízení věci požádá poškozený či obviněný. Návrhu nebo žádosti poškozeného či obviněného může být vyhověno tím, že státní zástupce nebo soud podmíněně zastaví trestní stíhání obviněného bez ohledu na podnět poškozeného či obviněného, pokud podle vlastního uvážení státního zástupce nebo soudu jsou k tomu splněny zákonné podmínky. V případě, pokud nebude vyhověno žádosti nebo návrhu poškozeného či obviněného k postupu podmíněného zastavení trestního stíhání, nevydává se žádné negativní rozhodnutí, ale pokračuje se v trestním stíhání obviněného a s tím, proč podmíněné zastavení trestního stíhání nepřichází v úvahu, by se měl státní zástupce či soud vypořádat v odůvodnění jiného rozhodnutí, které ve věci učiní. Je tak zřejmé, že poškozený ani obviněný nemají právní nárok na použití tohoto odklonu, neboť rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je plně v dispozici státního zástupce nebo soudu a záleží tak na jeho uvážení. K rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se nevyžaduje ani souhlas poškozeného. Jeho nesouhlas může orgánům činným v trestním řízení signalizovat pochybnosti o tom, zda jsou skutečně splněny všechny zákonné předpoklady k rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Proto má význam zjištění příčin tohoto nesouhlasu. Jestliže je zřejmé, že důvodem nesouhlasu poškozeného je skutečnost, že s ním obviněný náležitě nevypořádal náhradu škody v souladu s požadavky uvedenými v ustanovení § 307 odst. 1 písm.b) trestního řádu, není možné podmíněně zastavit trestní stíhání, resp. bude třeba obviněného na to upozornit a

[45] Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 68.
[46] Srov. R 51/1998.

požadovat jeho další aktivitu v tomto směru. Jestliže je ale nesouhlas poškozeného jen subjektivním výrazem jeho nespokojenosti se způsobem či rozsahem náhrady škody anebo vůbec s tímto alternativním způsobem vyřízení věci, ačkoli si obviněný počínal v souladu s citovaným ustanovením, lze trestní stíhání podmíněně zastavit. A své nesouhlasné stanovisko může poškozený uplatnit tím, že proti rozhodnutí, kterým státní zástupce nebo soud podmíněně zastaví trestní stíhání obviněného, podá stížnost podle ustanovení § 307 odst. 5 trestního řádu.

Stížnost poškozeného nemusí být zaměřena proti podmíněnému zastavení trestního stíhání jako takovému, ale jen vůči tomu, jakým způsobem došlo k vypořádání jeho nároku na náhradu škody, jestli se státní zástupce nebo soud spokojil s tím, že obviněný učinil jiná potřebná opatření k náhradě škody, ale poškozený se domnívá, že jde o opatření nedostatečná a nezaručující mu náhradu, nebo že obviněný má možnost sám nahradit škodu. Podmíněné zastavení trestního stíhání, obdobně i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, není jak jsem již uvedl podmíněno žádným návrhem a státní zástupce či soud může postupovat z vlastního podnětu. To také činí, pokud jsou splněný zákonné podmínky pro tento postup. Tento způsob vyřízení věci může také navrhnout některá ze stran nebo i jiná osoba. Poškozený je tedy osobou, která může učinit podnět státnímu zástupci nebo soudu k rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo o podmíněném odložení návrhu na potrestání. Pro poškozeného je výhodnější, bude-li jeho nárok na náhradu škody vypořádán podle § 307 odst. 1 písm.b) trestního řádu nebo podle § 179g odst. 1 písm.b) trestního řádu v rámci tohoto druhu odklonu než v obvyklém adhezním řízení. Poškozený může totiž dostat přímo náhradu celé způsobené škody a nemusí čekat na pravomocné skončení celého standardního trestního stíhání, kde hrozí možnost průtahů. Pokud obviněný není sám schopen nahradit škodu už před rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, ale uzavře s poškozeným dohodu, je k plnění takové dohody obviněný zpravidla dostatečně motivován hrozbou pokračování v trestním stíhání. Uvedu nyní konkrétní případ – ukázku rozhodnutí – usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání státního zástupce. Státní zástupce rozhodl takto : *Podle § 307 odst. 1 tr.ř. se trestní stíhání obviněné V.A. pro skutek kvalifikovaný jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 223 tr.zák., kterého se měla dopustit tím, že dne 22.5.2006 v 16.10 hod. v Mostě, na křižovatce jako řidička automobilu tov.zn. Škoda Fabia nesledovala situaci v silničním provozu a nedodržela bezpečnou vzdálenost za před ní jedoucím automobilem tov.zn. Škoda Octavia, takže když řidič tohoto automobilu LS zastavil, aby dal přednost v jízdě*

vozidlům jedoucím po hlavní silnici v ulici P., sama zastavit nestačila a zezadu do tohoto vozidla narazila, přičemž byla zraněna spolujezdkyně řidiče LS - JS, která utrpěla zranění podvrtnutí krční páteře, s čímž se léčila do 19.7.2006, podmíněně zastavuje. Podle § 307 odst. 2 tr.ř. se obviněné stanoví zkušební doba v trvání šesti měsíců.

Obviněná se doznala a vyslovila souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání. Doložila také potvrzení o registraci škodní události vystavené příslušnou pojišťovnou, u které bylo její vozidla pojištěno a která bude likvidovat škodu z titulu zákonného pojištění. Proti tomuto usnesení si podal stížnost LS – tedy řidič zraněné – spolujezdkyně. Tuto stížnost zdůvodnil tak, že nebyly splněny podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání a že nemůže s takovým postupem souhlasit, přičemž došlo i ke špatné právní kvalifikaci skutku. Státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem pak přezkoumáním spisového materiálu státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Mostě dospěl k názoru, že stížnost řidiče LS se zamítá podle ustanovení § 148 odst. 1 písm.b) trestního řádu. Státní zástupce KSZ Ústí nad Labem totiž zjistil, že při dopravní nehodě utrpěla zranění manželka řidiče LS a že došlo k poškození osobního vozidla řízeného stěžovatelem, které je však v majetku jeho otce. Je tak zřejmé, že řidič LS, tedy stěžovatel a manžel poškozené spolujezdkyně není osobou poškozenou v předmětném trestním řízení, což vyplývá z obsahu jím podané stížnosti, která je v podstatné míře zaměřena na údajné nesprávné posouzení povahy zranění jeho manželky. Ta, jako poškozená, však stížnost proti usnesení nepodala. Poškozená JS je osoba zletilá, přičemž stěžovateli nevyplývají z pozice manžela bez dalšího práva za poškozenou činit podání v trestním řízení, tedy i podávat stížnost proti rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení. Samozřejmě toto rozhodnutí – usnesení státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem je konečné a není proti němu stížnost přípustná podle ustanovení § 141 odst. 2 věta druhá trestního řádu. Tímto skutečným příkladem jsem chtěl názorně ukázat, že není možné, aby se za poškozeného považoval i ten, kdo jím ve skutečnosti není. Státní zástupce Krajského státního zastupitelství tak podle mého názoru rozhodl zákonně a správně.

4.2. Narovnání a jeho vztah k poškozenému

Poškozený je zde osobou, jejíž zájem na plném odškodnění (odčinění) následků trestného činu dostává přednost před zájmem státu na odsouzení a potrestání pachatele. Poškozený má tedy důležité postavení při rozhodování o tom, zda bude věc vyřízena tímto alternativním způsobem, a jeho pozice je zde silnější než při rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání. Poškozeným se v případě narovnání rozumí každý, komu bylo trestným činem, pro který je obviněný stíhán, ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda (§ 43 odst. 1 trestního řádu), bez ohledu na to zda by jinak ve standardním průběhu trestního stíhání mohl v adhezním řízení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 3 trestního řádu). Postavení poškozeného při narovnání je silnější ve srovnání s postavením poškozeného při podmíněném zastavení trestního stíhání, a to proto, že k rozhodnutí o schválení narovnání je nezbytný souhlas poškozeného s tímto způsobem vyřízení věci. Souhlas poškozeného spolu se souhlasem obviněného je v podstatě projevem jejich dohody či shody na tomto alternativním způsobu vyřízení věci a je podmíněn úplným a oboustranně přijatelným vypořádáním škody nebo jiné újmy způsobené poškozenému trestným činem obviněného.

Soud a v přípravném řízení státní zástupce může se souhlasem obviněného a poškozeného rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání v řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, uhradí poškozenému škodu způsobenou trestným činem nebo učiní potřebné kroky k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem, a složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti trestného činu, a považuje-li soud nebo státní zástupce takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl trestným činem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (§ 309 odst. 1 trestního řádu). Proti rozhodnutí o schválení narovnání může obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce podat stížnost, jež má odkladný účinek (§ 309 odst. 2 trestního řádu). Ve zkráceném

přípravném řízení státní zástupce rozhoduje usnesením o odložení věci za současného schválení narovnání (§ 179c odst. 2 písm.f) trestního řádu).

Soud před rozhodnutím o schválení narovnání a v přípravném řízení státní zástupce vyslechne poškozeného a obviněného zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Dohoda o narovnání je obsažena v přílohové části mé práce. Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal skutek, pro který je stíhán (§ 310 odst. 1 trestního řádu). Opět nyní uvedu konkrétní příklad – usnesení o schválení narovnání podle § 309 odst. 1 trestního řádu : *Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Mostě dne 13.11.2006 podle § 309 odst. 1 trestního řádu schvaluje narovnání mezi obviněnou M.G., a poškozenou V.J, neboť obviněná M.G. prohlásila, že spáchala skutek spočívající v tom, že dne 4.7.2006 v Mostě, ul. A. Dvořáka přibližně ve 12.30 hod. se společně s další dosud neustanovenou osobou nechala pozvat od poškozené V.J. do jejího bytu pod záminkou, že jí nesou peníze na léky a poté využily nestřeženého okamžiku a ze skříně v ložnici jí odcizily finanční hotovost ve výši 90.000,- Kč, ve kterém je spatřován trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, odst. 2 tr.zákona, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že její prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě, přičemž obviněná M.G. dne 5.10.2006 složila na účet Okresního státního zastupitelství v Mostě peněžní částku ve výši 15.000,- Kč a tato peněžní částka je určena k obecně prospěšným účelům, a sice částka ve výši 7.500,- Kč na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti na účet Ministerstva spravedlnosti ČR, částka ve výši 7.500,- Kč na účet Kojeneckého ústavu v Mostě. Podle § 311 odst. 1 trestního řádu se trestní stíhání obviněné M.G. pro skutek uvedený shora, ve kterém je spatřován trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1, odst. 2 tr. zákona, zastavuje. V odůvodnění usnesení pak bude mimo jiné uvedeno, že se obviněná při výslechu k trestnému jednání plně doznala a svého jednání litovala. Uvedla, že poškozené způsobenou škodu uhradí, omluví se jí a zašle jí omluvný dopis. Obviněná požádala, aby státní zástupce schválil narovnání mezi ní a poškozenou a zároveň přislíbila zaslat na účet Okresního státního zastupitelství v Mostě částku 15.000,- Kč na obecně prospěšné účely. Poškozená V.J. přijala jak omluvu obviněné, tak finanční částku ve výši 90.000,- Kč jako náhradu způsobené škody. Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Mostě znovu vyslechl obviněnou M.G., která se k předmětnému jednání plně doznala, litovala jej a toto prohlášení učinila zcela svobodně. Co se týče náhrady škody, tak obviněná uhradila poškozené V.J. škodu v plné výši, tj. 90.000,- Kč, finanční hotovost ji*

zaslala poštovní poukázkou, což poškozená potvrdila. Obviněná M.G. se poškozené rovněž omluvila a projevila lítost nad svým jednáním. Obviněná doložila, že dne 5.10.2006 složila na účet Okresního státního zastupitelství v Mostě peněžní částku ve výši 15.000,- Kč. Poškozená V.J. slyšena před státním zástupcem prohlásila, že škoda, která jí byla způsobena trestným jednáním obviněné, jí byla zcela uhrazena. Zároveň vyjádřila souhlas s tím, aby státní zástupce schválil narovnání mezi ní jako poškozenou a mezi obviněnou M.G. Státní zástupce po zvážení všech skutečností dospěl k závěru, že takový způsob vyřízení věci je plně dostačující, neboť obviněná svého jednání litovala, nahradila poškozené způsobenou škodu, poskytla finanční částku ve výši 15.000,- Kč na obecně prospěšné účely a vzhledem k jejímu dosavadnímu způsobu života je zřejmé, že další opatření není třeba. Proto státní zástupce schválil narovnání a důsledně tomu zastavil podle § 311 odst. 1 trestního řádu trestní stíhání obvinění. Proti tomuto usnesení může podat stížnost obviněný i poškozený.

4.3. Odstoupení od trestního stíhání mladistvého a jeho vztah k poškozenému

Jde o odklon, který lze uplatnit jen v řízení proti mladistvým - § 2 písm.d), § 70 a 71 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání, kde se preferuje zájem poškozeného před trestním stíháním obviněného, u odstoupení od trestního stíhání mladistvého je kladen důraz na nedostatek veřejného zájmu na dalším trestním stíhání mladistvého a na prevenci před páchání dalších provinění. Součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je také výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká. Proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Poškozený se o odstoupení od trestního stíhání vyrozumí (§ 70 odst. 4 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Při způsobení škody proviněním, u něhož přichází v úvahu odstoupení od trestního stíhání mladistvého, je třeba, aby ji obviněný mladistvý alespoň částečně nahradil, přičemž poškozený musí vyslovit souhlas s takovým odškodněním. Nebyl-li poškozený zcela odškodněn již před rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání mladistvého, je v jeho zájmu, aby s obviněným mladistvým resp. s jeho zákonným zástupcem či obhájcem uzavřel takovou dohodu, který by poškozenému spolehlivě zajistila i zbytek náhrady

škody. Existuje tu obdobná situace jako u schválení narovnání, protože odstoupením od trestního stíhání mladistvého se definitivně zastaví trestní stíhání mladistvého a pokračovat v něm lze jen z podnětu obviněného mladistvého za podmínek podle ustanovení § 70 odst. 5 a 6 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Poškozený nemůže iniciovat pokračování v trestním stíhání obviněného mladistvého, i kdyby ten nesplnil svůj závazek k náhradě zbytku škody. Poškozený nemá ani právo podat stížnost proti usnesení soudu pro mládež nebo státního zástupce, jímž bylo rozhodnuto o odstoupení od trestního stíhání mladistvého, ale o tomto rozhodnutí se jen vyrozumí. Jediným nástrojem, jak může poškozený ovlivnit rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého, je souhlas poškozeného s rozsahem a způsobem svého odškodnění, který je oprávněn vyjádřit ještě před takovým rozhodnutím (§ 70 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Nesouhlas poškozeného s odstoupením od trestního stíhání mladistvého může být uplatněn v případě, pokud poškozený není spokojen s rozsahem dosud poskytnuté náhrady nebo vůbec s celkovým rozsahem náhrady škody, ke které je obviněný mladistvý ochoten se zavázat, se způsobem náhrady škody anebo s tím, zda a jak je zajištěno splnění dosud poskytnuté náhrady škody. I v řízení proti mladistvým jsou orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže povinny přihlížet k oprávněným zájmům poškozeného, poučit ho o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

5. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Do 30.6.1990 orgány činné v trestním řízení byly povinny stíhat z úřední povinnosti všechny trestné činy, o nichž se dozvěděly, a to bez ohledu na stanovisko poškozeného. Tato povinnost vyplývala ze zásady oficiality podle ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu a ze zásady legality podle § 2 odst. 3 trestního řádu.[47] Novelou trestního řádu zákonem č. 178/1990 Sb. byl upraven nový institut souhlasu poškozeného. Podstata zmiňovaného institutu spočívá v tom, že trestní stíhání za taxativně vypočtené trestné činy je podmíněno až do stadia odvolacího řízení souhlasem poškozeného, pokud mezi pachatelem a poškozeným je příbuzenský nebo obdobný vztah vymezený zákonem. Jelínek uvedl[48], že nové ustanovení § 163a trestního řádu, které bylo vloženou novelou trestního řádu č. 178/1990 Sb. představuje velmi významnou změnu, neboť se dotýká možnosti poškozeného ovlivnit výsledek trestního řízení. J. Jelínek v jiném svém příspěvku[49] uvedl, že zakotvením nového institutu byly vytvořeny tzv. delikty se svolením, tj. trestné činy, pro které lze zahájit trestní stíhání, event. již v zahájeném trestním stíhání pokračovat, jen se souhlasem poškozeného. Svou povahou tedy nový institut odpovídá tzv. deliktům stíhaným ku zmocnění podle starší právní úpravy na našem území. Orgány činné v trestním řízení mohou postupovat v případě trestných činů uvedených nyní v ustanovení § 163 trestního řádu z úřední povinnosti jen tehdy, pokud poškozený souhlasí s trestním stíhání. Nemohou tak bez dalšího postupovat z vlastní iniciativy. Zákonnou podmínkou k provedení příslušného procesního úkonu je souhlas poškozeného. Po novele trestního řádu z roku 2001 byla tato úprava institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného rozdělena do dvou ustanovení a to § 163 a § 163a. Výčet skutkových podstat byl rozšířen o další dva trestné činy, takže zahrnoval nově 26 trestných činů. Rozšířily se podmínky, za nichž se institut souhlasu poškozeného s trestním stíhání neuplatní. Podle ustanovení § 163a trestního řádu souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud byla takovým činem způsobena smrt, poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena,

[47] Vantuch, P. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh? Právní praxe, 1994, č. 3, s. 151.
[48] Jelínek, J. Poškozený v trestním řízení po novele trestního řádu. Čs. Kriminalistika, 1991, č. 2, s. 124.
[49] Jelínek, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného – bilance a perspektivy. Kriminalistika, 1996, č. 4, s. 294.

poškozeným je osoba mladší 15 let a konečně z okolností je zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vztah zpět v tísni vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Toto ustanovení § 163a trestního řádu je velký krok správným směrem, neboť absenci tohoto zákonného ustanovení kritizoval[50] např. J. Jelínek, když uvedl: „Za nedostatek současné právní úpravy proto považuji absenci zákonného ustanovení, které by vylučovalo aplikaci § 163a trestního řádu v případech, kdy z okolností případu je zřejmé, že souhlas s trestním stíháním nebyl dán, anebo byl vzat zpět v tísni vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo vztahem podřízenosti". K tomu dále dodal, že pokud by institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného byl zachován, měl by zákonodárce výslovně pamatovat při novelizaci ustanovení § 163a trestního řádu vedle uvážlivého výběru trestných činů také na okolnost, že souhlas s trestním stíháním může být dán nebo vzat zpět v tísni vyvolané závislostí, podřízeností, nátlakem na poškozeného. V takovém případě by bylo žádoucí aplikaci ustanovení § 163a trestního řádu vyloučit.

Je zřejmo, že obavy, které uváděl[51] J. Jelínek, totiž, že právní úprava institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného dostatečně poškozeného nechrání, částečně pominuly. Právě ustanovení § 163a trestního řádu doplněné novelou trestního řádu z roku 2001 reagovalo na možnosti, že by poškozený mohl být v tísni vyvolané výhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností. Právě J. Jelínek upozorňoval se zřetelem na shora uvedené skutečnosti, že pokud existuje mezi poškozeným a osobou, která skutek spáchala, bližší (příbuzenský) vztah, bude zajisté v mnoha případech poškozený vystaven i většímu nátlaku ze strany pachatele. Nejsou vyloučeny i případy, ve kterých poškozený dá souhlas k trestnímu stíhání, ale o to více, po celou dobu, po kterou se trestní stíhání vede, až do okamžiku, kdy se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, bude vystaven případnému nátlaku trestně stíhané osoby. Taková situace může být pro poškozeného přinejmenším krajně nepříjemná, mnohdy i neúnosná. Poznatky z praxe pak ukazují, že uvedené případy nátlaku a vydírání příbuzných ze strany pachatele se množí.

Trestné činy, u nichž lze vést trestní stíhání pouze se souhlasem poškozeného podle ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu, jsou spojeny v podstatě s konfliktem[52], a to mezi

[50] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 111.
[51] Tamtéž, s. 110.
[52] Sokolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha : C.H. Beck, 2000, s. 127.

zájmem státu na trestním stíhání pachatele a opačným zájmem poškozeného, který má blízký vztah k pachateli (podezřelému, obviněnému) a může být v důsledku potrestání nepřímo také postižen. Souhlas poškozeného s trestním stíháním řeší tento konflikt právě v jeho prospěch, tedy poškozeného a umožňuje mu, aby zabránil trestnímu stíhání pachatele tím, že k takovému trestnímu stíhání souhlas nedá nebo již daný souhlas vezme zpět.

5.1. Aplikace institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním

Tento institut diferencuje dvě skupiny případů trestního stíhání, které lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. První skupina jsou trestné činy, kterých se měl dopustit ten, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď. Ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu uvádí taxativní výčet těchto trestných činů. Druhá skupina je případ trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1, odst. 2 trestního zákona, jestliže je za něj stíhán ten, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem, partnerem nebo druhem.[53] Souhlas poškozeného je současně podmínkou vedení trestního stíhání pro trestný čin opilství podle § 201a trestního zákona, pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z trestných činů patřících do uvedených dvou skupin. Dispoziční právo poškozeného se vztahuje na celé trestní stíhání včetně stadia odvolacího řízení. Souhlas s trestním stíháním lze vzít zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Ustanovení § 163a trestního řádu bylo doplněno novelou z roku 2001 v odstavci 2 tak, že bylo vymezeno, že jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, zda souhlasí s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu, tak tento orgán mu poskytne podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíhání nelze dát. O tom je třeba poškozeného písemně poučit. Zde byl problém v zákonné úpravě do konce roku 2001, když poškozený neměl v tomto směru žádné omezení, tak se k možnosti souhlasu nebo nesouhlasu s trestním stíháním poškozený vyjadřoval nejasně, vyhýbavě (např. uváděli, že si věc ještě rozmyslí, že nevědí, zda souhlas dají, či nikoli.).[54] Rád bych upozornil, že poškozený

[53] § 1 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Podle tohoto zákona se partnerem rozumí osoba, která uzavřela partnerství

[54] Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. Díl I. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 1255.

může své právo vyplývající z ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu uplatnit ve fázi prověřování i vyšetřování v rámci přípravného řízení. Co se týká samotného souhlasu poškozeného k trestnímu stíhání ve smyslu § 163 odst. 1 trestního řádu, tak nelze dojít k výkladu, že souhlas poškozeného není dán, jestliže k vyjádření souhlasu či nesouhlasu poškozeného žádný orgán činný v trestním řízení nevyzval[55] v době, kdy souhlas byl nutný, neboť v takovém případě není možné dovodit jak to, že souhlas byl dán, tak ani to, že souhlas nebyl dán, takže žádná z uvedených variant ještě není potvrzena. Jiný výklad by tak zcela popíral právo poškozeného, které mu vzniká z ustanovení § 163 a 163a trestního řádu. Z výše uvedeného je zřejmo, že souhlas poškozeného s trestním stíháním obžalovaného musí být určitým a srozumitelným projevem jeho vůle adresovaným orgánu činnému v trestním řízení.

Rád bych uvedl rozhodnutí[56] Krajského soudu v Českých Budějovicích, jež se zabývalo bližším vymezením pojmu „poměr obdobný rodinnému", který je podstatný nejen z hlediska práva odepřít svědeckou výpověď podle ustanovení § 100 odst. 2 trestního řádu, ale právě i z pohledu uplatnění dispozičního oprávnění poškozeného. Krajský soud v Českých Budějovicích vyložil tento pojem tak, že za takový poměr by bylo možno považovat např. i poměr osob sešvagřených, poměr jednoho z rodičů k nevlastnímu dítěti, pokud žije s tímto dítětem ve společné domácnosti, poměr občana k dítěti, které mu bylo svěřeno do výchovy podle § 45 odst. 1 a 2 zákona o rodině, poměr budoucího osvojitele k dítěti, které má v preadopční péči. Podle stanoviska soudu tento vzájemný vztah mezi uvedenými osobami musí být natolik pevný, hluboký a intenzivní, že by újmu, kterou by utrpěla jedna z nich, druhá právem pociťovala jako újmu vlastní. Krajský soud se zabýval vztahem mezi obžalovaným a poškozenou, kteří více než jeden rok udržovali intimní poměr, nežili spolu ve společné domácnosti, neboť obžalovaný byl ženatý s jinou ženou, měl dvě děti a nehodlal se rozvést, protože to „nemyslel vážně". Poškozená byla taktéž vdaná s jiným mužem. Uvedla v průběhu trestního řízení, že má obžalovaného stále ráda a jeho újmu by pociťovala jako újmu vlastní a nechce proto, aby se poškozenému cokoli stalo. Krajský soud dospěl k závěru, že se o vztah předpokládaný v ustanovení § 100 odst. 2 trestního řádu a tedy i rovněž v ustanovení § 163 odst. 1 nejedná. S tímto názorem krajského soudu se ztotožnil J.

[55] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tdo 547/2002
[56] Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp. zn. 4 To 935/1994

Jelínek, když mimo jiné uvedl[57], že podstatou vztahu mezi obžalovaným a poškozenou bylo udržování intimního poměru, který v době rozhodování o skutku již neexistoval. J. Jelínek dále k tomuto rozhodnutí, které také popsal, uvedl, že institut souhlasu poškozeného s trestním stíháním je pouze výjimkou z principu oficiality a legality, a proto má jinou povahu než institut trestního stíhání pouze na návrh poškozeného. Navíc extenzivní výklad pojmu „poměr rodinný nebo obdobný" by vedl v praxi k zneužívání dispozičního práva a k nežádoucím a zákonodárcem nezamýšleným důsledkům. Plně se přikláním k názoru J. Jelínka, tak jako k rozhodnutí krajského soudu.

Co se týká vztahu mezi ustanovením § 163 odst. 1 a ustanovením § 44 odst. 1 trestního řádu, tak oprávnění uvedené v § 163 odst. 1 trestního řádu může vykonávat i poškozený, který je stíhán jako spoluobviněný ve společném řízení a který podle úpravy v § 44 odst. 1 práva poškozeného jinak vykonávat není oprávněn.[58] Úprava v § 163 odst. 1 trestního řádu je totiž vůči § 44 odst. 1 speciální.[59] Tento názor o tom, že ustanovení § 163 odst. 1 trestního řádu je speciálním ustanovením vůči § 44 odst. 1 trestního řádu, vyslovil[60] i J. Jelínek.

[57] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 103.

[58] Usnesení Městského soudu v Praze R 34/92 : Dopustí-li se sourozenci vzájemným fyzickým napadením trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr.zák., je možno trestní stíhání každého z nich konat jen tehdy, souhlasí-li s tím druhý ze sourozenců (§ 163a odst. 1 tr.řádu). Na souhlas je třeba se jich před zahájením trestního stíhání výslovně dotázat.

[59] Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 543.

[60] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 101.

6. Adhezní řízení

6.1. Význam, podstata a charakteristika adhezního řízení

Adhezní řízení je součástí trestního řízení a projednává se v něm uplatněný nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem. Adhezní řízení netvoří žádnou samostatnou, časově, formálně či jinak oddělenou část trestního řízení, ale splývá s ním, zejména ve stadiu dokazování.[61] Subjektem adhezního řízení, o jehož nároku na náhradu škody se rozhoduje, není každý poškozený, ale jen ten, který včas a řádně uplatnil nárok na náhradu škody proti obviněnému, tedy poškozený podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Význam adhezního řízení spočívá v tom, že poškozenému umožňuje souběžně s rozhodnutím o vině a trestu dosáhnout rychlejšího rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody,[62] nevyžaduje od poškozeného zvýšené výdaje spojené s vedením civilního sporu. Poškozený není dále na rozdíl od civilního řízení zatížen důkazním břemenem a včasným a řádným uplatněním nároku v adhezním řízení může poškozený zabránit jeho promlčení. Rozhodnutím o povinnosti nahradit poškozenému škodu způsobenou trestným činem se navíc doplňuje výchovné působení trestu na obviněného. Význam adhezního řízení spočívá v tom, že souběžně s trestním stíháním dochází i k objasnění nároku poškozeného na náhradu škody.[63]

U adhezního řízení neplatí zásada oficiality, není vedeno z úřední povinnosti jako trestní řízení, ale je podmíněno návrhem poškozeného, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla způsobena trestným činem. Při rozhodování o náhradě škody způsobené trestným činem se pojem „škoda" chápe v několika různě širokých významech[64], které se nekryjí co do rozsahu se škodou jako znakem skutkové podstaty trestného činu:

1. v nejširším smyslu je to jakákoli újma na právech a jiných hodnotách způsobená trestným činem ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu. Z tohoto nejširšího chápání se vychází i v případě náhrady škody při narovnání (§ 309 odst. 1 písm.b) trestního řádu).
2. v užším smyslu jako újma, kterou lze odškodnit, tedy jako majetková škoda v širším smyslu podle § 43 odst. 3 trestního řádu, o jejíž náhradě lze rozhodovat v adhezním

[61] Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. podstatně přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2003, s. 779.
[62] Srov. § 83 odst. 1 OSŘ
[63] Grus, Z. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Trestněprávní revue, 2004, č. 7, s. 203.
[64] Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 2007, s. 460.

řízení podle § 228 trestního řádu – jde o škodu na věcech a na jiném majetku, dále o bolestné, ztížení společenského uplatnění, léčebné náklady, ztrátu na výdělku, ztrátu na důchodu, náklady na výživu pozůstalých a náklady pohřbu.[65] Škodou v tomto smyslu je i ušlý zisk. Jen tato škoda je rovněž rozhodující z hlediska vypořádání při podmíněném zastavení trestního stíhání.

3. v nejužším smyslu jako škoda na majetku, tedy majetková škoda v užším smyslu. Jde o škodu vzniklou tím, že byl zmenšen majetek poškozeného. V tomto smyslu trestní řád pojem škoda nepoužívá. Škoda na majetku v uvedeném nejužším smyslu je však zákonným znakem řady skutkových podstat trestných činů proti majetku podle hlavy deváté zvláštní části trestního zákona, zejména typické trestné činy krádeže, zpronevěry, podvodu.[66]

6.2. Uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným

Poškozený může uplatnit nárok na náhradu škody již v přípravném řízení. Poškozený je tak oprávněn učinit jak ve fázi prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu, tak i ve vyšetřování, nebo i ve fázi řízení předcházející podání obžaloby, kdy již návrh na podání obžaloby byl i se spisem předložen policejním orgánem státnímu zástupci. Poškozený může tak nárok na náhradu škody uplatnit již v rámci oznámení o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu. Nárok na náhradu škody poškozený uplatňuje po konkrétní osobě. Nikdy nepřichází v úvahu uplatnění nároku na náhradu škody „ve věci".[67] Příručka[68] o poškozeném v trestním řízení upozorňuje na význam uplatnění nároku proti určité osobě se zřetelem na případy, kdy soud (v přípravném řízení státní zástupce nebo policejní orgán) projednání, prověřuje, vyšetřuje, vykonává dozor nebo podává obžalobu či návrh na potrestání věc více obviněných a koná-li se v ní společné řízení podle ustanovení § 20 odst. 1 trestního řádu. Jde-li o takový případ, potom se vyžaduje, aby poškozený uplatnil nárok na náhradu škody vůči každému jednotlivému obviněnému. Obvinění mohou odpovídat za vzniklou škodu společně nerozdílně. Návrh na to, aby soud v odsuzujícím rozsudku

[65] srov. § 444 a násl. občanského zákoníku

[66] Pro škodu, která byla způsobena skutkem, pro který je obviněný trestně stíhán, je podstatné, že byla v příčinné souvislosti s jednáním, které je obviněnému kladeno za vinu a jehož spácháním byl případně uznán vinným - R 41/2002-I.

[67] Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : Příručky Ministerstva spravedlnosti, sv. 54, 1994, s. 79.

[68] Tamtéž, s. 79.

uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem, může učinit sám poškozený podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, dále jeho zákonný zástupce podle ustanovení § 45 odst. 1 trestního řádu, dále ustanovený opatrovník, zmocněnec včetně případů, kdy se jedná o zmocněnce ustanoveného poškozenému nebo o společného zmocněnce. Návrh může učinit a do práv poškozeného vstoupit také právní nástupce poškozeného. Zde je třeba zmínit, že přechod práv přichází v úvahu v případě úmrtí poškozeného. Právní nástupce pokračuje v právech poškozeného a vstupuje přímo do práv poškozeného. Je oprávněn tato práva poškozeného vykonávat a může učinit také návrh podle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Pokud už poškozený uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemusí ho právní nástupce znovu uplatňovat, musí ale dát srozumitelně najevo, že hodlá pokračovat ve výkonu práv poškozeného. V této souvislosti je třeba uvést, že k tomuto se vyjádřil i Nejvyšší soud.[69] Uvedl, že smrtí poškozeného, který má proti obviněnému nárok na náhradu škody způsobené trestným činem ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu, zaniká jeho způsobilost k právům a povinnostem podle ustanovení § 7 odst. 2 věty první občanského zákoníku. Poškozenému, který zemřel, proto nelze přiznat nárok na náhradu škody způsobené trestným činem podle § 228 trestního řádu, třebaže ho před svou smrtí včas a řádně uplatnil v trestním řízení. Úmrtím poškozeného přechází takový nárok na náhradu škody na jeho dědice, a to v rozsahu, v jakém náležel poškozenému v okamžiku jeho smrti. Před rozhodnutím o nároku na náhradu škody v adhezním řízení podle § 228 a § 229 trestního řádu je nutno objasnit, zda a popřípadě v jakém rozsahu přešel tento nárok na právního nástupce poškozeného ve smyslu § 45 odst. 3 trestního řádu. Poškozený musí nárok na náhradu škody uplatnit včas, a to ve lhůtě uvedené v ustanovení § 43 odst. 3 větě druhé trestního řádu, tedy nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování. Za nejzazší okamžik, kdy přichází v úvahu uplatnění nároku, je třeba považovat moment předcházející provádění důkazů soudem – zahájení výslechu obžalovaného nebo čtení jeho výpovědi podle § 207 odst. 2 trestního řádu, jedná-li se v jeho nepřítomnosti a v případě, že byl vydán trestní příkaz, před jeho vydáním.

Poškozený v návrhu na náhradu škody podle § 43 odst. 3 trestního řádu uvede výši svého nároku a pokud nezná přesnou částku, tak uvede alespoň její minimální výši. Výši požadované náhrady škody uvedenou v řádně a včas uplatněném nároku, tj. nejpozději před zahájením dokazování v hlavním líčení, je možno v pozdějším stadiu řízení měnit a

[69] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.9.2005 sp.zn. 8 Tdo 1019/2005 (Rt 22/2006)

upřesňovat až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení nebo i ve veřejném zasedání o odvolání. Soud je pak při rozhodování o nároku na náhradu škody vázán návrhem poškozeného učiněným v souladu s ustanovením § 43 odst. 3 trestního řádu. Soud není oprávněn poškozenému přiznat více, než je požadováno. To se týká i příslušenství nároku na náhradu škody, jako jsou úroky z prodlení.

6.3. Rozhodnutí soudu v hlavním líčení o nároku poškozeného

Poškozený, kterého se mohou týkat rozhodnutí učiněná podle ustanovení[70] § 228 a 229 trestního řádu, je jen ten, který je subjektem adhezního řízení. O uplatněném nároku na náhradu škody soud rozhoduje v případech, když nepostupuje podle ustanovení § 221 až 224 trestního řádu, tedy jen při rozhodnutí rozsudkem podle 225 až 227 trestního řádu, ať již odsuzujícím nebo zprošťujícím – částečně či zcela. O náhradě škody může rozhodnout i samosoudce zjednodušeným rozsudkem podle ustanovení § 314d odst. 3 trestního řádu nebo trestním příkazem podle § 314f odst. 1 písm.e) trestního řádu a to rovněž podle ustanovení § 228 a 229 trestního řádu.

Soud obžalovanému uloží povinnost nahradit škodu způsobenou trestným činem poškozenému za těchto předpokladů: 1. soud rozhodl odsuzujícím rozsudkem, 2. škoda byla způsobena v příčinné souvislosti s tím skutkem vykazujícím znaky trestného činu, jehož spácháním byl obžalovaný uznán vinným, 3. škoda, která byla trestným činem způsobena, má charakter majetkové škody, o jejíž náhradě lze v adhezním řízení rozhodovat, 4. uplatněný nárok má podklad v příslušných hmotněprávních předpisech, jeho výše a odpovědnost obžalovaného za škodu byla v trestním řízení dostatečně prokázána, 5. není zde jiná zákonná překážka, která brání rozhodnutí o uplatněném nároku na náhradu škody. Jsou-li splněny všechny tyto podmínky pro vyslovení povinnosti obžalovaného k náhradě škody, soud je povinen spolu s výrokem o vině rozhodnout též o uplatněném nároku na náhradu škody a nesmí zbytečně poškozeného odkazovat na občanskoprávní nebo jiné řízení.[71] V tomto postupu brání dvě výjimky:

1. přiznání nároku na náhradu škody brání zákonná překážka, především v podobě promlčení nebo jiných skutečností stanovených zákonem,

[70] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 7 TZ 201/2000 : Postup podle ustanovení § 228 odst. 1 a § 229 odst. 2 tr.ř. lze aplikovat pouze na toho, kdo v řízení skutečně může mít a má postavení poškozeného.

[71] Srov. Rozhodnutí č. 34/1963 Sb. rozh. tr.

2. škoda způsobená trestným činem a uvedená ve výroku o vině v odsuzujícím rozsudku byla poškozenému již uhrazena. Pokud ale nedošlo k náhradě škody v celém rozsahu, soud musí rozhodnout podle § 228 odst. 1 v takové výši, v níž nebyla dosud škoda nahrazena.

V adhezním řízení soud rozhoduje pouze o majetkové škodě způsobené trestným činem. Majetkovou škodou je nejen škoda vzniklá tím, že byl trestným činem zmenšen majetek poškozeného[72], ale i jiná materiální újma, pokud její náhradu příslušné předpisy o odškodňování přiznávají a jestliže ji lze odčinit nebo zmírnit uvedením do původního stavu, peněžitou náhradou nebo protihodnotou za utrpěnou újmu určitého druhá, např. bolestné, náhrada ztížení společenského uplatnění. Nepřichází tedy v úvahu, aby poškozený v rámci adhezního řízení uplatňoval nárok na náhradu jiné než majetkové škody nebo škody vzniklé ublížením na zdraví, např. když se v trestním řízení domáhá zadostiučinění a náhrady jiné nemajetkové újmy např. podle ustanovení § 13 občanského zákoníku.[73] Terminologie uvedená v § 43 odst. 1 trestního řádu i podle mého názoru neodpovídá ustanovení občanského zákoníku, kdy správnější a výstižnější namísto termínu „morální škoda" by byl termín „morální újma". Z dikce ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu lze dovodit, že ten, komu byla způsobena morální újma, není poškozeným, který má podle § 43 odst. 2 trestního řádu nárok na náhradu škody a není tedy oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu nahradit.

V předchozí stránce jsem uvedl, že uplatněný nárok na náhradu škody v adhezním řízení má podklad v příslušných hmotněprávních předpisech, jak níže přiblížím na příkladech. Je to charakteristický rys adhezního řízení, že se v něm aplikuje řada mimotrestních právních předpisů. Z nich je právě odvozeno postavení poškozeného a výše jeho nároku na náhradu škody vůči obviněnému. Skutkový základ nároku na náhradu škody je stále spáchání trestného činu, ale tam, kde není trestní odpovědnost vázána na porušení právních norem z jiných odvětví práva, než je trestní právo, je třeba dovodit též právní základ tohoto o nároku na náhradu škody. Ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu má jen procesní, nikoli hmotněprávní charakter, proto z něj nelze vyvozovat jakékoli nároky, včetně nároku na náhradu škody, třebaže škoda byla

[72] R 28/1971

[73] Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11.11. 1998 sp.zn. 3 To 183/98 : Nárok fyzické osoby na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 občanského zákoníku nelze ztotožňovat s nárokem poškozeného na náhradu škody podle § 43 odst. 2 trestního řádu, o kterém je oprávněn soud rozhodnout v rámci trestního řízení.

způsobena trestným činem, čili toto ustanovení poskytuje jen procesní rámec soudu, aby mohl v probíhajícím trestním řízení rozhodnout o jiné otázce než jen o vině a trestu, případně o ochranném opatření, a to o otázce, která je jinak řešena obvykle v občanskoprávním řízení.

Obviněný řídil osobní automobil a vjel do protisměru, kde srazil cyklistku na osvětleném jízdním kole. Poškozená H.Z. utrpěla zranění, v jehož důsledku byla v pracovní neschopnosti a byla podstatně omezena v obvyklém způsobu života po dobu tří týdnů, kdy se mohla pohybovat pouze s podporou. Soud obviněnému ve výroku o náhradě škody uložil povinnost zaplatit poškozeného H.Z. částku 21.999,- Kč. Se zbytkem nároku na náhradu škody tuto poškozenou odkázal podle § 229 odst. 2 trestního řádu na řízení ve věcech občanskoprávních. Újma na zdraví poškozené představuje škodu, jíž obviněný poškozené svým jednáním způsobil. Tato škoda vznikla v přímém důsledku jednání obviněného, resp. v jeho příčinné souvislosti, a jednalo se o škodu, kterou bylo možno vyčíslit v penězích. Poškozená se pak ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu se svým nárokem na náhradu škody k trestnímu řízení řádně a včas připojila, přičemž uvedla, z jakého důvodu a v jaké výši tento nárok uplatnila a tyto skutečnosti dostatečným způsobem doložila. Splnila tak podmínky, které jsem uvedl na začátku této kapitoly a také v kapitole 6.2. Poškozené H.Z. byla způsobena škoda proto, že obviněný při řízení motorového vozidla porušil ustanovení § 11 odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích. Z toho vyplývá, že jde o škodu způsobenou porušením právní povinnosti ve smyslu § 420 odst. 1 zák.č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku. Poškozená tedy požadovala náhradu věcné škody za poškozené oblečení, za poškozené jízdní kolo, náhradu za ztrátu na výdělku za dobu pracovní neschopnosti a náhradu za bolestné. S požadavkem náhrady škody za poškozené oblečení soudy odkázaly poškozenou podle § 229 odst. 2 trestního řádu na řízení ve věcech občanskoprávní. Pokud jde o požadavek poškozené na náhradu škody za poškozené jízdní kolo, pak podle § 442 odst. 1 občanského zákoníku platí, že se hradí jen skutečná škoda, a to uvedením v předešlý stav. Není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se v penězích. Ohledně požadavku poškozené náhrady bolestného platí, že při škodě na zdraví se podle ustanovení § 444 občanského zákoníku jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění. Bolestné se odškodňuje jednorázovým peněžitým plněním a při učení jeho výše se aplikuje vyhláška ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky téhož ministerstva č. 50/2003 Sb. Bolestné

se určí jako násobek bodového ohodnocení utrpěného zranění podle lékařské zprávy nebo znaleckého posudku a částky 120,- Kč jako hodnoty bodu (§ 7 odst. 2 citované vyhlášky). Poškozené byla přiznána částka 3.000,- Kč, která byla doložena právě lékařskou zprávou a bylo ji přiznáno 25 bodů. Poškozené byla přiznána i konkrétní částka jako náhrada za ztrátu na výdělku za dobu její pracovní neschopnosti, a to ve výši 17.561,- Kč. Podle § 445 občanského zákoníku ztráta na výdělku, k níž došlo při škodě na zdraví, se hradí peněžitým důchodem. Přitom se vychází z průměrného výdělku poškozeného, kterého před poškozením dosahoval. Podle § 446 občanského zákoníku náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti poškozeného činí rozdíl mezi jeho průměrným výdělkem před poškozením a nemocenským. Poškozená doložila, že byla v pracovní neschopnosti od 28.3.2004 do 12.5.2004, což představovalo 46 kalendářních a 33 pracovních dnů. Podle průměrného výdělku, kterého před poškozením dosahovala, by její průměrný výdělek za tuto dobu činil 35.635,- Kč. Jestliže jí bylo v téže době vyplaceno na nemocenských dávkách 18.074,- Kč, pak rozdíl mezi těmito částkami představuje částka ve výši 17.561,- Kč. Z tohoto příkladu je patrno, jaká ustanovení občanskoprávních předpisů mohou být v adhezním řízení aplikována.

Rád bych zmínil zajímavé rozhodnutí Nejvyššího soudu[74], který rozhodoval na základě stížnosti pro porušení zákona, kterou podal ministr spravedlnosti České republiky ve prospěch obviněného proti trestnímu příkazu Okresního soudu v Jeseníku. Tuto stížnost ministr spravedlnosti zaměřil do výroku o náhradě škody. Vytýká v ní, že zákon byl v neprospěch obviněného porušen v ustanoveních § 228 odst. 1 trestního řádu ve vztahu k ustanovení § 420 odst. 2 občanského zákoníku. Poškozená zdravotní pojišťovna sice uplatnila svůj nárok na náhradu škody řádně a včas, avšak Okresní soud v Jeseníku přehlédl, že ke vzniku škody došlo zaviněným porušením povinnosti obviněného při plnění jeho pracovních povinností. Nejvyšší soud poté zjistil, že Okresní soud v Jeseníku nevyhodnotil zjištění, že ke vzniku škody došlo zaviněným porušením povinností ze strany obviněného v souvislosti s plněním jeho pracovních povinností. V takovém případě může poškozený uplatňovat nárok na náhradu škody pouze vůči zaměstnavateli, jehož zaměstnancem v době činu obviněný byl. K tomu se obdobně vyjádřil již Nejvyšší soud ve svých dřívějších rozhodnutích[75], když uvedl, že nárok na náhradu škody, způsobené pracovníkem třetí osobě nebo cizí organizaci zaviněným

[74] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.8.2006 sp.zn. 4 Tz 3/2004 40/2006 SbRt.
[75] Rozhodnutí NS ČSSR 2 Tz 10/68 (Rt 29/69), Rozhodnutí NS ČR ze dne 18.8. 2006 sp.zn. 4 Tz 3/2004 (Rt 40/2006)

porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, může v adhezním řízení uplatnit pouze organizace, s níž je pracovník v době způsobené škody v pracovním poměru. Poškozené třetí osobě nebo organizaci v takovém případě nárok na náhradu škody vůči pracovníkovi nenáleží. Své nároky může uplatňovat pouze vůči organizaci, u níž byl pachatel v době činu pracovníkem, nikoliv však v trestním řízení proti takovému pachateli. K tomu bych rád připomněl, že třetí osoba neztrácí postavení poškozeného v trestním řízení, nejde však o poškozeného, který může být subjektem adhezního řízení. Uplatní-li taková osoba svůj nárok na náhradu škody vůči pachateli, může soud aplikovat ustanovení § 206 odst. 3 trestního řádu a takovou osobu jako poškozeného k trestnímu řízení nepřipustí. Je nasnadě, že ve vztahu k „poškozenému" v tomto případě odpovídá zaměstnavatel pachatele trestného činu dle obecné úpravy ve smyslu ustanovení § 420 odst. 2 občanského zákoníku a pachatel svému zaměstnavateli podle pracovněprávních předpisů (srov. část jedenáctá, hlava II zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce). Z definice poškozeného v trestním řízení obsažené v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že poškozeným v tomto smyslu slova se zaměstnavatel pachatele stane až v okamžiku, kdy oprávněné osobě z titulu § 420 odst. 2 občanského zákoníku alespoň zčásti plnil a teprve tehdy se může stát subjektem adhezního řízení.

Speciálním právním předpisem aplikovaným v adhezním řízení při nárocích na náhradu škody v případech trestných činů ublížení na zdraví je zákon číslo 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění. V momentě, kdy poškozený je ošetřen příslušným zdravotnickým zařízením či lékařem, vstupuje do trestního řízení zdravotní pojišťovna. Právo zdravotní pojišťovny na náhradu škody v trestním řízení spočívající v tom, že pojišťovna uhradila náklady na léčené svého pojištěnce v příčinné souvislosti s tím, že mu bylo zaviněným protiprávním jednáním třetí osoby způsobeno poškození na zdraví, je zakotveno v ustanovení § 55 odst. 1 shora uvedeného zákona. Nejedná se[76] o nárok na náhradu škody na zdraví poškozeného podle občanského zákoníku, ale je tímto právním předpisem založen samostatný nárok zdravotní pojišťovny vůči třetím osobám, s nimiž ale není ve smluvním vztahu, na náhradu jí vynaložených nákladů zdravotní péče, jsou-li zákonné předpoklady splněny. Ustanovení § 55 zákona číslo 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění stanoví, že příslušná zdravotní pojišťovna má právo na náhradu škody vůči třetím osobám, jestliže vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění v důsledku jejich zaviněného protiprávního jednání vůči osobám účastným

[76] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.8.2006 sp.zn. 4 Tz 4/2003

zdravotního pojištění. Tato náhrada je příjmem fondů zdravotní pojišťovny. Pro účely náhrady škody jsou podle § 55 odst. 2 citovaného zákona zdravotnická zařízení povinna oznámit příslušné zdravotní pojišťovně úrazy a jiná poškození zdraví osob, kterým poskytla zdravotní péči, pokud mají důvodné podezření, že úraz nebo jiné poškození zdraví byly způsobeny jednáním právnické nebo fyzické osoby. Podle stejného ustanovení mají oznamovací povinnost i orgány Policie České republiky, státní zastupitelství a soudy. Oznamovací povinnost podle tohoto ustanovení se plní do jednoho měsíce ode dne, kdy se ten, kdo skutečnost oznamuje, o ní dozvěděl. V praxi tato právní úprava znamená, že v těchto případech musí být vždy zdravotní pojišťovna, která vynaložila náklady na péči hrazenou ze zdravotního pojištění včas poučena jako poškozený v trestním řízení. V této souvislosti se zabýval Nejvyšší soud[77] otázkou v souvislosti se shora uvedeným ustanovením § 55 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění. V této konkrétní kauze šlo o to, že obviněný byl rozsudkem Okresního soudu v Olomouci uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1 trestního zákona a mimo jiné mu byla uložena povinnost zaplatit poškozené Všeobecné zdravotní pojišťovně náhradu škody ve výši 54.891,- Kč. Dle zjištění soudu prvního stupně se obviněný dopustil uvedeného trestného činu tím, že řídil osobní vozidlo, přičemž srazil poškozenou, která v důsledku této nehody utrpěla zranění. Obviněný podal dovolání, v němž napadl též výrok o náhradě škody, neboť podle jeho názoru byl učiněn v rozporu s ustanovením § 441 občanského zákoníku. Obviněný zdůraznil, že podle závěrů soudů poškozená nehodu výrazně spoluzavinila nebo dokonce zcela zavinila a právě její jednání zapříčinilo zranění, které utrpěla. Pokud by správně reagovala na přijíždějící vozidlo, ke střetu by vůbec nedošlo , případně by k němu došlo v menší míře, což by se projevilo v nákladech na její léčení. Obviněný neakceptoval argumentaci odvolacího soudu, podle níž není namístě zkoumat jednotlivé podíly obviněného a poškozené na nehodě, a to s poukazem na to, že tato skutečnost je bezpředmětná ve vztahu k Všeobecné zdravotní pojišťovně. Nejvyšší soud dospěl

[77] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.7.2004 sp.zn. 8 Tdo 681/2004, RNs T 714/2004 : Jestliže bylo zjištěno, že jednou z příčin újmy způsobené na zdraví poškozeného jednáním obviněného, které zakládá jeho trestní odpovědnost za trestný čin ublížení na zdraví např. podle § 224 TrZ, je též vlastní protiprávní jednání poškozeného – např. spoluzavinění dopravní nehody, pak obviněný neodpovídá za veškeré náklady vynaložené příslušnou zdravotní pojišťovnou na léčení poškozeného. Obviněný neodpovídá za škodu ve vztahu k zdravotní pojišťovně v tom rozsahu, v jakém byla škoda způsobena spoluzaviněním poškozeného jako pojištěnce této zdravotní pojišťovny. V rámci adhezního řízení je pak třeba zkoumat spoluzavinění poškozeného (pojištěnce), neboť v rozsahu, v jakém spoluzavinil vynaložení nákladů na jeho léčení, není dána příčinná souvislost mezi vznikem těchto nákladů a trestným činem obviněného.

k závěru, že soud prvního stupně pochybil, jestliže o náhradě škody rozhodl tak, že poškozené Všeobecné zdravotní pojišťovně přiznal uplatněný nárok v plné výši 54.891,- Kč a současně v tomto směru pochybil i soud odvolací, který takový výrok soudu prvního stupně pokládal za správný a zákonný s tím, že v posuzované věci není nutno ve vztahu k poškozené osobě zkoumat jednotlivé podíly účastníků dopravní nehody na způsobení následku. V dané věci totiž soud prvního stupně ve svém rozsudku, s nímž se ztotožnil i soud odvolací, uvedl, že je třeba poukázat na chování poškozené, která výraznou měrou přispěla ke vzniku dopravní nehody. Vstoupila do vozovky, aniž by správně odhadla vzdálenost a rychlost přijíždějícího vozidla řízeného obviněným, a dále zřejmě neodhadla správně situaci, na přijíždějící vozidlo nereagovala, pokračovala v chůzi ve vozovce až do střetu s vozidlem, ač měla možnost se po zjištění přijíždějícího vozidla zastavit ve vozovce. Počínání poškozené tak soud vyhodnotil jako výrazné spoluzaviněný na dopravní nehodě. Jestliže tedy soudu obou stupňů konstatovaly, že u poškozené, jež je pojištěna u Všeobecné zdravotní pojišťovny, která vynaložila náklady na její léčení, bylo dáno výrazné spoluzavinění na posuzované dopravní nehodě, pak není dána příčinná souvislost mezi vznikem těchto nákladů v plném rozsahu a zaviněným protiprávním jednáním třetí osoby, tj. řidiče – obviněného, který za škodu v rozsahu, v jakém byla způsobena spoluzaviněním pojištěnce, neodpovídá. Obdobně se spoluzaviněním poškozeného v případě jednorázového odškodnění poškozeného (pozůstalého) zabýval[78] také Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka Tábor.

Poškozený může být se svým nárokem na náhradu škody odkázán na jiné řízení. Tento postup je upraven v ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu, přičemž předpokládá dva důvody: 1. podle výsledků dokazování není pro vyslovení povinnosti k náhradě škody podklad nebo 2. pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody by bylo třeba provádět další dokazování, jež přesahuje potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo. Zproštění obžaloby z jakéhokoli důvodu podle § 226 trestního řádu vede obligatorně bez výjimky k odkázání poškozeného na občanskoprávní nebo jiné řízení, protože nárok na náhradu škody lze, jak jsem již uvedl, v trestním řízení přiznat jen odsuzujícím rozsudkem. To platí i při částečném zproštění jen pro některý z více skutků včetně dílčích útoků pokračujícího trestného činu ve smyslu § 12 odst. 12 trestního řádu,

[78] Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka Tábor ze dne 23.4.2007 sp.zn. 14 To 290/2005, Rt 12/2007 : Jednorázová odškodnění poškozeného (pozůstalého) v případě usmrcení některé z osob uvedených v ustanovení § 444 odst. 3 písm.a) až f) obč.zák. jsou sice v citovaném ustanovení vymezena pevnými částkami, avšak není vyloučeno jejich snížení podle příslušných ustanovení občanského zákoníku, a to především z důvodu případného spoluzavinění poškozeného (§ 441 obč.zák.), resp. z důvodů hodných zvláštního zřetele (§ 450 obč. zák.).

jestliže škoda měla být způsobena právě tím skutkem, pro který byl obžalovaný zproštěn obžaloby. Postup dle § 229 odst. 3 trestního řádu nepřichází v úvahu při rozhodnutí samosoudce trestním příkazem, protože trestní příkaz má povahu rozsudku odsuzujícího a nelze jím obžalovaného zprostit obžaloby. Podobně je tomu v případě odsuzujícího rozsudku vydaného podle § 227 trestního řádu poté, co se po prohlášení obviněného pokračovalo v trestním stíhání zastaveném z důvodů uvedených v § 11 odst. 1 písm.a), b) nebo i) trestního řádu a v § 172 odst. 2 trestního řádu, pokud takovým rozsudkem byl obžalovaný uznán vinným, přestože mu nelze uložit trest.

Na závěr této kapitoly bych rád uvedl některé své názory na adhezní řízení. Jak jsem již uvedl, adhezní řízení je součástí trestního řízení, které netvoří žádnou jeho samostatnou část, ale splývá s ním, a to zejména ve stadiu dokazování. Předmětem adhezního řízení je posouzení nároku[79] poškozeného na náhradu škody, kdy soud, popř. státní zástupce rozhoduje o náhradě škody podle hmotného práva. Podle právní teorie spočívá význam adhezního řízení v tom, že souběžně s trestním stíháním obviněného dochází i k objasnění nároku poškozeného na náhradu škody. Ve svém důsledku tak poškozený se může rychleji domoci brzkého uhrazení škody.[80] Jak je i v praxi zdůrazňováno, tak při stanovení výše škody není možno vycházet pouze z údajů poskytnutých poškozeným. Vyjádření poškozeného, že nárok na náhradu škody uplatňuje ve výši, která bude vyčíslena znalcem, nebo že se připojuje k trestnímu řízení ve smyslu § 43 trestního řádu, nelze považovat za řádné uplatnění nároku na náhradu škody podle § 43 odst. 3 trestního řádu.[81] Odborné vyjádření nebo znalecký posudek musí vyplynout z objektivních údajů, nikoliv jen z tvrzení poškozeného. Setkal jsem se s případem, kdy poškozený záměrně či možná nedopatřením při určení ceny odcizených věcí a výše škody uvedl údaje, které byly v rozporu se skutečným stavem. Zjištění přesné výše škody je zcela rozhodné pro konečné rozhodnutí o vině a trestu i náhradě

[79] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.6.2001, sp.zn. I. ÚS 570/99: Koncepce trestního řízení v České republice tedy ohledně postavení poškozeného vychází z toho, že poškozený je samostatnou stranou řízení s poměrně širokými procesními právy (§ 12 odst. 6 tr.ř.). Přitom je třeba mít na zřeteli, že neztrácí své postavení v trestním řízení tím, že mu byla již škoda plně nahrazena např. před zahájením trestního stíhání nebo v jeho průběhu, a pojem poškozeného je proto širší než pojem subjektu adhezního řízení, neboť zahrnuje i takového poškozeného, který není oprávněn uplatnit nárok na náhradu škody v trestním řízení. Přestože tedy adhezní řízení, v němž se projednává nárok poškozeného na náhradu škody, je součástí trestního řízení a splývá s ním, učinil Ústavní soud v předmětném plenárním nálezu závěr, že procesní práva poškozeného, jakožto strany trestního řízení, se neredukují toliko na právo na náhradu škody.

[80] Dle ustanovení § 307 odst, 2 a odst. 3 trestního řádu se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání stanoví zkušební doba a obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.

[81] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 76/2002

škody, neboť jednotlivé výroky spolu souvisí. Výsledky dokazování musí jasně určit cenu věcí v době odcizení nebo poškození.[82] Jestliže se tak nestane, tak může dojít ke špatné právní kvalifikaci hlavně u trestného činu krádeže podle ustanovení § 247 trestního zákona. Souhlasím s názorem Z. Gruse[83], že v trestněprávních rozhodnutích o nárocích škody ve větší míře absentuje jakýkoliv odkaz na hmotněprávní úpravu, ač ze zákona zcela bezpochyby vyplývá, že soud musí celou věc posoudit z hlediska právní stránky věci.[84] Povinnost prokázat v trestním řízení vznik škody leží nejen na orgánech činných v trestním řízení, ale i na poškozeném. Jejich zájem nemusí ale být zcela totožný. Zákonnou povinností orgánů činných v trestním řízení je zjistit, zda došlo ke spáchání trestného činu. Byl-li spáchán trestný čin, pak je třeba objasnit, zda došlo ke vzniku škody a která osoba byla jednáním pachatele poškozena.

[82] Např. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tz 75/66 a 1 Tz 62/66

[83] Grus, Z. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Trestněprávní revue, 2004, č. 7, s. 203.

[84] Nalézání práva musí směřovat ke všem výrokům rozhodnutí a posuzovaný skutkový děj musí být posouzen de lege lata komplexně, aby i práva poškozeného i obviněného byla zachována.

7. Výslech osoby svědka – poškozeného

7.1. Význam účasti poškozeného v trestním řízení

Osobě poškozeného lze v trestním řízení přisoudit dvě zásadní role:

1) Velmi častou je její aktivita v podobě **podání oznámení** o trestném činu jedinou možností, jak odhalit, že byl trestný čin spáchán. Představuje tedy určitý selekční faktor mezi latentní a zjevnou kriminalitou[85]. Šance na dopadení pachatele budou přitom tím větší, čím dříve bude oznámení učiněno, neboť včasnost prvního zásahu policie bývá rozhodující pro zajištění nejkvalitnějších stop, které se s postupem času ve většině případů vytrácejí. Faktem zůstává skutečnost, že poškozená osoba často z různých důvodů oznámení neučiní. Takovým důvodem může být trauma fyzické či psychické povahy, které ji znemožní o trestném činu hovořit. K mlčení může vést rovněž obava z pomsty pachatele, nedůvěra k policejním orgánům, přesvědčení, že oznámením se nic nevyřeší a naopak bude to jen ztráta času či obava ze zveřejnění a případné medializace případu. U sexuálně motivovaných trestných činů i stud a nechuť svěřovat se cizím lidem s velice intimními záležitostmi. Postoj poškozeného je však zpravidla nadán určitou mírou dynamiky. Počáteční vůle udržet vše v tajnosti se s odstupem času může změnit ve snahu docílit potrestání pachatele. Často k této změně přispějí blízké osoby, zejména rodina, které se poškozený většinou svěří a která následně ho přesvědčí, že je třeba trestný čin oznámit. Možný je samozřejmě též posun opačným směrem. Zejména pokud dojde ke spáchání trestného činu mezi rodinnými příslušníky, kamarády apod., bývá častým odklon od prvotního přesvědčení o nezbytnosti vše oznámit k postupnému zlehčování a přesvědčování své osoby, že se vlastně téměř nic nestalo a že se to již nebude opakovat (např. u domácího násilí). Pokud ovšem k oznámení dojde a poškozený se následně rozhodne jej zpětvzít, situace se zpravidla nemění (nejde-li o případ, na který dopadá § 163 trestního řádu) a orgán činný v trestním řízení má povinnost pokračovat a vyhledávat důkazy, které povedou k objasnění dané věci.

Pokud dochází k oznámení bezprostředně po spáchání trestného činu, může se poškozený cítit být ohrožen na svém životě, může prožívat psychický šok nebo může být ve špatném zdravotním stavu. Proto je nutné, aby policejní orgán, který oznámení přijímá vystupoval citlivě, lidsky a poskytl poškozenému pocit bezpečí, uklidnil ho, a je-li potřeba, zajistil mu též lékařskou péči. Obzvláště citlivě je nutné postupovat v případě

[85] Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. vydání. Praha : Nakladatelství C.H. Beck, 2004, s. 68.

sexuálních trestných činů a činů spáchaných na nezletilé osobě. V každém případě by se měl policejní orgán zdržet jakýchkoliv projevů nedůvěry, podezírání z toho, že si poškozený vše vymyslel nebo si to sám zavinil. Následovat by mělo podání základních informací o dalším postupu. Množství takových informací, ale také podrobnost prvotního výslechu by měly reflektovat zdravotní a psychický stav poškozeného.

2) **Role svědka**, prostřednictvím které se poškozený účastní na vyšetřování, a jejíž význam je obdobný jako v případě výslechu svědka obecně. Pokud ovšem u běžného svědka můžeme předpokládat, že není na věci nijak zainteresován, že nemá žádný vztah k obviněnému a je schopen vypovídat bez osobního zájmu na výsledku vyšetřování, pak u poškozeného je tomu zcela jinak. Výpověď poškozeného je jedinečným zdrojem informací především proto, že poškozený je vtažen do děje více a intenzivněji než kterýkoliv jiný svědek, vnímá pachatele a jeho jednání sám na své vlastní osobě, také následky takového jednání pociťuje nanejvýš intenzivně, a vzhledem k tomu, že se k celé věci často vrací ve svých vzpomínkách, udržuje paměťové stopy po dlouhou dobu velmi čerstvé. Nebývá pro něj jednoduché zapomenout ani když o to velmi usiluje. Na druhé straně je nutno vzít v úvahu i skutečnost, že zejména u násilných a sexuálních trestných činů bývá vnímání poškozeného silně ovlivněno emocemi, strachem či úzkostí, které mohou způsobit, že poškozený nebude schopen vypovídat do detailů, protože je např. nebyl vůbec schopen vnímat, a nebo naopak může dojít k určitému zkreslení vnímaných skutečností (např. v důsledku prožívaného strachu se pachatel poškozenému jevil větší a silnější, než ve skutečnosti je). K určitému zkreslení může dojít rovněž vědomě ve snaze pomstít se pachateli, způsobit mu co největší trest. Výpověď může být na druhé straně doprovázena též sebeobviňováním. To vše jsou skutečnosti, které mohou ovlivnit pravdivost výpovědi a které proto musí mít vyslýchající neustále na paměti.

7.2. Taktika výslechu

Obecně je možné taktiku charakterizovat jako součást teorie i praxe činnosti, je tedy i procesem poznání a její základní funkcí je zkoumání faktu, poznání jeho zákonitostí, zjištění způsobu využití metod a prostředků, dávající současně odpověď na otázku jaký postup má být zvolen v konkrétní situaci.

Výstižně charakterizoval úlohu taktiky vyšetřovacího úkonu, tedy i výslechu, V. Prerad[86]:

„Taktika kteréhokoliv vyšetřovacího úkonu je určována cílem, kterého má být dosaženo a úkoly, které mají být vyřešeny. Taktické postupy vycházejí z principu vhodnosti a účelnosti, který není v rozporu se zákonem. Vždy však je patrno, že u každého vyšetřovacího úkonu nacházíme vedle dílčích a konečných cílů i obecné zásady taktiky jeho realizace.„

Taktika výslechu představuje komplex vztahů, které určují způsob provedení výslechu, přičemž jejím atributem není volba řešení, jak by se mohlo na první pohled zdát, ale naopak jde o způsob činnosti, která nejefektivněji a nejracionálněji směřuje ke splnění stanoveného cíle výslechu, kterým je získání pravdivé a úplné výpovědi. Je nutné uvědomit si, že soubor taktických postupů tak, jak je nabízí kriminalistická věda, není neměnný a definitivní a že je vždy třeba jej přizpůsobit konkrétní reálné situaci. Na vhodnost jejich použití vyslýchajícím je v nemalé míře závislý úspěch celého výslechu. Jde tedy především o schopnost vyslýchajícího přizpůsobovat obecně platné zásady taktiky v průběhu vyšetřování vznikajícím a neustále se měnícím podmínkám. Taktika v sobě zahrnuje zásady, které jsou závazně zakotveny v trestním řádu pozitivně, ale také negativně – jako např. zákaz sugestivních otázek, a dále též doporučení kriminalistické vědy, vztahující se na přípravu, realizaci, dokumentování a hodnocení výslechu. Hlavním významem taktiky je pomoci dosáhnout co největší efektivity výslechu za současného respektování zákona.

Mezi základní taktické postupy řadíme :[87]

1) formování psychologického kontaktu vyslýchajícího s vyslýchaným
2) analýzu výpovědi v průběhu výslechu za účelem zjištění úplnosti, hodnověrnosti a pozice, kterou vyslýchaný zaujal
3) poskytnutí pomoci vyslýchanému k vybavení zdánlivě zapomenutého, překonání pozdějších překrytí původního vjemu a subjektivních nedostatků reprodukce

[86] Prerad, V. Vyšetřovací experiment. Praha : Univerzita Karlova, 1972, s. 67.
[87] Heřmánek, J. a kol. Kriminalistika. Kriminalistická taktika. Praha : Správa vědy a školství MV ČSSR, 1975, s. 105.

4) psychologické působení na vyslýchaného za účelem překonání jeho pozice vypovídat lživě a získání pravdivé výpovědi

Všechny tyto postupy se uplatňují společně, nikoliv izolovaně. První dva lze označit jako obecné, neboť se používají vždy, jejich účelem je pomoci s vytvořením obecných podmínek výslechu. Poslední dva naopak označujeme za zvláštní, neboť se použijí jen v případě potřeby. Nelze tedy říci, že by se nutně uplatnily při každém výslechu, jejich případná realizace je odvislá od osoby vyslýchaného, resp. jeho vystupování při výslechu. Všechny uvedené postupy lze použít bez ohledu na druh trestného činu, jehož se výslech týká. Určitá specifika, která lze v závislosti na typu trestného činu pozorovat, se týkají předmětu výslechu, obsahu informací, okruhu osob a způsobu jejich zjištění, posloupnosti výslechu apod. Jejich podrobnostmi se zabývá metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů[88]

7.3. Psychologické předpoklady výslechu

Problematika procesních principů vedení vyšetřování, používání etických zásad a dodržování zákona s cílem objasnit pravdivý stav věci představuje pouze dílčí část přístupu k řešení otázky výslechu. Další neodmyslitelnou složkou taktiky je vytváření vhodných psychologických předpokladů, psychologické atmosféry při výslechu. Pokud ji považujeme za nezbytnou podmínku úspěchu výslechu běžného svědka, pak v případě výslechu poškozeného nabývá ještě mnohem většího významu, zejména, půjde-li o násilné, sexuálně motivované trestné činy. Zde je více než kde jinde nezbytné, aby si vyslýchající získal důvěru a navodil atmosféru, při níž se bude poškozený chtít svěřit se svými prožitky, nebude se uzavírat do sebe a mlčet. Skutečnost, že se určitá osoba stala předmětem útoku a následně poškozeným představuje psychickou zátěž nejen pro ni samotnou, ale též pro její rodinu, která často obtížně hledá způsob, jak se k bolesti dané osoby postavit. S obdobnými pochybnostmi se při své práci setkávají rovněž osoby vedoucí výslech poškozeného. Ani pro ně nebývá jednoduché zvolit správný psychologický přístup.

[88] Protivínský, M., Prerad, V., Heřmánek, J. Taktika výslechu. Praha : Univerzita Karlova, 1973, s. 17.

Praxe rozlišuje tři základní psychologické předpoklady :

1) Důvěra vyslýchaného vůči vyslýchajícímu. Proces nabytí důvěry je ovlivněn řadou skutečností :
   - věk a psychické vlastnosti vyslýchané osoby
   - okolnost, zda je vyslýchaný s vyšetřujícími orgány v kontaktu poprvé nebo s nimi již určité zkušenosti má
   - rozdílnost pohlaví vyslýchané osoby a vyslýchajícího
   - psychické vlastnosti vyslýchajícího, které samy o sobě mohou bránit získání důvěry (hrubost, ješitnost...)
   - nezbytnou podmínkou je rovněž nutnost komunikovat s vyslýchaným v jeho mateřském jazyce

Průběh výslechu, jakož i samotný jeho výsledek určuje svým chováním vyslýchající, od něhož se očekává profesionální a dostatečně odborné vystupování, svědomitost, čestnost, korektnost, objektivnost a schopnost nepodléhat emocím. Zároveň jsou však základním předpokladem pro jednání s poškozeným projevy lidskosti, ohleduplnosti, trpělivost a klid. Při výslechu poškozených je nutné počítat s možnostmi různých projevů chování a jejich náhlých změn, citovou labilitou či přetrvávajícím pocitem strachu, studu apod., způsobených prožitou událostí. V žádném případě by vyslýchající neměl věc zlehčovat, poukazovat případně na to, že poškozený mohl dopadnout mnohem hůře, naléhat na poškozeného, aby si vše vybavil co nejrychleji. Při nadměrném naléhání by mohlo dojít ke zkreslení výpovědi, pokud by poškozený chtěl vyslýchajícímu co nejvíce vyhovět, protože by ve vyslýchajícím spatřoval svého spojence proti pachateli a důvěřoval mu. Snadno by tak mohlo dojít k sugestivnímu ovlivnění výpovědi.

Pro získání důvěry je rovněž důležitý způsob kladení otázek. Nevhodně položená otázka, zejména pokud nemá přímou souvislost s trestným činem (týkající se soukromí či intimních oblastí života poškozeného), by mohla snadno vztah důvěry narušit, případně zabránit jeho vzniku. Proto je nutné vždy posoudit nezbytnost takových otázek, a pokud dospěje vyslýchající k názoru, že je důležité, aby se k nim poškozený vyjádřil, vysvětlit mu, proč tomu tak je.

Správné taktice vedení výslechu napomáhá rovněž moment pozorování psychických procesů vyslýchaného podle jeho vnějších projevů. Často se lze setkat s projevy jako je pocení, blednutí, rudnutí, slzy, pohyby rukou či nohou, mimika v obličeji apod. Tyto projevy by ovšem v praxi neměly být absolutizovány, naopak měly by sloužit spíše jen

jako určité vodítko pro vyslýchajícího, které mu pomůže poodhalit psychické rozpoložení vyslýchaného.

2) Je nutné, aby mezi vyslýchajícím a vyslýchaným došlo k určitému psychickému sblížení – kontaktu – takové fázi výslechu, kdy vyslýchající vedením výslechu dosahuje určitého souladu s vyslýchaným. Nezbytným předpokladem kontaktu je zmíněná důvěra a rovněž vyloučení jednání, které by vedlo k ponižování vyslýchaného. Jeho podstatou je komunikace, interakce mezi osobami a jejich vůle vzájemně si předávat informace. Průběh kontaktu se neustále určitým způsobem vyvíjí. Zpravidla se jedná o vývoj od počáteční nedůvěry k ochotě vypovídat, ovšem může nastat též posun opačným směrem, kdy např. v důsledku nevhodně kladených otázek vznikne averze a nechuť vypovídat. Pravděpodobnost navázání lepšího kontaktu se zvyšuje, pokud si vyslýchající opatří předem informace o vyslýchaném – zejména poznatky z oblasti pracovního prostředí, společenských a morálních vztahů k jiným osobám, zvláště k účastníkům v dané trestní věci, poznatky o jeho temperamentu apod.

Za nejdůležitější způsoby formování kontaktu lze považovat tyto[89]:

- Vhodný způsob vyzvání osoby k výslechu – za současného respektování trestního řádu lze užít formy písemné, telefonické nebo osobní výzvy. V případě poškozených, zejména půjde-li o citlivou věc, lze doporučit výzvu telefonem, případně též osobně. Již v této fázi lze tak vhodným vystupováním navodit určitý vztah důvěry.
- Vhodně zařízená a vybavená výslechová místnost a vytvoření správné výslechové situace, za přítomnosti pouze nezbytného počtu osob.
- Správný způsob vystupování vyslýchajícího.
- Forma seznámení s procesním postavením vyslýchaného.
- Poznání osobnosti vyslýchaného a na základě toho volba správného přístupu.

3) Skutečnost, že vyslýchaná osoba cítí nad sebou převahu vyslýchajícího v tom smyslu, že vyslýchající vzbuzuje respekt a pocit, že je již zkušeným policejním orgánem, který dokáže snadno odhalit případné úskočné manévry, sehrává rovněž důležitou roli.

[89] Protivínský, M., Musil, J., Prerad, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 40.

7.4. Psychologické působení na osobu vyslýchaného

Otázka přípustnosti nebo nepřípustnosti psychologického působení na vyslýchaného je dodnes vnímána problematicky. I dnes se lze setkat s názory o nepřípustnosti jakéhokoliv takového vlivu. Tato stanoviska se opírají jednak o některá ustanovení trestního řádu, jako např. § 2 odst. 4, § 92 odst. 1, a dále bývají i důsledkem neznalosti speciálních otázek psychologie.

Vzájemný vztah mezi účastníky trestního řízení je neodmyslitelný, stejně tak, jako působení jedněch osob na druhé a sdělování a přijímání informací v průběhu tohoto vztahu. V důsledku toho vyslýchající působí na osoby, s nimiž v dané trestní věci přichází do styku, a to prostřednictvím jeho rozhodnutí, opatření a procesně donucovacích prostředků, samozřejmě pouze v rozsahu stanoveném zákonem a jeho pravomocemi. Tedy důsledné prosazování požadavků na úplné odstranění takového působení se jeví jako nereálné, zejména proto, že se tímto dostáváme do rozporu s objektivní realitou, kterou představuje existence sociální komunikace a interakce. Komunikace zde vystupuje jako základní a neodmyslitelná součást kriminalistické taktiky, speciálně pak i výslechu jako takového. Její nedílnou součástí je i proces ovlivňování, ať už má charakter přesvědčování, pochopení či porozumění. S komunikací bude tedy vždy spjato i určité působení na psychiku člověka psychologickými prostředky a samozřejmě též odraz tohoto působení v psychické sféře dotyčného.

Zdá se tedy, že základní problém nespočívá v tom, zda psychologické působení připustit či ne. Je jasné, že tento proces působí objektivně a oboustranně, tedy jak ve směru vyslýchající – vyslýchaný, tak i opačně. Je proto nutné zabývat se spíše otázkou, které druhy působení jsou a které nejsou přípustné, a jak je vymezit. Přípustné způsoby psychologického působení lze od nedovolených odlišit zejména tím, že osoba takovému působení vystavená, má i přesto možnost své jednání si zvolit. Působení zde bude zaměřeno především na její psychické vlastnosti, procesy a stavy, které příznivě ovlivní vytvoření vědomého vztahu k jejím občanským povinnostem, morálce a zprostředkovaně ovlivní i výběr určitého jednání. Naproti tomu prostředky nedovoleného působení, jako je nátlak, se vyznačují tím, že vyslýchaný je podstatným způsobem omezován v možnosti zvolit si své jednání. Je možné považovat za něj rovněž jednání vyslýchajícího vedoucí k ponižování důstojnosti vyslýchané osoby, dále jednání

klamavé, úskočné či založené na omezování procesních práv vyslýchaného. Stejně tak i jednání, které je způsobilé oslabit volní úsilí vyslýchaného, který si v důsledku toho nebude schopen zvolit vlastní linii jednání a nezbude mu nic jiného, než akceptovat jemu nabízené řešení.

Právní aspekty přípustného psychologického působení je nezbytné stanovit jednak v důsledku požadavku dodržování zásady objektivní pravdy, tedy úplného a všestranného objasnění dané věci, a jednak požadavku na maximální dodržování lidských a občanských práv. Míra dovoleného psychologického působení musí být vědomým kritériem postupu vyslýchajícího, který spočívá na jedné straně ve schopnosti posouzení jeho společenského úkolu, na vědomí a morálce, a na straně druhé ve vědomí obecné závaznosti norem platného práva a následků za jejich porušení.

Na významu v našem případě nabývá především metoda přesvědčování. Zde je nutné mít na paměti existenci velmi citlivé hranice mezi přesvědčováním a nepřípustným nátlakem, a tedy snadnou možností, jak sklouznout ze sféry oprávněného působení do sféry zakázané. Stejně je tomu v případě sugestivního působení, které je rovněž zakázáno. Problematika sugestivního působení je významná zejména v případě výslechu poškozeného, neboť, jak je zmíněno výše, spatřuje poškozený ve vyslýchajícím často svého spojence a může cítit potřebu vyjít vyslýchajícímu maximálně vstříc, a tedy říci to, co vyslýchající chce slyšet, aniž by to byla zcela pravda.

7.5. Příprava výslechu

Důkladná příprava výslechu je základním předpokladem jeho úspěchu. Příprava nedostatečná, zejména pak nedostatečné prostudování získaných důkazních materiálů, se zpravidla negativně projeví ve vedení výslechu vyslýchajícím. Nejistota vyslýchajícího, především jedná-li se o detaily, nedostatečná orientace ve skutkovém stavu věci, nepřipravenost otázek a přílišná improvizace, nezkušenost vyslýchajícího, to vše může mít za následek nejen neúspěch výslechu jako takového, v důsledku čehož může nastat v další fázi vyšetřování potřeba výslech opakovat, což je nežádoucí (v důsledku procesu zapomínání, psychických vlivů při opětovném výslechu apod.), ale v krajním případě může být i příčinou neobjasnění trestného činu. Přípravu výslechu dělíme na organizační / materiální a obsahovou / věcnou.

7.5.1. Příprava organizační a materiální

Při přípravě výslechu je třeba brát v úvahu vliv a význam výslechového prostředí, které rozlišujeme na vnitřní a vnější.

Vnějším výslechovým prostředím rozumíme místo, kde se výslech realizuje. Nejčastěji se jedná o kancelář vyslýchajícího, případně zvláštní výslechovou místnost. Výjimečně, vyžadují-li to okolnosti, lze výslech provést mimo tyto prostory, např. na pracovišti, v bytě nebo se souhlasem lékaře ve zdravotnickém zařízení. Všechna tato ostatní místa jsou méně vyhovující, neboť vyslýchající zde ztrácí svou převahu (kterou může nejlépe uplatnit ve své kanceláři) a naopak převahu získává vyslýchaný.

Vnitřním výslechovým prostředím je vnitřní klima výslechové místnosti. Ovlivňuje ho celá řada faktorů – zařízení, čistota, osvětlení, estetické a kulturní doplňky, poloha míst pro vyslýchajícího, vyslýchaného, zapisovatele, případně dalších osob. Důležité je rovněž eliminovat případné nežádoucí rušivé vlivy – telefonování, vstup dalších osob, klepání na dveře apod. Vhodné vnitřní klima působí pozitivně nejen na vyslýchajícího, neboť podporuje jeho psychologickou převahu, ale též na vyslýchaného. Napomáhá při tvorbě příznivé atmosféry výslechu a tedy i podmínek pro navázání kontaktu a odbourání pocitu strachu, nervozity a stísněnosti. Je důležité zajistit, aby se zabránilo kontaktu poškozeného s obviněným, pokud by jejich výslechy z časového hlediska na sebe navazovaly a hrozil by tak jejich střet v době mezi výslechy. Toho lze dosáhnout např. tím, že se umožní poškozenému počkat na výslech v jiné kanceláři nebo uzavřené čekárně.

V neposlední řadě je nutné důkladně zajistit všechny technické prostředky, kterých bude při výslechu třeba, včetně přezkoušení jejich funkčnosti. V místnosti by měly být rozmístěny tak, aby neodváděly pozornost vyslýchané osoby a nerušily ji při výpovědi.

7.5.2. Příprava obsahová, složená z fáze analytické a syntetické

a) analytická fáze

Její podstatou je analýza všech dosud nashromážděných důkazů a materiálů, osoby a osobnosti vyslýchaného.

- Nezbytnost prostudovat a zapamatovat si v této fázi veškerý dosud získaný materiál je nepopiratelná. Pro samotný výslech má tato činnost dvojí význam :

1) kontrolní – odhalit případné rozpory a nedostatky v materiálech, jež by mohly ohrozit průběh a cíle výslechu
2) studijní – vyhodnocení získaného materiálu za účelem vymezení všech okolností, které charakterizují skutkovou podstatu, ujasnění znění hlavních otázek, jež je nutné zodpovědět, vymezení konkrétního cíle výslechu, volby vhodné taktiky a v neposlední řadě též sestavení plánu výslechu

Z pohledu kriminalistické taktiky je významná zejména funkce studijní s tím, že v průběhu přípravného řízení má vyslýchající k dispozici dva druhy materiálů[90] – důkazní (protokoly o vyšetřovacích úkonech a jejich přílohy – plánky, fotografie, znalecké posudky a odborná vyjádření, listinné a jiné věcné důkazy apod.) a pomocný (záznamy z doby před zahájením trestního stíhání – oznámení poškozeného, dále pak výsledky operativního pátrání po osobách, věcech, prověření alibi, poznatky z kriminálních spisů...), které mohou nabývat různé procesní kvality v závislosti na tom, od jakého stádia s nimi vyslýchající disponuje.

Na základě provedené analýzy by měl být vyslýchající schopen zhodnotit veškeré skutečnosti poukazující na to, že se vyšetřovaný skutek stal a že se jedná o zaviněný čin pro společnost nebezpečný, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně. Dále by měl vyslýchající vymezit všechny skutečnosti, které jsou nejasné a jež tedy bude nutné podrobit dalšímu vyšetřování a které z nich bude možné objasnit výslechem svědka – poškozeného. Nakonec by měl vyslýchající sebekriticky zhodnotit sám sebe, tedy posoudit, zda je schopen provést výslech po odborné stránce dostatečně kvalitně, zda disponuje potřebnými znalostmi, případně, zda je bude nutné doplnit např. konzultací s odborníkem (zejména psychologem).

- Osobnost vyslýchaného představuje složitou strukturu psychiky člověka, která se navenek projevuje ve své celistvosti. Psychické vlastnosti osoby, její individuálně rozdílné zájmy, schopnosti a charakter se projevují tak, že dotyčný vnímá skutečnosti, jež ho obklopují, vždy určitým, pro něho specifickým způsobem. Vytváří si svůj vlastní systém hodnocení okolních vlivů. Z tohoto pohledu lze rozlišit tzv. objektivní typ pozorovatele – vnímá a posuzuje danou skutečnost takovou, jaká opravdu je a nepromítá do ní nic ze svého nitra, nebo tzv. subjektivní typ pozorovatele – zaměřuje se především

[90] Protivínský, M., Musil, J., Prerad, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 32.

na city, které u něj pozorované skutečnosti vyvolávají. Vnímání rozhodných skutečností může být tak ovlivněno jeho přáními a city, o nichž také hovoří více, než o objektivních faktech.

Chování a osobnost každého člověka bychom měli posuzovat s ohledem na vztahy a prostředí, v němž se utvářely. Nutno zvažovat rovněž jejich rozdílné kvality, a to, zda jsou přechodného či trvalého charakteru. Osobnost je možné pochopit pouze tehdy, pokud ji srovnáme se společenskou strukturou a celkovým působením jednotlivce ve skupině, s níž je spojován. Člověk své psychické vlastnosti vyvíjí a mění v závislosti na vlivech vnějšího sociálního prostředí. Psychika vyslýchaného - poškozeného může být tedy narušena v důsledku skutečností, za nichž ke spáchání trestného činu došlo. Tyto následky mohou být dočasné nebo trvalé. Zejména pokud došlo k zásahu do tělesné integrity či důstojnosti poškozeného, nelze tuto část přípravy podceňovat. V případě pochybností o tom, jaký přístup k poškozenému zvolit, je na místě i případná konzultace s psychologem.

Vyslýchající zde bude posuzovat zejména životopisná data – zaměstnání, rodinné a sociální prostředí, uložené tresty, dále pak způsob života a pověst vyslýchaného, lékařské zprávy a jiné zdravotnické materiály, znalecké posudky a další. Analýzou osobnosti vyslýchaného tak získá informace o jeho charakteru, intelektu, vlastnostech, schopnostech a sociálním zázemí, které jsou důležité pro navázání psychologického kontaktu, odhadnutí postoje vyslýchaného k výslechu a volbu správné taktiky[91]. Analytická fáze tak představuje základ pro následující fázi syntetickou.

b) syntetická fáze

Podstatou syntetická fáze je volba základní taktické linie výslechu a následné zpracování plánu výslechu. Taktiku výslechu v této fázi nelze stanovit definitivním způsobem, lze hovořit pouze o taktických záměrech, které se stávají základem pro později, v průběhu samotného výslechu se realizující taktiku. Ani toto ovšem nemusí platit absolutně, vše záleží na konkrétních okolnostech, které v daném okamžiku nastanou. Můžou se objevit takové skutečnosti, se kterými vyslýchající nepočítal a které uplatnění taktických záměrů při výslechu znemožní. Proto by měl být vyslýchající

[91] Rybář, M. Základy kriminalistiky. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 141.

schopen pohotově reagovat na změnu situace adekvátním přizpůsobením či úplnou změnou taktiky dosavadní.

Taktické záměry obsahují zpravidla vymezení[92]:

- předmětu a cíle výslechu
- pořadí výslechu několika osob a způsobu zajištění jejich přítomnosti
- doby a místa výslechu
- pořadí předpokládaných otázek v dialogu
- formy navázání kontaktu s vyslýchanou osobou
- zhodnocení a doplnění vlastní připravenosti vyšetřovatele na výslech
- okruh osob, které budou výslechu přítomny
- technických prostředků k dokumentaci výslechu
- způsobu utajení totožnosti svědka ve smyslu § 55 odst. 2 trestního řádu

Plán výslechu

Veškerá činnost v rámci přípravy by měla vyústit ve vypracování plánu výslechu. Jeho písemné zpracování není nezbytné ve všech případech, záleží na jejich složitosti. Je-li ovšem ve věci např. více spoluobviněných, mnoho svědků, více skutků apod., je s ohledem na úspěšnost celého výslechu (ale i vyšetřování jako takového) nutné vytvořit účelný, neformální plán. Naopak, bude-li se jednat o „jednoduchý případ", případně bude výslech provádět již zkušený vyslýchající, postačí zpravidla poznamenání s těch nejdůležitějších otázek, které mají být objasněny, jejich pořadí a materiály, kterých má být použito. V některých případech lze od písemného plánu upustit zcela, postačí-li vyslýchajícímu pouze plán, který si vytvoří a uchová pouze ve své paměti.

Lze rozlišit dvojí pojetí plánu výslechu[93]:

1) v širším smyslu – plán zahrnující určení místa a času konání výslechu, zvolený způsob předvolání, případně předvedení osoby, zajištění přítomnosti svědka k provedení konfrontace nebo rekognice po skončení výslechu, zajištění přítomnosti nutných osob, důkazních materiálů, technických prostředků či dopravních prostředků, bude-li se výslech realizovat mimo kancelář (výslechovou místnost)

[92] Heřmánek, J. a kol. Kriminalistika. Kriminalistická taktika. Praha : Správa vědy a školství MV ČSSR, 1975, s. 107.

[93] Protivínský, M., Musil, J., Prerad, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 37.

2) v užším smyslu – zjištění, které skutečnosti, o něž se vyšetřování zajímá, jsou svědkovi pravděpodobně známy, a vypracování základní linie postupu, jako způsobu navázání psychologického kontaktu, pořadí otázek...

Zejména v této fázi se osobnost vyslýchajícího, jeho připravenost a zkušenosti projeví nejvíce. Každý plán je individuální a lze říci, že různí vyslýchající by si pro tentýž výslech připravili do jisté míry různé plány právě v důsledku rozdílů v jejich osobnosti, osobním přístupu a způsobu práce. Nutno dodat, že ani plán výslechu není definitivní, naopak musí být pružný a dynamický. I v tomto směru se značně projeví zkušenosti a schopnosti vyslýchajícího, jeho umění v rámci daného plánu citlivě reagovat na všechny případné zvraty a nové skutečnosti, s nimiž nepočítal. Základní linie výslechu by však i přesto měla být udržena, zejména pokud byl plán vypracován pečlivě a na základě dostatku materiálů.

7.6. Realizace výslechu

Vlastní provedení výslechu navazuje na jeho přípravu. V jeho průběhu se již postupně realizují úkoly a cíle, které byly vytyčeny v plánu výslechu. Ve shrnutí lze říci zejména následující :

- před výslechem je nutno zjistit totožnost vyslýchaného a poskytnout mu řádné poučení o jeho právech
- vyslýchaná osoba musí být dotázána na poměr k projednávané věci a stranám
- vyslýchanému musí být umožněno souvisle vypovědět vše co ví
- k doplnění výpovědi nebo odstranění rozporů mohou být kladeny doplňující otázky, s výjimkou otázek sugestivních

7.6.1. Stadia výslechu

Z trestního řádu a rovněž z kriminalistických doporučení je možné vyvodit rozdělení průběhu výslechu do tří fází – úvod, monolog a dialog[94].

[94] Pješčak, J. a kol. Kriminalistika. Praha : Naše vojsko, 1982, s. 155.

A) Úvodní část

Hlavním úkolem vyslýchajícího v této fázi je poznat svědka – poškozeného blíže a navázat s ním kontakt. Kriminalistika se tedy zaměřuje především na psychologické a taktické aspekty, zatímco trestní řád řeší otázky procesněprávní. Toto stádium by mu mělo pomoci dotvořit si úsudek o poškozeném a jeho osobnosti, zjistit jeho postoj k výslechu a vyšetřování věci jako takové. Vyslýchající by se měl snažit vytvořit vztah důvěry, vztah, kdy se poškozený nebude vyhýbat výpovědi a naopak bude cítit potřebu vypovídat pravdivě a úplně.

Mezi základní způsoby navození kontaktu patří již samotný způsob vyzvání osoby k výslechu. Pokud je zřejmé, že poškozený projevuje zájem dostavit se a vypovídat, není nezbytně nutné upozorňovat ho na důsledky případného nedostavení se. Důležité je rovněž vytvoření vhodné výslechové situace, vystupování vyslýchajícího a náležité poučení o právech, zejména o právu na odepření souhlasu s trestním stíháním. Vyslýchající se nesmí nikdy snažit o navázání kontaktu za každou cenu, např. slibováním něčeho nereálného. Slíbit může pouze to, k čemu ho opravňují jeho kompetence, zákon a morálka.

B) Stadium monologu

Toto stadium lze označit jako stádium souvislého líčení (obdobně o něm hovoří trestní řád), neboť poškozenému zde má být poskytnut prostor pro to, aby sám vlastními slovy a spontánně vylíčil co si pamatuje, popsal danou situaci, zmínil se o tom, co považuje za důležité, a tím případně též upozornil na nové skutečnosti, které původně nebyly předmětem zájmu vyslýchajícího. Svědek – poškozený musí být k tomuto druhu výpovědi jasně a srozumitelně vyzván, tedy musí být vyzván k souvislému vylíčení všeho, co může k předmětné věci uvést. Vyslýchající by neměl do průběhu zasahovat, ledaže by požádal vyslýchaného např. o podrobnější popis či uvedení zdroje informací. To může napomoci tomu, že v závěrečné fázi nebude vyslýchající nucen pokládat tolik doplňujících otázek.

Význam souvislého líčení spočívá především v tom, že z něj lze rozpoznat vztah poškozeného k dané věci, k obviněnému, jeho vyjadřovací schopnosti, i to, zda projevuje zájem vypovídat pravdivě. Vyslýchající by zde měl zaměřit svou pozornost na důkladné vyslechnutí tohoto líčení a provést jeho následnou konfrontaci s již získanými fakty. Na základě toho vyčlenit fakta sporná, na jejichž objasnění by měl soustředit v dialogu pokládané otázky. Stadium monologu pomáhá vyslýchajícímu dále poznávat

vyslýchaného a jeho osobnost. Ověřování úplnosti a věrohodnosti výpovědi v této fázi umožňuje posoudit vhodnost pro stádium dialogu připravených taktických záměrů. Nezbytnou podmínkou a taktickým postupem pro získání pravdivé a hodnověrné výpovědi je její analýza a zhodnocení v průběhu výslechu, vycházející zejména z učení obecné i forenzní psychologie a principů formální logiky.

Analýza výpovědi v průběhu výslechu

K tomu, abychom byli schopni výpověď posoudit z hlediska její hodnověrnosti a úplnosti je nutné, aby vyslýchaný u každé uvedené informace uvedl:

- kde ji získal (kdy, kde a za jakých podmínek ji sám vnímal nebo získal od jiných osob)
- kdo ji může potvrdit a jakým způsobem ji lze prověřit

Pro posouzení je dále důležité porovnat shodu údajů, uvedených vyslýchaným, s ostatními důkazy, vnitřní soulad údajů v rámci výpovědi, případně vyjasnit další okolnosti. Při analýze výpovědi vyslýchaného, která si odporuje s ostatními důkazy, můžeme dospět k závěru, že výpověď je nepravdivá buď proto, že došlo k pozměnění získané informace během některé ze čtyř etap jejího utváření nebo proto, že vyslýchaný lže. Výpověď se formuje v těchto etapách[95] :

1) získání, shromáždění a zpracování informace
2) fixace, podržení a přepracování informace
3) vybavení a reprodukce informace
4) příjem, přepracování a procesní podchycení informace vyslýchajícím

K deformaci informace může dojít v procesu vnímání, které může být zkresleno v důsledku zrakových, sluchových či jiných klamů, nebo může být ovlivněno emocemi, city, minulými zkušenostmi a předsudky, potřebami či zájmy vnímajícího. Ke zkreslení může dojít též nevědomým zaplňováním mezer v neúplně vnímané události dosavadními vlastními zkušenostmi nebo tím, co se vnímajícímu v dané situaci jeví jako normální a běžné, to vše ve snaze poskytnout co nejúplnější výpověď. Rovněž ve fázi přepracování vjemu v představu dochází k určitému zkreslení, neboť vnímající si z vjemu vybere pouze to, co je podle něj podstatné, doplní představu o nové prvky na základě zkušeností a naopak část znaků z vjemu vymaže. Výběr podstatných informací je podmíněn především zájmy, rozsahem a zaměřeností vnímání.

[95] Pješčak, J. a kol. Kriminalistika. Praha : Naše vojsko, 1982, s. 158.

Fixaci informace posiluje, pokud o ní vnímající hovoří, pokud si ji písemně podchytí, pokud se k ní vrací ve svých představách. Zejména emoce vyvolané prožitou událostí v souvislosti s trestným činem nutí poškozeného se k dané věci neustále vracet, což jeho vzpomínky upevňuje. Na druhé straně mohou mít silné emoce negativní vliv na schopnosti poškozeného vnímat nové skutečnosti – např. když v důsledku velkého strachu a leknutí nebyl poškozený schopen vnímat co se s ním dělo dál.

Rovněž ve fázi reprodukce může dojít k deformaci, neboť ta je závislá na úrovni ústního či písemného projevu, na slovní zásobě a vyjadřovacích schopnostech poškozeného. K určitým ztrátám často dochází též proto, že vyslýchající nevnímá vše, co mu poškozený vypovídá, vybírá si pouze to, co se mu ze subjektivního pohledu jeví jako podstatné, a ostatní informace vypustí, neboť je nepovažuje za důležité. K odchylkám může dojít též v průběhu protokolace, a to zejména, pokud ji provádí sám vyslýchající. Může se stát, že část výpovědi zapomene zapsat nebo ji zaprotokoluje neúplně, případně převedenou do jeho vlastní řeči a způsobu vyjadřování.

Významným činitelem ovlivňujícím kvalitu výpovědi je také čas. Čím delší doba od události k výslechu uplyne, tím vyšší je pravděpodobnost, že si vyslýchaný nevzpomene na všechna podstatná fakta, čímž se sníží rovněž možnost dosáhnout stanoveného cíle výslechu. Z tohoto důvodu, a rovněž pro účely operativního pátrání, by se mělo k výslechu přistoupit co možná nejdříve. Nicméně i výslech provedený bezprostředně po spáchání činu může trpět určitými vadami. V důsledku prožitého strachu, vzrušení či jiných emocí bývá neúplný a nepřesný. V takovém případě se doporučuje omezit výslech pouze na zjištění informací, jež jsou nezbytné pro zabránění v pokračování či dokonání trestného činu. Někdy je na místě dokonce celý výslech poškozeného odsunout na pozdější dobu a počkat až se „vzpamatuje" z prožité události, případně až se obnoví dočasné snížení paměti, k němuž došlo v důsledku fyzického či psychického stavu poškozeného. Pokud poškozený utrpěl vážnější zranění a je např. hospitalizován, měl by se výslech se souhlasem lékaře omezit pouze na skutečně nejdůležitější údaje, případně dokonce pouze na vyslechnutí lékaře, který s poškozeným hovořil nebo osoby, která s poškozeným hovořila např. při převozu do nemocnice. V rámci hodnocení výpovědi poškozeného můžeme také dospět k závěru, že lže. Tento závěr je odůvodněn zejména v případech[96]

[96] Protivínský, M., Musil. J., Prerad, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987, s. 65.

- kdy poškozený diametrálně odlišně vypovídá nebo odmítá vysvětlit okolnosti, které již byly dostatečně prokázány jinými důkazy

-kdy poškozený zjevně neúplně vysvětluje skutečnosti, i když bylo zjištěno, že podmínky pro jejich vnímání nemohly proces vnímání negativně ovlivnit

-kdy se poškozený odvolává na špatnou paměť nebo, že určité skutečnosti zapomněl, ačkoliv je z jiných okolností jasné, že si je musel zapamatovat

Důvodů, které vedou poškozeného k podání lživé výpovědi může být celá řada. Může jím být snaha přitížit obviněnému, pojímaná jako určitý druh odplaty. Jedná-li se o majetkový trestný čin, může to být snaha získat majetkový prospěch – poškozený např. uvede, že došlo k odcizení větší částky, než jaká ve skutečnosti byla odcizena. Zejména v důsledku strachu ze msty, ale též z lítosti může někdy poškozený vypovídat vyhýbavě nebo dokonce i ve prospěch obviněného. Pokud vyslýchající dospěje k závěru, že poškozený zaujal lživý postoj, měl by v následujícím stádiu výslechu uplatnit taktický postup v podobě psychologického působení na lživě vypovídajícího za účelem překonání lži a získání pravdivé výpovědi (viz. následující text o dialogu).

Po ukončení stadia souvislého líčení lze poškozeného zařadit do jedné z následujících skupin :

1) poškozený, který chce vypovídat pravdu, čemuž odpovídá i výsledek – pravdivá a věrohodná výpověď
2) poškozený chce vypovídat pravdu, nicméně jeho úmysl se z nějakého důvodu v určité objektivní situaci nekryje s nastalým výsledkem – výpověď je subjektivně pravdivá, ale nevěrohodná a neobjektivní, jde o mylnou výpověď
3) poškozený nechce vypovídat pravdu – výpověď je nepravdivá a nevěrohodná, jde o lživou výpověď

Toto zařazení usnadní vyslýchajícímu definitivní doladění takticko – psychologického přístupu a postupu pro následující stadium.

C) Stadium dialogu

Jedná se o závěrečnou fázi výslechu, která představuje završení veškeré předchozí činnosti, v podobě kladení otázek a získávání odpovědí na ně. Měla by vést k odstranění nejasností, rozporů a mezer ve výpovědi. Můžou být pokládány otázky kontrolní, aby se vyslýchající přesvědčil, že se poškozená osoba v předchozím stádiu souvislého líčení

správně vyjádřila, případně se ujistil, že on výpověď pochopil ve správném smyslu. Dále budou kladeny otázky doplňující, zpřesňující či připomínající. Vyslýchající by měl vycházet ze skutečnosti, že poškozený sám vypověděl vše, co věděl nebo chtěl vypovědět. Otázky musí být srozumitelné, přesné, pokud možno ne příliš dlouhé, nesmí být sugestivní a obsahovat náznak odpovědi, nesmí být urážející či ponižující. Trestní řád v případě výslechu svědka výslovně zakazuje pouze otázky sugestivní, a to na rozdíl od výslechu obviněného, kde jsou výslovně zakázány též otázky kapciózní. I přes tento rozdíl v právní úpravě jsou výslechovou praxí považovány kapciózní otázky za nedovolené rovněž u výslechu svědka. Domnívám se však, že by zde výslechová praxe měla být podpořena též platným právem a že by tedy mělo dojít ke sjednocení právní úpravy výslovným zakotvením zákazu otázek kapciózních u výslechu svědka.

Otázky být pokládány tak, aby na ně musela být poskytnuta jednoznačná odpověď. Ke každému problému by měla být položena pouze jedna otázka, která nesmí obsahovat řadu dílčích podotázek k různým problémům. Otázky jsou pokládány pouze ohledně těch okolností skutkového stavu věci, které poškozený sám nezmínil vůbec nebo pouze nedostatečným způsobem.

Výslech poškozeného (zejména pokud oznamuje trestný čin), a tedy i pokládané otázky, musí být zaměřeny na objasnění zejména těchto skutečností[97]:

1) *Jaký čin byl spáchán a zda se vůbec jedná o čin trestný* – tedy zda nejde např. o přestupek.
2) *Místo a čas spáchání trestného činu*, jež je nezbytné z taktických důvodů pro ohledání místa činu, pátrání po pachateli apod.
3) *Způsob spáchání trestného činu.* Jde-li o specifický způsob používaný určitým pachatelem a vytvářející tak jeho modus operandi, je možné využít k vyhledávání pachatele pomoci systému modus operandi. Vedle toho slouží tato informace rovněž k prověření věrohodnosti výpovědi poškozeného, eventuálně i pozdějšího obviněného.
4) *Co bylo trestným činem poškozeno.* Je nutné zjistit přesný popis poškozených věcí a pravděpodobnou výši škody. Detailní popis slouží pro možnost identifikovat danou věc a začít s pátráním po ní. Mělo by být získáno co nejvíce markantů – barva, značka, výrobní číslo, včetně markantů mimořádných, jako jsou stopy po havárii,

[97] Matiášek, J., Soukup, J., Bárta, B. Psychologie a výslechová praxe. Praha : Orbis, 1968, s. 166.

poškození věci apod. Dále je nutné zjistit vlastnictví k věci. Pokud by totiž byla poškozenému věc pouze svěřena, je zapotřebí vyslechnout k popisu věci též jejího vlastníka.

5) *Zda se poškozený s pachatelem zná, případně zda podezřívá nějakou konkrétní osobu.* Poškozený může pachatele znát osobně, může znát jeho jméno nebo může být schopen označit ho např. podle druhu zaměstnání či místa bydliště. Jindy může být poškozený schopen jej popsat pouze na základě zapamatování si jeho osoby, aniž by o něm věděl cokoliv bližšího. V takovém případě je nutné získat popis co možná nejpřesnější, což vyžaduje jak zájem taktický – možnost zahájit pátrání po pachateli, tak zájem takticko-procesní – např. provedení rekognice. V případě, že poškozený pouze podezřívá určitou osobu, je nutné, aby uvedl všechny důvody vedoucí ho k závěru, že pachatelem je právě tato osoba.
6) *Zda může poškozený uvést nějaké další svědky trestného činu.* Informace o případných svědcích umožňují zúžit okruh osob, které by mohly být pachatelem, posoudit hodnověrnost výpovědi poškozeného a urychlit vyšetřování.
7) *Jaký je názor poškozeného na motiv trestného činu.* Tento nabývá významu zejména při vzniku morální či jiné újmy. V některých případech motiv pachatele přímo vyplývá z jeho jednání, jde-li např. o dopis, tiskovinu... Názor poškozeného o motivu může rovněž přispět k zúžení okruhu možných pachatelů či upřesnění právní kvalifikace protiprávního jednání.
8) *Zda je poškozený schopen uvést nějaké určité okolnosti, které se byť třeba vzdáleně vztahují k trestnému činu.* Jsou významné zejména pokud vyslýchající získá z výpovědi dojem, že poškozený vše předstírá. Toto podezření může vyslýchající prověřit v průběhu výslechu kladením doplňujících otázek, zejména ohledně různých vedlejších okolností. Pokud se podezření v této fázi nepodaří vyjasnit, bude nutné skutečnosti nasvědčující předstírání podchytit procesně jako důkazy (např. prokázat předchozí nezřízený život oloupeného).
9) *Zda se poškozený hodlá připojit k trestnímu stíhání s nárokem na náhradu škody. Pokud ano, tak z jakého důvodu a v jaké výši.*

Zejména v této fázi by měl také vyslýchající vyvinout maximální snahu po dosažení psychologického kontaktu a vcítění se do pozice poškozeného. V souvislosti s kategorizací poškozeného, uvedenou v textu o stadiu monologu, je na místě zdůraznit následující :

Během výslechu může dojít k situaci, kdy poškozený bude mít zájem vypovídat pravdivě, nicméně nebude si moci na některé okolnosti vzpomenout, nebo budou jeho vzpomínky neúplné, nepřesné či klamné v důsledku jeho subjektivních vlastností. Poškozený bývá v takovém případě přesvědčen, že vypovídá pravdivě, vše tomu také nasvědčuje, přesto jeho výpověď není věrohodná – tedy neodpovídá zjištěným faktům. V takovém případě je na vyslýchajícím, aby pomohl poškozenému tyto subjektivní nedostatky ve výpovědi odstranit, a to pomocí těchto taktických postupů:

Doporučení poškozenému, aby vypovídal v chronologickém sledu a maximálně podrobně. Je třeba poskytnout mu možnost, aby si mohl na jednotlivé skutečnosti vzpomenout.

- Někdy je vhodné použít metody asociace na základě příčiny a následku tak, že vyslýchající vede poškozeného k tomu, aby se pokusil chápat událost jako příčinu určitého následku a naopak.
- Metody asociace lze využít k vybavení zdánlivě zapomenutého i tak, že vyslýchající v průběhu výslechu použije různých plánků, maket, fotografií apod. Těchto pomůcek mu musí být předloženo více, aby měl poškozený vždy možnost volby.
- Vyslýchající sám může poškozenému připomenout nějaký zjištěný detail, který s vnímanou skutečností souvisí.

Při použití všech uvedených možností musí vyslýchající vždy brát v úvahu nebezpečí sugesce.

Psychologické působení na lživě vypovídajícího za účelem překonání lži a získání pravdivé výpovědi.

Jedná se o zvláštní taktický postup, který je na místě uplatnit v okamžiku, kdy vyslýchající zjistí, že vyslýchaný zaujal lživý postoj. Jeho podstatou je působit na rozum a city vyslýchané osoby tak, aby dospěla k závěru, že je nesmyslné a nesprávné vypovídat lživě. Vyslýchající je při výběru způsobů psychologického působení limitován morálkou, zákonnými požadavky a zákazem uplatňování jakékoliv formy psychického či fyzického násilí. Mezi základní uplatňované metody tak patří[98]:

[98] Porada, V. a kol. Kriminalistika. Brno : Akademická nakladatelství CERM, s.r.o. , 2001, s. 354.

1) Odhalení, objasnění a odstranění příčin motivujících lživou výpověď

Tento postup vychází z poznatků, že každá lež má svou příčinu, svůj motiv. Tím může být snaha vypovídat ve prospěch obviněného z důvodu kladného vztahu k němu nebo naopak snaha zhoršit jeho postavení v důsledku nenávisti. Poškozený tak činí zpravidla pod vlivem emocí, přetrvávajícího strachu či studu. Je na schopnostech vyslýchajícího, aby se pokusil na základě provedené analýzy a jejího posouzení se získanými důkazy vytvořit určitou hypotézu o motivaci lživé výpovědi. Tuto hypotézu se následně snažit ověřit a pokud by se prokázala, pokusit se motiv odstranit. Ne všechny motivy jsou však odstranitelné a navíc jejich odstranění se může podařit pouze v prostředí dostatečné důvěry. K překonání strachu může pomoci zejména aplikace institutu o ochraně svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu nebo možnost změnit hlas poškozeného pomocí modulátoru hlasu. Problematika studu je typická u sexuálních trestných činů, zejména znásilnění, kdy se např. požadavek detailního popsání průběhu znásilnění může poškozené jevit jako odpudivý, ponižující či zahanbující. Zde může pomoci, pokud bude vyslýchajícím žena nebo starší muž, oba dostatečně zkušení s tímto typem výslechu.

2) Stimulování kladných vlastností vyslýchaného

Jedná se o postup, který směřuje k tomu, aby vyslýchaný začal hodnotit svou lživou výpověď z pohledu morálky, hodnot, které uznává, a aby sám dospěl k závěru, že vypovídat lživě je nesprávné a že se to neslučuje s hodnotami a postoji, které v životě uznává. Aby mohl vyslýchající tento postup uplatnit, je nezbytné, aby se na výslech důkladně připravil a získal co nejvíce informací o osobnosti, životě a hodnotovém žebříčku vyslýchaného. V okamžiku, kdy vyslýchaný začne svou lživou výpověď konfrontovat se svým svědomím a hodnotami, vznikne v jeho psychice zákonitě rozpor, který by měl vyslýchající pomoci odstranit tím, že bude podporovat kladné vlastnosti vyslýchaného, které nakonec převáží nad úmyslem vypovídat křivě.

3) Využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného

Tento postup je založen na skutečnosti, že každá osoba, nacházející se v pozici svědka, příp. poškozeného, je vystavena určitému emocionálnímu působení, vzniklému jednak osobní účastí na trestném činu a jednak tím, že se nachází při výslechu v pozici, která je pro ni neobvyklá a zpravidla též nepříjemná. Emoční napětí se mimo to stupňuje rovněž s uvědomováním si významu výpovědi na straně jedné a vědomím o lživém vypovídání na straně druhé. Pokud se svědek již na začátku výslechu nachází v silném emočním

rozrušení, doporučuje se nejprve ho uklidnit, např. odvedením řeči na jiné téma. V průběhu výslechu je ovšem dobré svědka v určitém emočním napětí udržovat uměle, připomenout mu význam jeho výpovědi, že je jeho občanskou povinností sdělit pravdu..., a tím lživé výpovědi předcházet. Pokud vyslýchaný již lže, lze emoční napětí stupňovat též připomenutím následků křivé výpovědi. Dojde tím k vystupňování nervozity, strachu z odhalení lži a následné snaze se tohoto nepříjemného pocitu zbavit tím, že začne vypovídat pravdu.

4) Využití vnitřních rozporů výpovědi a rozporů mezi údaji vyslýchaného a jinými důkazy

Jedná se o velmi efektivní způsob odhalování lživé výpovědi. Lhoucí vyslýchaný si zpravidla nevymyslí výpověď jako celek (ačkoliv ani to nelze vyloučit např. u fingovaných činů), nýbrž jen v těch částech výpovědi, kde nemá zájem na tom, aby vyslýchající znal skutečnou pravdu. V takovém případě vzniká pro vyslýchaného poměrně obtížná situace, neboť je nucen zkombinovat pravdu se lží tak, aby výpověď vypadala věrohodně. Vyslýchaný zpravidla není schopen lež dovést do detailů tak, aby se nedostala do rozporu s pravdivými skutečnostmi. Musí neustále myšlenkově přeskakovat mezi pravdou, kterou chce říci – pravdou, kterou říci nehodlá – a vymyšlenou lží. Kromě toho je prokázáno, že skutečnosti, které člověk prožil si pamatuje přirozeně lépe než vymyšlené lži. To vše může přispět k tomu, že lhoucí vyslýchaný se dříve či později prořekne nebo se do svých lží zaplete, zejména pokud bude muset svou výpověď detailně opakovat.

Vyslýchaný se může na výslech, pokud na to bude mít čas, důkladně připravit a naučit se co přesně bude vypovídat. Takto přesně naučené odpovědi – rychlé, pohotové, vyjádřené stále stejnými slovními obraty, mohou být také znamením lživé výpovědi. Vyslýchající se může pokusit lež překazit nebo ztížit tím, že bude pokládat otázky v jiném pořadí než v předešlém výslechu, ptát se na skutečnosti v obráceném či změněném časovém sledu apod., čímž vyslýchanému orientaci mezi pravdou a lží ztíží. Upozorněním vyslýchaného na jeho rozpory ve výpovědi se docílí silného psychologického působení, neboť vyslýchaný sám si začne uvědomovat nevěrohodnost své výpovědi a nutnost změnit svůj postoj. Aby se zabránilo vytvoření nového lživého postoje, doporučuje se pokládat nejprve otázky ohledně rozporů menší závažnosti a postupně přecházet k těm nejzávažnějším.

Obdobným způsobem lze postupovat v případě rozporu výpovědi s jinými důkazy. Zde se doporučuje zeptat se vyslýchaného, zda na své výpovědi ohledně dané

skutečnosti trvá, a pokud odpoví kladně, seznámit ho s důkazy, s nimiž si jeho výpověď odporuje a požadovat vysvětlení. Při tomto postupu je důležité dodržet logický sled otázek, a aby jednotlivá odpověď byla vždy spjata s předcházející odpovědí a otázkou, neboť tak je vyslýchaný veden k logicky pravdivému závěru[99].

5) Využití reflexivních úvah lživě vypovídajícího

Tento postup lze použít v případě, kdy vyslýchaný sám je zainteresován na výsledku vyšetřování a svou lživou výpovědí se snaží ovlivnit i poznání skutkového stavu věci. Tento postup využívá poznatků o reflexním myšlení, vedle poznatků psychologie, tak, že je vytvořena myšlenková úloha, kterou, ač vyslýchaný nemusí, chce řešit. Na základě poznatků kriminalistické praxe byly v závislosti na časovém umístění ve výslechu vytvořeny dvě kategorie typických myšlenkových úloh – myšlenkové úlohy bezprostředně před výslechem a myšlenkové úlohy v průběhu výslechu. Vyslýchající si pak vytváří řadu specifických takových úloh, v nichž se reflektují zvláštnosti vyšetřovaného případu i vyslýchané osoby.

7.6.2. Zvláštnosti výslechu u osob nezletilých

Všechny výše uvedené zásady jsou použitelné obecně při výslechu svědka či poškozeného. V daném případě je ovšem třeba přizpůsobit je individuálně každému vyslýchanému. Zvláštnosti při výslechu nezletilých jsou podmíněny jejich rozdílným psychickým vývojem v jednotlivých obdobích jejich vývoje a dále rovněž specifiky v jednotlivých složkách jejich psychiky, úrovně sociální a tělesné zralosti. Taktiku výslechu je tedy nutné přizpůsobit zejména v oblasti psychologického působení. Při vytváření taktických postupů a formování psychologického kontaktu je vždy nutné posuzovat osobnost dítěte jako celek, včetně jeho věku, prostředí, v němž vyrůstal a v daném okamžiku vyrůstá, úroveň duševního a tělesného rozvoje, jeho zájmy, vlastnosti a charakter.

Trestní řád nestanoví žádnou minimální věkovou hranici pro možnost vyslýchat osobu jako svědka – poškozeného. Nicméně v důsledku zvláštností jejich psychiky se doporučuje přistupovat k výslechu spíše výjimečně, jen je-li to nezbytné. Objeví-li se pochybnosti o schopnosti vypovídat, je na místě vyžádat si vyjádření odborníka – lékaře,

[99] Heřmánek, J. a kol. Kriminalistika. Kriminalistická taktika. Praha : Správa vědy a školství MV ČSSR, 1975, s. 126-129.

dětského psychologa, případně pedagoga. Vždy je nutné mít na paměti zejména následující skutečnosti.

V důsledku odlišné úrovně dětského vnímání, která je dána tím, že děti velmi snadno podléhají bezprostředním dojmům, zaměřují svou pozornost v důsledku svých zájmů a potřeb zpravidla na jiné skutečnosti než dospělí, může vyslýchajícího překvapit nezvyklá detailnost výpovědi v určitém směru nebo naopak neschopnost se k určité skutečnosti vyjádřit přesně a úplně. U skutečností, jež se dospělému vyslýchajícímu jeví jako podstatné, může tedy být výpověď nepřesná či neúplná, a to v důsledku převládání bezděčné pozornosti nad pozorností úmyslnou a obrazové a mechanické paměti nad pamětí abstraktní a logickou.

Z hlediska věrohodnosti převažuje názor, že výpovědi chlapců mají větší hodnotu než výpovědi dívek, což je dáno jejich rozdílnými zájmy. Chlapci jsou schopni vypovídat objektivněji, lépe si pamatují předměty, tvary a technické jevy. Naopak u dívek je pozorován větší sklon k emocionalitě a tudíž i tendence k subjektivizaci daných skutečností. Velkou roli u nich hraje rovněž sympatie či antipatie k popisované události či osobě. Uvádí se na druhé straně jejich lepší schopnost zapamatovat si čísla, slova a citlivě vnímat události běžného dne.

Jejich větší sklon k fantazii a sugestibilitě. Je nutné počítat s tím, že děti mají výraznou schopnost vyplňovat mezery v paměti a reprodukci tím, co slyšely nebo viděly někde jinde, případně tím, co si sami vytvořily ve svých představách. V souvislosti s tímto je na místě zmínit se o dětské lži a jejich formách. Podstatu lži začíná dítě chápat kolem šestého roku života. Podle účelu můžeme rozlišit *lež obrannou*, kterou dítě užívá jako obranný prostředek proti utlačování a nedůstojnému omezování. Nejzávažnějším typem je *lež účelová*, vedená zejména snahou po pomstě (např. předstírání znásilnění studentky jejím učitelem jako odplatu za špatné známky, případně jako snahu upoutat na sebe pozornost) a rovněž *lež chorobná*, k níž dochází pokud dítě vymyšlené skutečnosti neustále opakuje až jim nakonec samo uvěří. Na lživou výpověď lze usuzovat pokud dítě používá výrazů, které neodpovídají jeho vyspělosti, výrazů, které by samo od sebe nemohlo použít (např. výrazy ze sexuální oblasti), nebo pokud v případě opakovaného výslechu je jeho výpověď stále podrobnější. Faktem zůstává, že čím je osoba mladší, tím méně zpravidla dokáže lež detailně promyslet tak, aby neobsahovala logické mezery, které lze odhalit za pomoci kontrolních otázek. Vyslýchající si musí být vědom sklonu k větší sugestibilitě, tedy psychické ovlivnitelnosti nezletilých a jejich následné snaze přizpůsobovat výpověď vyslýchajícímu. K sugestivnímu ovlivňování či nabádání

ke lhaní může ovšem dojít i ze strany rodičů či učitelů – např. v situaci pohlavního zneužívání může být na dítě vyvíjen nátlak, aby podalo nepravdivou výpověď, a dítě pak v důsledku strachu uposlechne. Problematika sugesce ze strany vyslýchajícího představuje největší problém u sexuálních či mravnostních trestných činů. Neustálé dotazování se na detaily a intimní záležitosti bývá sugestivními vlivy stiženo velmi často. Platí zde pravidlo, že dítě je instinktivně náchylné přizpůsobovat svou výpověď tomu, kdo ji chce slyšet. Na druhé straně se lze setkat rovněž s projevy vzdoru, zejména u chlapců[100].

Dítě je možno podrobit výslechu pouze ohledně těch skutečností, které je schopno chápat a o nichž je schopno hovořit. Nikdy nesmí být požadováno utváření závěrů o dané skutečnosti, neboť zde by byl vytvořen prostor pro dětskou fantazii. Otázky je nutno formulovat jasně a krátce, přičemž měly by být kladeny jen v nejnutnější míře. Největší prostor by měl být ponechán spontánní výpovědi. Důkladná příprava znění a pořadí otázek, tak, aby svou formulací a zvolenými výrazy odpovídaly rozumové vyspělosti, věku dítěte a nebyly sugestivní, je nezbytností. Vzhledem ke zvýšené sugestibilitě je nutné dbát také na správné zabarvení hlasu, které nesmí podněcovat k určité výpovědi. Velmi stručné odpovědi typu „ano, ne" mohou být příliš neurčité, proto by se s nimi vyslýchající neměl spokojit. Na druhé straně nelze na podrobnější odpověď příliš naléhat, neboť to by mohlo vést k uvádění vymyšlených informací ve snaze vyslýchajícího uspokojit. Pokud bylo dítě vystaveno silnému emocionálnímu vypětí, je nutné brát v úvahu i tento vliv na vnímání a následnou reprodukci.

Faktory, které mohou ovlivnit kvalitu výpovědi jsou zejména :

1) Čas, resp. doba, která uplyne od vnímání události k výslechu má zde větší význam, než u výpovědi dospělého. Je to dáno tím, že u dětí dochází k častějšímu a rychlejšímu překrývání vnímaných skutečností a dojmů z nich skutečnostmi a dojmy zcela novými, než je tomu v případě dospělých, u nichž se dané skutečnosti spíše opakují a jsou považovány za běžné.

2)*Výslechové prostředí.* Doporučuje se výslech realizovat mimo kancelář vyslýchajícího či výslechovou místnost. Nové a nezvyklé prostředí může být pro nezletilého stresující a mít negativní dopad na formování kontaktu s vyslýchajícím,

[100] Matiášek. J., Soukup, J., Bárta, B. Psychologie a výslechová praxe. Praha : Orbis, 1968, s. 55.

postoj k výpovědi a její spontánnost. Vhodnější se tedy jeví provést výslech např. ve mateřské škole, škole, družině či doma.

3) *Osoba vyslýchajícího.* Aby mohl vzniknout vztah důvěry, je nutné, aby vyslýchající měl k dětem kladný vztah, dokázal být trpělivý, klidný, laskavý a dokázal se vcítit do jejich psychiky a světa dětí vůbec. Neměl by používat odborné či policejní výrazy, naopak přizpůsobit svou mluvu rozumové úrovni a věku vyslýchaného. K navázání psychologického kontaktu a tzv. rozmluvení dítěte může přispět, pokud se před samotným výslechem zavede neformální rozhovor o věcech, které nemají s výslechem či předmětnou událostí nic společného – např. o zájmech vyslýchaného. Tímto rozhovorem mohou být navíc získány významné informace o osobním životě a výchovných podmínkách nezletilého.

Pokud by se jednalo o věc, která je pro dítě zvlášť psychicky náročná, může si vyslýchající vyžádat pomoc psychologa. Ke spolupráci by měl být vyzván vždy tzv. policejní psycholog[101], který představuje maximální záruku odbornosti a mlčenlivosti. Lze předpokládat, že úroveň jeho odborné pomoci bude větší než u běžného psychologa, a to díky jeho specializaci na psychologii výslechu a znalosti právní podstaty problému.

4) Přítomnost dalších osob u výslechu, o níž rozhoduje vyslýchající. Půjde zejména o rodiče či jiné zákonné zástupce dítěte, pedagoga, dětského psychiatra či již zmiňovaného psychologa. Zatímco účast pedagoga či jiné osoby, která má zkušenosti s výchovou mládeže a která by měla přispět, se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby, ke správnému vedení výslechu, je obligatorní, přítomnost dalších osob, zejména rodičů, nikoliv. Dle trestního řádu je možné rodiče přibrat pokud to může pomoci správnému provedení výslechu. Tuto otázku je nutné řešit vždy individuálně, nicméně praxe poukazuje na zpravidla negativní dopad jejich přítomnosti, a to jak ve fázi navazování kontaktu, tak při výslechu samotném. Účast rodičů může způsobit u vyslýchaného ostych či strach z jejich reakce. Pokud si je dítě vědomo, že rodiče mají na danou věc určitý názor, bude se zpravidla snažit výpověď přizpůsobit tak, aby vyhovělo především rodičům, zejména pokud se obává případného trestu z jejich strany. Pokud nezletilý vypovídá nepravdivě, je nezbytné zjistit, zda na něho nebylo právě ze strany rodičů, případně jiných osob, působeno, a provést opatření

[101] Čírtková, L. Základy psychologie výslechu. Kriminalistický sborník, 2000, č. 3, s. 34.

k odstranění takového vlivu. V takovém případě bývá vhodné obrátit se na pedagogy ze školy, již poškozený navštěvuje. O existenci ovlivňování mohou někdy vypovídat např. slohové práce či jiné úkoly poškozeného na téma čestnost, pravdivost apod. Na újmu celé věci může být rovněž zasahování rodičů do průběhu výslechu svými připomínkami.

Na závěr této kapitoly uvádím rovněž <u>další základní pravidla stanovená trestním řádem:</u>

- nutnost provést výslech zvlášť šetrně pokud se týká okolností, jejichž oživování v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj vyslýchané osoby mladší patnácti let
- výslech má být proveden tak, aby v dalším řízení již nebylo nutné jej opakovat
- nehrozí-li prodlení, lze rozhodnout o odložení, přerušení či ukončení výslechu pro jeho nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchaného
- v řízení před soudem lze provést důkaz přečtením protokolu i bez souhlasu státního zástupce a obžalovaného

7.6.3. Zvláštnosti výslechu u osob starých

Stejně jako existují specifika výslechu osob nezletilých, nalezneme určitá rovněž u osob starých. Nutnost odlišného přístupu je dána určitými zvláštnostmi psychiky takových osob, které ovlivňují hodnověrnost a spolehlivost jejich výpovědi. Jedná se zejména o změny v podobě oslabení vnímání, paměti a funkcí smyslových orgánů (dalekozrakost, nahluchlost apod.), které se projevují v neúplně, mlhavě či zlomkovitě zapamatovaných faktech a neschopnosti zapamatovat si a následně vybavit současné skutečnosti, přestože události staré desítky let jsou schopni vybavit si do detailů. Problémy vznikají rovněž při pamatování si obličejů a jmen, což je zásadní především pro rekognici, dále pak při uvádění časových údajů, neboť pojetí času bývá často stiženo paměťovými klamy. Ve výpovědi takové poškozené osoby se často projevuje určitá zaujatost v podobě vyjadřování svých krajně osobních názorů, nemístných poznámek, snížená soudnost a chápavost, a naopak zvýšená míra egocentrismu a ješitnosti, která je však způsobena celkovou změnou osobnosti v tomto období života. Typickou je rovněž značná hovornost ve výpovědi známá jako stařecká obšírnost, jež klade velké nároky na trpělivost a dostatek taktu ze strany vyslýchajícího. Problematika zvýšené sugestibility

zde nabývá stejného významu jako u nezletilých, zejména pokud bude poškozený ve vyslýchajícím spatřovat autoritu a osobu, jíž může důvěřovat. Úbytek myšlenkové souvislosti může u některých osob vyústit až v senilní demenci, při níž dochází ke konfabulování a zaplňování mezer v paměti smyšlenými fakty, častému střídání nálad a vzniku různých bludů. Pocity osamělosti a nadbytečnosti, které mohou být způsobeny odchodem do důchodu, ztrátou rodiny, zejména životního partnera a které bývají rovněž spojovány s častými změnami nálad, jsou spolu s poruchami tělesného zdraví opakovanými příčinami sebevražedných tendencí a vyžadují často nezbytnou pomoc psychologa či psychiatra.

Všechny tyto vlastnosti a odlišnosti psychiky starých osob je nutné zohledňovat jak v přípravě, taktice, tak při hodnocení výpovědi. Individuálnímu zdravotnímu stavu poškozeného (nemoci, rychle nastupující únavě) je nutné vhodně přizpůsobit délku trvání a intenzitu výslechu.

7.6.4. Zvláštnosti výslechu osob zraněných, nemocných, umírajících a defektních

Při výslechu těchto osob, stejně jako v předchozích případech, je nutné zohledňovat určité zvláštnosti způsobené jejich aktuálním fyzickým a psychickým stavem. Zranění či onemocnění poškozeného bývá nejčastěji následkem dopravní nehody, útoku proti životu a zdraví – rvačky, loupeže, násilná přepadení apod., sexuálního násilí, případně jiným zaviněným jednáním třetí osoby. Může se též jednat o osobu, která je nemocná či zraněná již v době spáchání trestného činu, tedy o případ, kdy zhoršený zdravotní stav není následkem jednání pachatele (akutní či chronická onemocnění apod.).

Je nutné zabývat se zde několika problémy. V prvé řadě je nezbytné individuální posouzení závažnosti onemocnění či zranění a tomu odpovídající způsobilosti k výslechu, které může provést pouze lékař a jehož rozhodnutí je nutné respektovat. Na způsobilost k výslechu má vliv celá řada faktorů fyziologických (teplota, poruchy krevního oběhu, druh zranění...) a psychických (úzkost, strach...).

Dalším je problém kontaktu vyslýchajícího s lékařem, bez jehož pomoci nelze výslech provést. Doporučuje se navázat nejprve telefonický kontakt a při něm si domluvit osobní schůzku. Vyslýchající by se v žádném případě neměl nad lékaře povyšovat, neměl by uměle vytvářet přesvědčení o své osobní nepostradatelnosti, porušovat nemocniční řád a

ordinační hodiny a vynucovat si prioritu vlastních zájmů před jinými povinnostmi lékaře.

Pokud jde o prostředí, v němž má výslech probíhat, nejčastěji jím bude nemocniční pokoj. Takové prostředí ovšem není optimální ani pro vyslýchajícího, ani pro poškozeného, zejména pokud se jedná o pokoj vícelůžkový. Možnost navázání vztahu důvěry a psychologického kontaktu je zde značně omezena přítomností jiných pacientů. Je-li to možné, měl by vyslýchající požádat o dočasné přemístění poškozeného do jiného samostatného pokoje nebo na ošetřovnu, a tím vytvořit podmínky pro klidný a nerušený průběh. V samotném průběhu výslechu je pak nutné respektovat rady a rozhodnutí lékaře, např. o nutnosti přerušit okamžitě výslech pro zhoršení zdravotního stavu poškozeného.

Nejvhodnější za daných podmínek se jeví získání spontánní výpovědi, což je ovšem málokdy reálné, a proto se výslech neobejde bez kladení otázek. Tato kategorie osob je charakterizována rovněž vyšším sklonem k sugestibilitě a zásadně platí, že čím jsou otázky směřující k podstatě věci konkrétnější, tím větší jej jejich sugestivní účinek. Na druhé straně pokud si poškozený uvědomuje např. sociální důsledky svého zranění (ztráta pracovní schopnosti, změna životní perspektivy...)[102], může to vyvolat u poškozeného psychologické přehánění nebo i záměrně nepravdivou výpověď, ve snaze pachateli přitížit. Bude-li poškozený stižen nevyléčitelnou nemocí, může to naopak vést ke lhostejnosti, nezájmu o vyšetřování, ale též ke lživé výpovědi či falešnému obviňování.

Z hlediska osoby vyslýchajícího je nezbytný dostatek zkušeností, taktu, klidu, projevu lidskosti. V žádném případě nelze na vyslýchaného vyvíjet nátlak. S ohledem na jeho zdravotní stav je nutné omezit výslech na nezbytnou dobu a nezatěžovat ho dotazy, na něž lze získat odpověď i z jiného zdroje. Po skončení výslechu by měl vyslýchající požádat lékaře o vystavení potvrzení o zdravotním stavu poškozeného před výslechem, v jeho průběhu i po jeho skončení, aby se předešlo případným stížnostem či námitkám obviněného nebo obhájce na to, že poškozený nebyl v době výslechu v takovém stavu, aby mohl vnímat a chápat jeho smysl.

Ještě obtížnější je provedení výslechu u osoby umírající. Většina umírajících si zpravidla neuvědomuje závažnost svého stavu, neboť vnímání je spojeno se značným

[102] Matiášek, J., Soukup, J., Bárta, B. Psychologie a výslechová praxe. Praha : Orbis, 1968, s. 74.

psychickým i tělesným vyčerpáním, doprovázeným např. chorobnou ospalostí či střídavou ztrátou vědomí, v důsledku kterého nejsou schopni vytvořit si reálnou představu o své nejbližší budoucnosti. Tyto skutečnosti způsobují nadměrnou obtížnost provedení výslechu, a to nejen z hlediska kriminalistické taktiky, kde se střetává volba vhodně formulovaných otázek na jedné straně s omezenou schopností jejich vnímání, pochopení, reprodukce a sníženou schopností kritického úsudku umírající osoby na straně druhé. Pro vyslýchajícího je zde, více než kde jinde, obtížné navazovat kontakt a zvolit vhodný přístup. Jakýkoliv projev nepochopení, nevžití se do situace člověka, který ví, že je smrtelně zraněn a nemá žádnou šanci nepřežití, může způsobit neúspěch celého výslechu. Takový člověk se uzavře sám do sebe, nebude mít nejmenší potřebu na vyslýchajícího reagovat, neboť pro něj již úspěch či neúspěch vyšetřování nemá smysl („zdraví mu tím nikdo nevrátí").

V důsledku výše uvedených skutečností je nutné podané výpovědi posuzovat z hlediska hodnověrnosti s určitou rezervou. Proto je nezbytné též vyjádření lékaře, případně jiného odborníka, aby mohla výpověď sloužit jako důkaz v dané trestní věci.

Zvláštní kategorií osob, které lze jako svědky vyslýchat, jsou osoby tzv. defektní – osoby tělesně, duševně či sociálně vadné. Rovněž tyto osoby vyžadují zvláštní přístup jak skupinový, tak individuální. Osoby s tělesnou vadou tzv. *„zmrzačení"* vyžadují od vyslýchajícího velký takt, slušnost a pochopení. V důsledku svého postižení bývají často zatrpklí ve vztahu ke zdravým lidem, velice snadno si vytvářejí citovou závislost na jiném člověku, jemuž bezmezně důvěřují. Takového člověka jsou pak schopni chránit i za cenu lží a křivých výpovědí, a naopak člověku, kterého nenávidí, jsou ve stejné intenzitě schopni ubližovat a usilovat o jeho likvidaci. Je důležité, aby s takovou osobou vyslýchající jednal jako s „normálním člověkem" – tedy nelitoval ho, nevyzvídal či nenarážel na jeho zdravotní stav.

Mezi osoby s tělesnou vadou řadíme dále *osoby neplnosmyslné* – slepé, hluché, u nichž se doporučuje postupovat obdobným způsobem jako u osob nemocných. Nepostradatelnou se zde jeví opět spolupráce s lékařem či jiným odborníkem na daný druh defektu. Rovněž pro posouzení hodnověrnosti by nemělo chybět stanovisko lékaře.

V případě *duševní poruchy* se jedná o změnu osobnosti a o narušení vztahů k okolí. Taková osoba není schopna správně vnímat realitu, proto se zde neobejde vyslýchající bez pomoci psychiatra. Někdy se dokonce doporučuje, aby výslech provedl právě psychiatr namísto vyslýchajícího. Vznikne-li podezření na existenci takové vady až

v průběhu samotného výslechu, je vhodné zeptat se vyslýchaného, zda v minulosti již nebyl v toto směru nějak nemocný rovněž si neprodleně ověřit charakteristiky jeho dosavadního života, např. z chorobopisů, výpovědí spolupracovníků apod.

7.6.5. Zvláštnosti výslechu v závislosti na typu trestného činu

Stejně jako lze nalézt určitá specifika výslechu dle osobnostních charakteristik vyslýchané osoby, kterými jsem se zabýval v předchozím textu, lze nalézt určité zvláštnosti rovněž v závislosti na typu trestného činu, který byl spáchán a jimž se podrobně věnuje kriminalistická metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. Kromě toho, že podává charakteristiku daného činu, obvyklé způsoby jeho spáchání, typické stopy a vyšetřovací situace, zvláštnosti vyšetřovacích verzí a obvyklý postup při vyšetřování, zabývá se rovněž zejména obsahovými specifiky jednotlivých procesních úkonů – tedy i výslechu svědka a poškozeného. Výslech poškozeného vykazuje tato specifika znatelněji zejména v případě násilných či sexuálně motivovaných trestných činů. Naproti tomu případy méně závažných trestných činů, při nichž nedochází k zásahům do zdraví, života či důstojnosti poškozeného, zpravidla specifický přístup nevyžadují. Následující text je věnován problematice trestných činů krádeže, loupeže, vraždy, pohlavní zneužívání, znásilnění, a problematice dopravních nehod.

A) Trestný čin krádeže (§ 247 trestního zákona)

Krádež představuje velmi rozšířený majetkový trestný čin spočívající v odcizení věci z cizího majetku, bez ohledu na to, v jakém vlastnictví se daná věc nacházela. Výslech bude proveden dle obecných kriminalisticko - taktických zásad používaných pro výslech svědka s přihlédnutím k zejména následujícím zvláštnostem.

Výslech poškozeného, který je zpravidla oznamovatelem trestného činu, je nutné zaměřit na objasnění situace, za níž byla krádež zjištěna, a na určení a popis odcizených věcí. Vyslýchající by měl vést výslech tak, aby z něj byl schopen získat odpovědi především na tyto otázky[103]:

1) Kdy a kde, tedy v jakou dobu a na jakém místě k odcizení věci došlo.
2) Jakým způsobem byla věc odcizena a jak byla věc zabezpečena před odcizením.

[103] Konrád, Z., Porada, V. Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů. Praha : Armex ve spolupráci s TRIVIS – EXACTUS EDUCO, spol. s. r.o., 1996, s. 46.

3) Zda poškozený ví, kdo je pachatelem, případně nějakou osobu podezřívá a proč. Pokud bylo pachatelů více, zjistit jejich počet a co nejpřesnější popis.
4) Získat podrobný popis odcizené věci a jejího vlastníka, pokud jím není sám poškozený.
5) Zjistit pravděpodobný motiv jednání pachatele.
6) Zda byly nalezeny nějaké stopy na místě činu, jaké změny na místě činu pachatel provedl.
7) Výše škody, která odcizením škody vznikla. Poškození se někdy snaží škodu zveličovat, nadsazovat hodnotu věci, ve snaze získat v náhradě škody co nejvíce

.

Jedná – li se o krádež spáchanou tzv. vnitřním pachatelem, tedy osobou, která měla k odcizené věci přístup (např. v souvislosti s výkonem zaměstnání), je na místě vyslechnout svědky rovněž ohledně skutečností, které pachateli mohly spáchání krádeže umožnit či usnadnit. Pokud byl za odcizenou věc svědek odpovědný, je nutné počítat též s možností, že se pokusí uvádět zkreslená fakta svědčící v jeho prospěch.

V případě svědků, kteří jsou v příbuzenském vztahu nebo známí pachatele či jiné osoby, které pachatele znají, se výslech zaměřuje na získání informací o jeho způsobu života, finanční situaci, ale též o možném místě, kde by zcizené věci mohl ukrývat, případně informace o osobách, s nimiž obchoduje nebo u nichž by mohly být odcizené věci přechovávány. U svědků, kteří naopak znají poškozeného, budou otázky směřovat na zjištění údajů o činnosti a jednání poškozeného před spácháním krádeže a jeho finanční situaci. Velmi významné pro vyšetřování jsou výslechy očitých svědků, kteří mohou vypovídat o průběhu páchání trestné činnosti, o pachateli a jeho jednání před a po spáchání činu. Hodnověrnost jejich výpovědi je vždy nutné posuzovat s ohledem na podmínky, v nichž svědek takovou činnost pozoroval – vzdálenost od místa činu, denní doba, mlha, smyslové schopnosti svědka apod.

B) Trestný čin loupeže (§ 234 trestního zákona)

Trestné činy loupeže nedosahují takového počtu jako krádeže, ale na druhé straně představují podstatně závažnější trestný čin, při němž nedochází pouze ke vzniku majetkové škody, ale také k zásahu do osobnostní sféry, vzniku pocitu ohrožení života a zdraví poškozeného. Oznamovatelem loupeže bývá rovněž zpravidla poškozený, jeho výslech bude zaměřen na získání obdobných informací jako v případě krádeže. Vedle

toho je však nutné zjistit, proč se poškozený na místě činu nacházel; jak se tam objevil pachatel – odkud a zda přijel, přišel nebo se nechal přivést; zda se poškozený s pachatelem zná, jak dlouho, příp. odkud a jaký vztah mezi nimi je. Zvlášť důležité jsou též informace o způsobu spáchání trestného činu – zda měl pachatel u sebe zbraň, jaký druh násilí či výhružek použil; jaké bylo pachatelovo jednání - zda žádal o vydání peněz nebo je poškozenému vytrhl z rukou; jakým způsobem na poškozeného zaútočil; zda mu bylo vidět do tváře nebo měl masku; zda si nevšiml nějakých zvláštních znamení pachatele, např. v hlasovém projevu; zda se na místě nacházely další osoby, jak se chovaly a zda se znaly s pachatelem; zda se poškozený pokusil bránit a pokud ano, tak jakým způsobem a zda tím mohl pachateli způsobit nějaké zranění nebo např. poškodit oděv; jakým způsobem se pachatel z místa činu vzdálil; jak se z něj vzdálil poškozený a kdo byl první osoba, které o loupeži řekl a co následně dělal; zda někdo věděl, že se bude v danou dobu zdržovat právě na daném místě činu a co u sebe bude mít.

Pokud poškozený oznámí trestný čin bezprostředně po jeho spáchání, je nutné opět zvolit vhodný taktický postup s ohledem na aktuální fyzický stav a možné psychické vypětí a omezit výslech na nezbytnou dobu. Velmi často v těchto případech žádají svědci i poškození z důvodů obav o svůj život a zdraví o utajení své totožnosti.

C) Trestný čin vraždy (§ 219 trestního zákona)

Vražda představuje nejzávažnější trestný čin směřující proti životu a zdraví člověka a jako taková vyvolává vždy v širším okolí značné znepokojení a obavy, zejména pokud pachatel uniká. Výpovědi svědků jsou zde nepostradatelným zdrojem informací, zejména pokud vražda byla dokonána a výslech poškozeného je nemožný. Zásadní je výslech svědků, kteří jednání pachatele pozorovali, slyšeli volání o pomoc, objevili tělo oběti a oznámili trestný čin. Provádí se rovněž výslech osob, které oběť znaly, hovořily s ní bezprostředně před vraždou, což jsou zejména rodinní příslušníci. Ti mohou poskytnout důležité informace o oběti samotné, její osobnosti, vlastnostech, zájmech, osobách, s nimiž se stýkala apod.

Při oznamování takové zprávy rodičům či jiným blízkým osobám oběti je nezbytné zvolit velmi šetrný přístup, neboť sdělování takových zpráv (a nemusí se jednat pouze o vraždu, ale též o úmrtí nebo zranění např. při dopravní nehodě, nešťastné náhodě, sebevraždě apod.) představuje velmi náročnou psychickou záležitost, která vyžaduje určité psychologické schopnosti a zkušenosti, které je ne každý policista schopen

ovládat. Existuje ovšem určitý soubor doporučení, který by měl policistům pomoci správný přístup zaujmout[104]:

Zprávu by měli policisté sdělovat zásadně osobně, nikdy ne po telefonu. Je nutné vybrat dvojici policistů, pokud možno muže a ženu. Tito si vymezí své role, tedy určí, kdo bude zprávu sdělovat a kdo bude poskytovat případnou oporu pozůstalým. Dále si opatří přesné údaje o oběti a její rodině, zejména pak o zdravotním stavu pozůstalých (srdeční onemocnění, psychické poruchy apod.). Pokud zjistí existenci závažnějších poruch, měl by být informován lékař, případně též uvážena jeho přítomnost při oznamování. Pro rodinu bývají velmi důležité informace o okolnostech, za nichž k úmrtí došlo a kde se nachází tělo oběti, proto je nutné získat informace i o těchto skutečnostech. Před samotným sdělením je nezbytné ověřit, zda se policisté nachází na správné adrese, ověřit jména a příjmení osob, k nimž budou hovořit. Následně se představí, uvedou svou hodnost a zeptají se, zda mohou jít dál, aby zprávu nesdělovali mezi dveřmi. Je vhodné vyloučit přítomnost dětí, požádat pozůstalé, aby se posadili a posadit se s nimi. Pokud by pozůstalí trvali na stání, je nutné je neustále hlídat, aby se nepokusili např. o sebepoškození. Zprávu nesdělí ihned, rozhovor zahájí vyjádřením lítosti. Teprve potom následuje sdělení, že se stala tragická událost a jak k ní došlo. Policisté musí být připraveni na případnou reakci v podobě omdlení, pláče apod. Musí být schopni projevit dostatek empatií, lidskosti a schopnosti naslouchat. V žádném případě by neměl policista za účelem snížení bolesti poukazovat na jiné obdobné případy a říkat, že chápe jak se pozůstalí cítí. Nakonec je vhodné zanechat kontakt na sebe, pohřební službu, u níž se tělo nachází a vzít si kontakt na pozůstalé. Sepisování protokolu a předávání věcí je vhodnější odsunout na později. Pozůstalého by neměli policisté zanechat doma samotného, měli by tedy zajistit péči blízké osoby, příp. souseda.

Pokud se jedná o pokus vraždy, probíhá výslech poškozeného obdobně jako v případě loupeže. Opět je nutné přizpůsobit ho maximálně zdravotnímu stavu poškozeného, který může mít vliv na hodnověrnost výpovědi, stejně jako strach z opakování útoku nebo nenávist k pachateli.

[104] Policejní prezidium České republiky. Postup při sdělování nepříjemné zprávy (citováno 10. listopadu 2005). Dostupný z http://www.str.aa/upoutavky/sdel.htm. Interní informační systém Policie ČR.

D) Sexuální trestné činy

Sexuálně motivované trestné činy, zejména znásilnění a pohlavní zneužívání, patří mezi nejzávažnější a nejzavrženíhodnější trestné činy hrubým způsobem zasahující do lidské důstojnosti a svobody člověka, jeho zdraví a zdravého vývoje nezletilého. Pro sexuální delikty je charakteristická zejména existence specifické subjektivní podmínky na straně pachatele v podobě nenormální, často i sexuálně patologické motivace, vzniklé často jako následek zanedbání mravní a sexuální výchovy pachatele.

U obou uvedených trestných činů se lze setkat s poměrně vysokou latencí. Trestné činy často zůstanou utajeny zejména z důvodu strachu, studu, sebeobviňování a obav z rozpadu manželství či jiného vztahu. Skutečnost, že pachatel zná svou budoucí oběť a ví, že je např. velmi konzervativní a uzavřená, může jeho výběr oběti silně ovlivnit, neboť pachatel v daném případě často spoléhá na to, že taková osoba v důsledku svých vlastností trestný čin neoznámí. Neoznámení trestného činu poté utvrzuje pachatele v přesvědčení, že může takovou trestnou činnost páchat dál, aniž by byl odhalen a potrestán.

- **Pohlavní zneužívání**

Pohlavní zneužívání představuje poměrně často se vyskytující, nicméně málokdy oznamovaný a jen těžko kontrolovatelný jev, k němuž dochází zpravidla mezi osobami mezi nimiž existuje určitý vztah (dítě – rodič, příbuzný, učitel, soused,...), a těžce narušující psychický vývoj dítěte a jeho budoucí sexuální chování. Často takové zneužívání vede ke vzniku pocitu zrady a ztráty důvěry k druhým lidem, neboť dítě zneužívané blízkou osobou vnímá, že místo toho, aby ho tento člověk chránil, použil ho pro své uspokojení. Neobvyklé nejsou ani pocity bezradnosti, bezmocnosti postavit se dospělému na odpor, snížení sebevědomí a vzniku sebeobviňování. Intenzita všech těchto následků, které lze nazvat syndromem sexuálně zneužitého dítěte[105], je determinována řadou faktorů – věk dítěte a pachatele, délka trvání zneužívání, vztah k pachateli, reakce okolí na oznámení.

Zvláštnosti realizace výslechu lze pozorovat zejména u malých dětí, které vzhledem ke své rozumové vyspělosti nejsou schopny dostatečně jasně popsat jednání pachatele, co

[105] Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2004,s.192.

s nimi pachatel prováděl. Z toho důvodu byla vytvořena speciální metoda výslechu – **Jája a Pája,** využívající při výslechu dětských ilustračních loutek (viz. přílohová část).

Ne vždy je tedy dítě schopno s ohledem na svůj věk a vyspělost poskytnout dostatečný verbální popis události a vzhledem k tomu, že forma výslechu není trestním řádem definována, jediným formálním požadavkem je jeho protokolace, není slovní reprodukce jediným možným způsobem provedení výslechu. Jako první poukázal na možnost vyslýchat děti poškozené sexuálním trestným činem za pomoci dvojice loutek se stylizovanými pohlavními orgány americký pediatr Peter M. D. Adasek[106]. Za pomoci těchto loutek je dítě schopno bez slovního vyjádření předvést jednání, kterého se na něm pachatel dopustil. O takto prováděném výslechu se pořizuje videozáznam, který vylučuje možnost vzniku sugestivního vlivu a negativních modifikací výpovědi dítěte vyslýchajícím v průběhu transformace dětské mluvené řeči do psané podoby. Z pohledu souladu takového důkazu s trestním řádem, který stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, nic nebrání jeho důkaznímu využití.

V rámci přípravy takového výslechu musí policejní orgán určit osobu, která bude zajišťovat výslech, resp. součinnost dítěte. Může jím být policista nebo i jiná osoba, k níž má dítě důvěru. Dále je nutné zajistit účast pouze nezbytného počtu osob, včetně osoby, která bude výslech nahrávat, a domluvit se s ní na takovém způsobu dokumentace, který nebude rušivý a nebude odvádět pozornost dítěte. Pokud by osoba pořizující záznam představovala příliš rušivý element, je možné použít skryté formy nahrávání. Při samotném výslechu je žádoucí docílit maximální spontánnosti dítěte, a to i pokud se jedná o kontakt s loutkami. Ideální je, pokud k nim dítě bude přistupovat jako k hračkám, které si samo pojmenuje, aniž by k „hraní si s nimi" muselo být přemlouváno.

V současné době této metody úspěšně využívají všechna pracoviště Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR. Navíc ji lze aplikovat rovněž v případě výslechu osob mentálně retardovaných či osob se ztíženou schopností verbální komunikace.

- **Znásilnění**

Znásilnění je považováno vedle vraždy za nejvíce společensky nebezpečný a zraňující trestný čin mezi dospělými. Je to opět čin, kterým dochází k závažnému a hrubému zásahu do pohlavní sféry, resp. svobody rozhodovat o vlastním pohlavním životě

[106] Plšková, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník, 1995, č. 9, s. 330.

člověka, a s nímž jsou spojena zpravidla vážná a často trvalá narušení psychické i fyzické sféry poškozeného, zejména pak, pokud se snažil bránit, v důsledku čehož pachatel přistoupil k brutálnějšímu způsobu pro dosažení svého cíle. Pokud se jedná o fyzické následky v podobě různých zranění, někdy vedoucích i ke smrti, nebo nežádoucího otěhotnění, to je pouze jedna strana mince. Z tohoto pohledu, zejména bude-li poškozený hospitalizován, je nutno vůči němu postupovat obdobně jako u osob nemocných či zraněných. Druhou stranou mince je psychický stav poškozeného.

Z hlediska psychických následků je možné rozlišit dva druhy obětí znásilnění[107]:

1) Oběti vztahového znásilnění – oběť s pachatelem naváže nejprve určité sympatie, přátelský styk, následně je jím však znásilněna. Taková oběť se bude cítit především odpovědna, bude si vyčítat své jednání a věřit, že na vině je ona sama.
2) Oběti útočného znásilnění – oběť, která s pachatelem před znásilněním žádný kontakt nenavázala a která bude pociťovat především strach a stres z nečekaného útoku.

Obecně, bez ohledu na předchozí kategorizaci, prožívají oběti znásilnění zejména pocity strachu o vlastní život, bezmocnosti, vzteku a ponížení. Strach se přitom stupňuje pokud je oběť nucena vybavovat si násilný akt znovu - tedy i při výslechu, přičemž tak často blokuje paměť. Neobvyklým není ani sebeobviňování, které pomáhá oběti odpovědět si na otázku „proč se to stalo právě mě ?" a které tak představuje často jediný způsob, jak si racionálně vše zdůvodnit a získat tak pocit jistoty a přesvědčení, že pokud oběť zjistí, proč se to stalo, zabrání tím opakování takové situace. Jen malé procento obětí je schopno zachovat si chladný postoj. Psychické následky nastupující ihned po znásilnění bývají přirozenou reakcí na prožitou situaci. V případě vztahového znásilnění je častým jevem snaha bagatelizovat význam násilného aktu, přesvědčovat se, že se nic závažného nestalo a smířit se s danou situací, to vše jako reakce na prožitý strach. Oběť útočného znásilnění naopak pociťuje zpravidla především potřebu dostat se co nejrychleji do bezpečí. Poté, co dojde k oznámení činu, pokud k němu dojde, je poškozená navíc vystavena také určitému tlaku v důsledku zveřejnění.

Všechny tyto skutečnosti by měl vyslýchající při volbě taktiky zohledňovat, jednak proto, aby byl výslech úspěšný, a jednak proto, aby nepřispěl k sekundární viktimizaci

[107] Čírtková, L. Oběti znásilnění (citováno 1. listopadu 2005). Dostupný z : http://www.policie.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_03/cirtkova.html.

poškozeného. Dle praxe se jeví jako nejvhodnější přistoupit k výslechu asi 24 hodin po události, neboť do té doby by byla výpověď výrazně ovlivněna prožitým šokem, který by znesnadňoval reprodukci a zkresloval vnímané skutečnosti. Je nezbytné přistupovat k poškozenému citlivě, lidsky, korektně, nevinit ho za to co se stalo, ani za to, že se např. rozhodl oznámit trestný čin až po určité době. Kladný vliv může mít odborná rada vyslýchajícího kam se obrátit pro pomoc, poskytnout informace o centrech, kde se zabývají pomocí znásilněným. Tyto rady by měl vyslýchající poskytnout zejména, pokud poškozený při výslechu popisoval silně své citové prožitky – křik, oněmění hrůzou..., nebo pokud lze u něho pozorovat projevy syndromu vyhýbání se, jako např. vyhýbání se místům, které poškozený dříve běžně navštěvoval; ukončení dříve s oblibou prováděných činností.

Nezbytnost precizní přípravy výslechu je zde posílena skutečností, že ke znásilnění dochází zpravidla na odlehlých, málo frekventovaných místech, kde je minimální pravděpodobnost nalezení nějakého svědka, v důsledku čehož jsou poškozený a pachatel jediné osoby, kterém mohou o činu vypovídat a jsou tak nepostradatelným zdrojem informací. Neúspěch výslechu může zapříčinit neúspěch celého vyšetřování. Z důvodu nemožnosti riskovat neúspěch by měl být vyslýchajícím již zkušený a starší vyšetřovatel, případně osoba stejného pohlaví, aby poškozený lépe překonal svůj ostych. Může se stát, že poškozený nebude schopen o dané věci plynule hovořit, proto lze využít i možnosti písemného vyjádření se, a teprve na jeho základě se přistoupit ke kladení otázek. Je důležité, aby se poškozený co nejdetailněji vyjádřil ke skutečnosti kdy a kde došlo k trestnému činu, co na daném místě dělal a jak se tam dostal, kolik bylo pachatelů a zda je schopen mezi nimi rozlišovat, jak pachatel jednal a jaké násilí použil, jakým způsobem se poškozený bránil. Z míry detailnosti výpovědi lze také posuzovat její hodnověrnost. Nebývá totiž neobvyklé ani vědomé zinscenování znásilnění. Důvody k tomuto jednání vedoucí mohou být různé. Poškozená znásilněním může odůvodňovat svůj pozdní příchod domů či nechtěné těhotenství vzešlé z mimomanželského poměru. Může to být rovněž projev msty a nenávisti např. mladé dívky ke svému učiteli či snahy upoutat na sebe pozornost rodičů. Pro možnost úplného posouzení bude nutné získat rovněž např. údaje z pracoviště, z místa bydliště, výpis z rejstříku trestů, informace o sexuálním životě poškozené, někdy též psychologický posudek.

E) Dopravní nehody

Silniční dopravní nehodu lze charakterizovat jako nezamýšlenou, nepředvídanou (avšak předvídatelnou) událost v silničním provozu na veřejných komunikacích, způsobenou motorovými a nemotorovými dopravními prostředky, která měla škodlivé následky na životech a zdraví osob nebo škody na majetku. Typicky se jedná o čelní nebo boční srážky, srážky s chodcem, s pevnou překážkou včetně stojícího vozidla a hromadné srážky v dálničním provozu[108].

Paměťové stopy účastníků dopravní nehody a jejich svědků mají zásadní význam pro její objasnění a pro posouzení otázky zavinění. Účastníci a svědci často vnímají nejen samotnou nehodu, ale též jednání, které jejímu vzniku předcházelo, jako způsob jízdy, přebíhání přes vozovku, skřípot brzd apod., a jednání, které následovalo po nehodě. Nejcennější informace lze získat přímo na místě nehody při podání vysvětlení dle § 158 odst. 3 trestního řádu (příp. § 12 zákona o Policii ČR) od oznamovatele, účastníků a svědků. Je důležité zajistit pokud možno oddělení svědků a účastníků od sebe, aby se zabránilo jejich vzájemnému ovlivňování. Díky včasnosti podání informací nedojde tedy zpravidla k jejich případnému zkreslení, neboť vypovídající osoba, např. ten kdo nehodu zavinil, nemá čas na promyšlení případné lži či na působení na ostatní účastníky. Výslech svědků v tomto okamžiku bývá prováděn spíše výjimečně, jako neopakovatelný úkon – např. jedná-li se o cizího státního občana, který opouští Českou republiku před zahájením trestního stíhání a prohlásí, že se na předvolání k výslechu nedostaví[109].

I zde je nutné počítat s možností omylů, týkajících se např. uvádění rychlosti jízdy a vzdáleností, a to v důsledku velmi rychlého sledu událostí, leknutí se, překvapení a následné bezděčnosti vnímání. Vliv mají také objektivní podmínky, za nichž dotyčný nehodu vnímal a subjektivní předpoklady, spočívající v jeho smyslových schopnostech. V případě výpovědi poškozené osoby se lze taktéž setkat s určitým zkreslováním skutečností, ať už v důsledku zranění nebo uvádění lživých informací v úmyslu nadsazovat následky nehody, zavinění řidiče a naopak odpoutat pozornost od svého spoluzavinění. Lživá výpověď může být motivována též snahou zlehčit vinu pachatele, pokud jím je rodinný příslušník nebo jiná blízká osoba. Často poškozený v této situaci uplatňuje též právo nevypovídat nebo nepodat vysvětlení, případně též odmítne poskytnout souhlas s trestním stíháním.

[108] Konrád, Z., Porada, V. Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů. Praha : Armex ve spolupráci s TRIVIS – EXACTUS EDUCO, spol. s. r.o., 1996, s. 95.
[109] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.1.1995, Rt 50/95 6 To 299/94, zdroj ASPI, interní č. 5423(jud).

7.7. Dokumentování výsledků výslechu

Trestní proces je založen na zásadách bezprostřednosti a ústnosti. Ústně podaná výpověď se proto považuje za nejcennější způsob předání důkazní informace uložené ve vědomí vyslýchaného. Je úkolem orgánů činných v trestním řízení zajistit, aby takto získaný soubor informací byl na relativně dlouhou dobu, případně natrvalo, uložen a uschován. Pokud by se toto uschování mělo dít pouze prostřednictvím lidské paměti, bude nutně spjato s procesem zapomínání. Nejvýhodnějším způsobem, jak předejít tomuto znehodnocování a deformaci informací, je podchytit je trvalou formou – protokolem, a zajistit tak možnost jejich dalšího využití.

Dle trestního řádu musí být o každém procesním úkonu – tedy i o výslechu, nestanoví-li zákon něco jiného, sepsán protokol. Protokol se sepisuje buď průběžně při realizaci výslechu nebo až bezprostředně po ní. Z hlediska požadavku na zachycení výpovědi objektivně, co nejpřesněji a nejautentičtěji, lze doporučit protokolaci průběžnou, zejména jedná-li se o delší a náročnější výslech, která umožní minimalizovat riziko zkreslení či vynechání některých údajů. Pokud by se výslech týkal složitých odborných skutečností, lze přistoupit rovněž k dokumentaci výslechu slovo od slova. Náležitosti každého protokolu stanoví trestní řád v ustanovení § 55 odst. 1. Přílohová část obsahuje protokol o výslechu osoby mladší patnácti let, který se od protokolu o výslechu běžného svědka liší především v tom, že obsahuje údaje o škole, kterou vyslýchaný navštěvuje, dále údaje o osobách, u nichž žije, a osobách, jež jsou jeho zákonnými zástupci.

Kvalitu protokolace významným způsobem ovlivňuje vyslýchající – jeho psychické rozpoložení a zkušenosti. Je nutné mít na paměti, že vyslýchaný svou výpovědí – tedy mluvenou řečí - vyjadřuje zpravidla mnohem více, než co lze vyčíst z doslovného významu použitých slov. Jeho řeč je doprovázena různými neverbálními a paralingvistickými projevy, jako je gestikulace a tón hlasu, které mohou vyslýchajícímu pomoci odhalit skrytý smysl pronesených slov, a tedy významným způsobem pomoci získat pravdivou a úplnou výpověď, to vše pouze za předpokladu, že je vyslýchající schopen tyto projevy vnímat. Nedostatkem protokolárního zachycení je jeho nemožnost reflektovat proces vzájemného působení mezi vyslýchajícím a vyslýchaným, který je nezbytný pro možnost posouzení hodnověrnosti výpovědi. Proto se doporučuje v případě významnějších výslechů použít jako doplněk vedle protokolu zvukový, obrazový či kombinovaný (tedy i zvukový, i obrazový) záznam. Má-li být takového

záznamu použito, je nezbytné vyslýchanou osobu o jeho použití předem informovat, a jeho použití zaznamenat též v protokolu[110]. Použití těchto doplňkových dokumentačních prostředků může vyslýchajícímu navíc pomoci v přípravě na případný další výslech téže osoby v téže věci.

Zvláštní význam potřeby maximálně věrného zachycení je přisuzován zejména prvním výslechům v dané věci, dále pak v případech důkazní nouze nebo u některých druhů trestných činů, jako je pohlavní zneužívání či znásilnění, kde často vyvstává nutnost posuzování věrohodnosti výpovědi poškozených[111].

Dle praxe jsou nejčastějšími nedostatky v protokolaci vynechávání údajů, které dle vyslýchajícího subjektivního dojmu není nutné zachytit, ačkoliv by zachyceny být měly (nejčastěji v oblasti popisu osob, subjektivní stránky trestného činu a jeho průběhu), nebo též zkreslení obsahu vyslýchajícím v procesu přeměny mluvené řeči do psané podoby (např. tím, že slangové výrazy přemění na spisovné). Míra modifikace výpovědi je odlišná také podle toho, jak zkušený je vyslýchající. Nezkušený vyslýchající se bude dopouštět zpravidla více chyb v důsledku vynechávání, kdežto zkušený policejní orgán bude více ovlivňován právě svými zkušenostmi. Na základě nich si pak na jedné straně dokáže poměrně rychle vytvořit představu o průběhu činu, na straně druhé vnášením zažitých zkušeností do daného případu může projevovat tendenci opomíjet jedinečnost a individuální odchylky případu právě vyšetřovaného.

Protokol musí přesně zachytit obsah výpovědi, přičemž za výpověď je považováno pouze to, co vyslýchaný sám řekl a svým podpisem stvrdil. V protokolu tedy nesmí být uvedeno nic jiného, zejména ne názory a závěry vyslýchajícího. U každého údaje musí být uveden též pramen, z něhož vyslýchaný znalost dané skutečnosti získal. Znění protokolu, pokud jde o jazykové vyjádření a styl, se musí co nejvíce přibližovat výpovědi vyslýchaného. Nelze proto používat takových výrazů a slov, které neodpovídají výrazovým schopnostem a rozumové úrovni vyslýchané osoby. Je nutné vyloučit možnost několikerého či překrouceného výkladu. Proto je důležitá zejména jazyková přesnost a formulování pokud možno krátkých vět. Vždy je nutné mít na paměti, že protokol nepředstavuje žádné literární dílo, že je to procesní dokument přesně vymezený po obsahové i formální stránce, a jako takový svým způsobem jedinečný.

[110] Rybář, M., Základy kriminalistiky. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova. Vydavatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 146.
[111] Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 351.

Při prováděné protokolaci nelze opomenout přečtení, doplnění, opravu a podpis protokolu. Pro vyslýchajícího je to mnohdy poslední možnost, aby za pomoci vyslýchaného mohl odstranit své subjektivní závěry či jiné nepřesnosti. Prakticky se tedy po skončení protokolace výpovědi vyslýchající vyslýchaného zeptá, zda chce do protokolu ještě něco uvést, doplnit či opravit, a pokud ano, je vyslýchající povinen tak učinit.

7.8. Psychologická a viktimologická hlediska účasti poškozeného ve vyšetřování

Na množství specifických rysů pozice poškozeného v trestní řízení, jež mohou významným způsobem ovlivnit i jeho výpověď, poukazuje vědní obor viktimologie.

Počátky této vědy lze nalézt v 50. letech 20. století, kdy byly zformulovány základní pojmy a koncepce studia oběti, zejména jako reakce na 2. světovou válku. Jedná se tedy obor, který zkoumá zejména osobnost poškozeného - oběti a jeho vztah k pachateli; jeho roli v procesu viktimizace (tedy procesu, kdy se oběť potenciální stává obětí skutečnou) a při vyšetřování. Někdy bývá považována za součást kriminologie, kdy svými poznatky napomáhá k obohacování znalostí o genezi a průběhu trestné činnosti a prevenci kriminality[112]. Za samostatnou sociální vědu ji naopak považovali její zakladatelé Hans von Hentig a Beniamin Mendelsohn.

Výsledky dosažené viktimologickými výzkumy jsou kromě prevence kriminality využívány též při zvyšování právního vědomí občanů a právní propagandě. Viktimologie umožňuje orgánům činným v trestním řízení všestrannější studium okolností a podmínek trestného činu, osobnosti pachatele a poškozeného, což se prakticky odráží ve vyšetřování a posuzování trestného činu a odpovědnosti pachatele.

Poškozený tedy hraje určitou zvláštní roli jako „oběť" trestného činu. Pravděpodobnost, že se člověk stane obětí trestného činu není u každého stejná. Existuje řada faktorů, které tuto pravděpodobnost, tzv. viktimnost, zvyšují. Z tohoto pohledu oběti rozdělit do následujících skupin:

1) Osoby, které jsou ohroženy více, než jiní, zejména v důsledku jejich *profese* – policisté, hlídači, taxikáři, pokladní apod.; v důsledku jejich *věku* – zejména mladí se díky svému způsobu života stávají častěji oběťmi zejména násilných trestných činů;

[112] Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha : Eurolex Bohemia, 2001, s. 130.

psychických vlastností – agresivita, lehkomyslnost, důvěřivost...; *jiného státního občanství, příslušnosti k náboženské či národnostní menšině, sexuální orientace, mentální retardace, drogové závislosti či alkoholismu*[113].

2) Osoby neutrální, které se stanou obětí trestného činu v důsledku náhody, aniž by měly k pachateli nějaký vztah.

Existuje celá řada typologií obětí, avšak pravděpodobně nejznámější je Fattahova typologie podle interakce „oběť – pachatel" v době kolem spáchání činu[114]:

1) Zúčastňující se oběť – před spácháním trestného činu dochází k interakci mezi obětí a pachatelem, která pachatelovu motivaci výrazně ovlivňuje. Nejčastěji se jedná o oběti násilných činů.
2) Nezúčastňující se oběť – spáchání trestného činu interakce nepředchází. Oběť nemohla své ohrožení tušit dříve, než v okamžiku útoku.
3) Provokující oběť – oběť svým chováním podnítila pachatele k jednání. Neodhadla záměry
   pachatele a vystavila tak sebe, ať vědomě či bezděčně, viktimogenní situaci.
4) Latentní oběť – role oběti zůstává utajena. Jedná se zejména o případy násilí páchaného v rodinách.
5) Nepravá oběť – osoba se stala obětí zcela náhodou, ocitla se v nesprávnou dobu na nesprávném místě.

Viktimologie se zabývá zkoumáním statutu, pozice a role poškozeného – oběti. Statut představuje souhrn práv a povinností poškozeného v trestním řízení. Pozice zahrnuje zvláštnosti chování oběti, jejího vztahu ke spolupoškozeným, k třetím osobám a pachateli. Nejvýznamnější je role oběti, tedy to, jak svou úlohu oběť chápe a uvědomuje si ji. Tato role se může měnit. Z role svědka – poškozeného se může změnit na obviněného a naopak.

Viktimologie tak na základě všestranné analýzy okolností trestného činu stanoví formy a způsoby, jimiž se oběť podílela na své viktimizaci a vytvoření příležitosti k činu, čímž se snaží trestné činnosti předcházet. Snaží se rovněž doporučit psychologické strategie, které by mohly pachatele od dokonání činu odradit. Usiluje o širší zapojení poškozeného do vyšetřování a soudního projednávání věci a o zvýšení ochrany jeho práv. Hlavním

[113] Tamtéž, s. 131.
[114] Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 114.

cílem by však měla být především snaha zajistit, aby se psychické škody způsobené trestným činem již dále neprohlubovaly.

8. Pojem oběť trestné činnosti

Důsledky spáchání trestného činu pro poškozeného mohou být velice rozmanité. Patří mezi ně důsledky ekonomické, sociální, psychické a jiné. Spáchání trestného činu pro poškozeného může znamenat finanční újmy vzniklé například ztrátou majetku, poškozením věci, ztrátu na výdělku vyvolanou nepřítomností v zaměstnání. Nikoli nepodstatné jsou i možné újmy psychické spojené s traumatizujícím zážitkem z trestného činu – pocit viny, studu, strachu, stres a starosti trvající často týdny a měsíce. Psychické újmy často doprovázejí i ztrátu či oslabení společenských kontaktů oběti s jednotlivými členy rodiny, sousedy, přáteli, kolegy v zaměstnání. Mohou vyvolat změny chování oběti i jejích společenských vztahů. Zprostředkovaně či nepřímo jsou trestným činem zasaženy i jiné osoby než přímé oběti trestné činnosti, například rodinní příslušníci oběti vraždy, kterých se tento čin hluboce dotkl a způsobil jim nemalou psychickou újmu.[115] J. Jelínek dále uvádí, že pokud majetkové i nemajetkové újmy způsobené trestným činem rostou a pohledávky poškozených zůstanou neuspokojeny, oslabuje to důvěru občanů v právní stát a jeho schopnost nastolit právo a spravedlnost. Oběti trestného činu by měl v první řadě odčinit křivdu a nahradit škodu pachatel. V mnoha případech však náhradu škody není možné vymoci od pachatele a poškozený se často dostává do velmi tíživé sociální situace, s níž není schopen se vyrovnat vlastními silami. V jiných případech zůstane pachatel neznámý, a z tohoto důvodu není poškozený odškodněn.[116] Není tomu ale tak vždy, že by poškozený nebyl odškodněn, když pachatel zůstane neznámý, jak uvedu v následující kapitole.

D. Císařová a J. Čížková uvedly[117], že pro poškozeného je nesmírně důležitá rychlá kompenzace škod, které mu vznikly trestnou činností. Dodaly, že pro poškozeného je situace často neúnosná, hlavně v případech, kdy nemůže úhradu škod krýt z některých náhradních zdrojů a velmi obtížná je pro poškozeného skutečnost, že se v průběhu trestního řízení nepodaří zjistit pachatele.

V červenci 1997 byl Parlamentem ČR přijat zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1.ledna 1998. Obsahem zákona jsou podmínky, za nichž stát poskytne peněžitou pomoc obětem

---

[115] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 114.
[116] Tamtéž, s. 115.
[117] Císařová, D., Čížková, J. Poškozený v československém trestním řízení. Praha : Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, č. XXXVII, s. 43, 44 a s. 48.

trestné činnosti. Podle § 2 odst. 2 zákona č. 209/1997 Sb. se obětí rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví. Za oběť se považuje i osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.

Tento zákon upravuje právní vztah mezi státem a obětí trestné činnosti, které stát poskytuje peněžitou pomoc. Z ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 209/1997 Sb. plyne povinnost státu za podmínek stanovených zákonem č. 209/1997 Sb. poskytnout oběti trestné činnosti peněžitou pomoc podle tohoto zákona.

8.1. Odškodňování obětí

Řízení o odškodňování obětí trestné činnosti podle zákona č. 209/1997 Sb. probíhá před Ministerstvem spravedlnosti, odbor odškodňování. Rád bych ale upozornil, že nejde o řízení ve vlastním slova smyslu. Toto řízení je poměrně rychlé a neformální. Je vždy „zahájeno" žádostí o poskytnutí pomoci. Tato žádost musí být podána nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem, jinak právo zaniká. Peněžitá pomoc totiž může plnit svůj účel tehdy, je-li poskytnuta neprodleně po spáchání činu. Žadatel v rámci projednání jeho nároku na poskytnutí pomoci v žádosti uvede náležitosti, které jsou rozvedeny v ustanovení § 10 odst. 1 písm.a) až d), a jde-li o žadatele pozůstalého po skutečné oběti, rovněž náležitosti uvedené v § 10 odst. 2. Novela č. 204/2006 Sb. shora uvedeného zákona přispěla k vyšší formálnosti „řízení" před Ministerstvem spravedlnosti. Novela zákona č. 209/1997 Sb. vložila nové ustanovení § 9 odst. 3, které stanoví, že Ministerstvo spravedlnosti žadateli písemně potvrdí přijetí žádosti. Pokud žádost neobsahuje náležitosti uvedené v ustanovení § 10, vyzve žadatele k jejímu doplnění. Dále tato novela vložila v ustanovení § 10 nový odstavec 2, jenž požaduje, aby žadatel o poskytnutí pomoci podle § 7 odst. 1 písm.b) , kdy jde o pozůstalého po skutečné oběti, v žádosti uvedl, zda je jedinou osobou splňující podmínky uvedené v ustanovení § 2 odst. 2, popř. kolik osob tyto podmínky splňuje, pokud jsou mu tyto skutečnosti známy.

Důležité je ustanovení § 2 odst. 3, které zní: „Pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené oběti

trestným činem. Pomoc se poskytne, pokud škoda na zdraví nebo v důsledku smrti způsobená trestným činem nebyla plně uhrazena. Negativní vymezení, kdy se pomoc neposkytne, obsahuje ustanovení § 6 a také § 8. Dalo by se také říci, že cílem tohoto zákona je a myslím, že se to povedlo, vytvoření právního rámce pro poskytnutí nezbytné peněžité pomoci obětem trestných činů v takových případech, kdy pachatel neplní povinnost k náhradě škody a odškodnění není zabezpečeno jiným způsobem. Tento zákon s jeho institutem peněžité pomoci obětem trestné činnosti nesupluje v žádném případě institut náhrady škody. Převládá zde sociální aspekt nad aspektem reparačním. Ostatně tato myšlenka je obsažena ve shora zmíněném ustanovení § 8, kdy oběť by neměla být pouze pasivní, ale nejdříve by měla před požádáním peněžité pomoci u Ministerstva spravedlnosti využít všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu uhradit.

V souladu s ustanovením § 9 odst. 4 Ministerstvo spravedlnosti do tří měsíců od podání žádosti o předložení potřebných dokladů buď pomoc poskytne, nebo žadateli sdělí důvody, pro které pomoc nelze poskytnout. Vztahy mezi obětí a státem podle tohoto zákona mají občanskoprávní charakter a proto Ministerstvo spravedlnosti vystupující v těchto případech jménem státu nebude o žádosti vydávat rozhodnutí, ale buď požadavek vyjádřený v žádosti akceptuje a pomoc poskytne, nebo žadateli sdělí zákonné důvody, pro které nelze žádost akceptovat.

Co se týká částek, jimiž se odškodňují oběti trestné činnosti, tak tyto jsou obsaženy v ustanovení § 7, které zní: *„Pomoc se poskytne na žádost oběti a) uvedené v § 2 odst. 1 v paušální částce 25 000 Kč, nebo ve výši, která představuje obětí prokázanou ztrátu na výdělku a prokázané náklady spojené s léčením, snížené o součet všech částek, které oběť z titulu náhrady škody již obdržela; pomoc nesmí přesáhnout ve svém součtu částku 150 000 Kč, nebo b) uvedené v § 2 odst. 2 v paušální částce 150 000 Kč; pomoc nesmí ve svém součtu přesáhnout částku 450 000 Kč, a je-li počet obětí více než tři osoby, poskytovaná částka se u každé oběti přiměřeně krátí."*

Ještě upozorňuji na ustanovení § 12 odst. 1 shora citovaného zákona, dle něhož platí, že oběť, které byla poskytnuta pomoc, je povinna do pěti let ode dne, kdy jí byla poskytnuta pomoc, odvést na účet Ministerstva spravedlnosti částky, které obdržela jako náhradu škody až do výše poskytnuté pomoci. Z tohoto ustanovení je patrno, že poskytnutá pomoc není nenávratnou dávkou a pokud v uvedené lhůtě oběť neobdrží

žádnou částku z titulu náhrady škody, pak nevzniká povinnost vůči státu spočívající ve vrácení peněžité pomoci.

Na Ministerstvo spravedlnosti se obrátil žadatel J.P. o odškodnění spočívající v částce 240.000,- Kč z důvodu, že se jeho dcera J.T. stala obětí trestného činu vraždy. Odbor odškodňování se zabýval především vymezením pojmu domácnosti podle ustanovení § 115 občanského zákoníku. Bylo zjištěno, že ačkoliv žadatel byl skutečně otcem zemřelé J.T., nesdílel se svou dcerou domácnost a nebyl učiněn závěr o tom, že by mu jeho dcera J.T. poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Žadateli o peněžitou pomoc tak nebylo vyhověno.

Na Ministerstvo spravedlnosti se obrátila žadatelka o peněžitou pomoc H.P. se svoji dcerou M.P. Obě žadatelky splnily všechny podmínky pro poskytnutí peněžité pomoci stanové výše zákonem č. 209/1997 Sb., neboť jim zemřel následkem trestného činu manžel a otec, který byl zastřelen neznámým pachatelem. Ve věci byly zahájeny úkony trestního řízení pro podezření ze spáchání trestného činu vraždy. Obě žadatelky obdržely peněžitou pomoc v paušální částce 150.000,- Kč.

Nezřídka se stává, že se na Ministerstvo spravedlnosti obrátí žadatel o peněžitou pomoc v případě, že tento žadatel utrpí škodu na zdraví, protože se stane účastníkem dopravní nehody. Policejní orgán v tomto případě věc odložil podle ustanovení § 159a odst. 4 trestního řádu, neboť se nepodařilo ustanovit osobu pachatele. Řidič, který srazil žadatele, mu zřejmě sdělil nepravdivé jméno. Tento poškozený se pak obrátil na odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti. Uvádím zde příklad toho, že oběť je odškodněna, i když pachatel zůstane neznámý (viz. kapitola 7.). Je nutné uvést, že za účelem zabezpečení odškodnění obětí dopravních nehod je občanským zákoníkem stanovena zvláštní objektivní odpovědnost provozovatele dopravního prostředku. Odpovědnostní závazek provozovatele je zajištěn povinně smluvním pojištěním odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla. V důsledku povinného pojištění odpovědnosti provozovatele přebírá povinnost náhrady škody pojišťovna, což platí i tehdy, když se některý z účastníků nehody dopustil trestného činu. Rozhodující není ani výsledek trestního stíhání s nehodou souvisejícího. Tento právní institut slouží také pro odškodňování obětí dopravních nehod způsobených nezjištěnými osobami. Podle § 24 odst. 2 písm.a) zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla, poskytuje poškozenému plnění za škodu na zdraví způsobenou provozem nezjištěného vozidla, za kterou odpovídá nezjištěná osoba, Česká kancelář pojistitelů. Kancelář poskytuje poškozenému plnění

z garančního fondu, který je za tímto účelem tvořen z příspěvků pojistitelů a z pojistného za hraniční pojištění. V tomto případě odbor odškodňování argumentoval ustanovením § 8 písm.b) zákona č. 209/1997 Sb., které uvádí, že pomoc může být snížena nebo se nepřizná s přihlédnutím k sociální situaci oběti a k tomu, zda oběť využila všech zákonných prostředků, aby uplatnila nárok na náhradu škody na pachateli nebo na jiné osobě, která je povinna škodu uhradit. Ministerstvo spravedlnosti tomuto žadateli nevyhovělo. Žadateli by peněžitá pomoc byla vyplacena v případě, kdy by při splnění všech podmínek stanovených zákonem č. 209/1997 Sb. bylo prokázáno, že pojišťovna, resp. Česká kancelář pojistitelů v rozporu se zákonem nevyplatila a není ochotna vyplatit náhradu prokázané škody, ke které lze přihlížet při posuzování možnosti poskytnutí peněžité pomoci, popř. pokud by škoda způsobená trestným činem nebyla z garančního fondu plně uhrazena.

Závěrem bych k odškodňování obětí uvedl následující úvahy. Jedním z významných opatření, kterými stát může přispět ke zmírnění následků způsobených oběti trestného činu, je vyplacení peněžité pomoci, kterou za podmínek stanovených zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých předpisů, ve znění pozdějších předpisů, jménem státu poskytuje Ministerstvo spravedlnosti. Podle ustanovení § 6 odst. 2 citovaného zákona stát pomoc neposkytne, jestliže celková výše bodového hodnocení za bolest nedosahuje hodnoty alespoň 100 bodů. Z toho je zřejmé, že uvedená hranice bolestného je tedy podstatným kriteriem pro vznik nároku na poskytnutí peněžité pomoci. Význam stanovení uvedeného kriteria byl v důvodové zprávě ke zmíněnému zákonu vyjádřen takto: *„Stát by měl poskytovat pomoc jen v případech, kdy újma na zdraví dosáhla takové intenzity, která zpravidla vyvolává dlouhodobé zhoršení sociálních a dalších poměrů poškozeného. Zároveň by pro vymezení těchto případů mělo platit jednoduché a rychle zjistitelné hledisko, které umožní poskytnout plnění co nejdříve. Z těchto důvodů se jako nejvhodnější hledisko jeví výše způsobené škody, ovšem ne v celém rozsahu, ale jen v části týkající se bolestného. Tato složka po kvantitativní stránce nejpřesněji odráží závažnost poškozeného na zdraví. Ostatní složky náhrady škody na zdraví (např. náhrada ztráty na výdělku) naopak v tomto směru potřebnou vypovídací schopnost nemají. Proto se v uvedeném ustanovení jako podmínky přiznání nároku na odškodnění uvádí skutečnost, že odškodnění bolesti dosáhlo ve svém souhrnu pevně stanovené částky. Její výše je určena tak, aby zpravidla zahrnovala takové případy škody na zdraví, které trestní zákon považuje za těžkou újmu“.*

Právním předpisem, který stanoví výši určování bolestného, je vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění pozdějších předpisů.

Domnívám se, a zkušenosti z praxe aplikace zákona č. 209/1997 Sb. ukazují, že kriterium 100 bodů bolestného se v zásadě osvědčuje v případech, kdy v důsledku trestného činu je jeho oběti způsobena škoda na zdraví, jejímž následkem je tělesná újma. Jinak tomu je pokud se jedná o škodu na zdraví, která spočívá v psychických útrapách. Ve smyslu ustanovení § 2 odst. 1 vyhlášky se za bolest způsobenou škodou na zdraví, jejím léčením nebo odstraňováním jejích následků považuje tělesné a duševní strádání způsobené škodou na zdraví osobě, která tuto škodu utrpěla. Mezi sazbami bodového ohodnocení bolestného, jak jsou stanoveny v přílohách vyhlášky, není výslovně uvedena zvláštní položka, která by stanovila výši bolestného způsobeného traumatizujícím zážitkem. Důsledky závažných trestných činů přitom nejednou spočívají v tom, že v příčinné souvislosti s trestným činem utrpí jeho oběť mimořádnou psychickou újmu, aniž by současně došlo k takovému zásahu do její tělesné integrity, jehož následkem by bylo tělesné poškození hodnotitelé nejméně 100 body bolestného. Jde o psychické strádání obětí znásilnění či osob poškozených v důsledku některého z trestných činů uvedených v hlavě osmé trestního zákona. Takto postižené oběti se pak v souvislosti s žádostí o vystavení posudku o výši bolestného setkávají se stanoviskem, že bolestné se v psychiatrii nepřiznává, v důsledku čehož nemají možnost žádat o poskytnutí peněžité pomoci. Z vyjádření posuzujících lékařů je přitom zřejmé, že pro účely hodnocení ztížení společenského uplatnění je u těchto obětí trestné činnosti namístě vycházet z přílohy č. 2 položky č. 016 vyhlášky „Vážné duševní poruchy vzniklé působením otřesných zážitků nebo jiných nepříznivých psychologických činitelů a tísnivých situací", která takto vzniklé ztížení společenského uplatnění hodnotí rozmezím 500-1500 bodů. Vyvstává zde pak otázka, zda se jedná o legislativní nedostatek, anebo o nedůsledný postup posuzujících lékařů, neboť ti by patrně v naznačených případech mohli postupovat podle ustanovení § 2 odst. 2 vyhlášky, v němž je stanoveno: „Pokud není bodové ohodnocení posuzované škody na zdraví uvedeno v přílohách č. 1 a 3 této vyhlášky, použije se bodové ohodnocení za škodu na zdraví, s níž lze posuzovanou škodu po stránce bolesti nejspíše srovnávat".

Do přílohové části mé práce jsem vložil tabulky - statistiku z odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti České republiky. Z těchto cenných přehledů je patrno, že v letech 1998 až 2002 byla poskytnuta pomoc obětem trestné činnosti podle zákona č.

209/1997 Sb. v celkové finanční výši 4.814.889,- Kč. Tato celková suma za pět let odpovídá celkovému počtu 129 vyřízených žádostí, u kterých tato peněžitá pomoc byla poskytnuta. Nevyhověno bylo 382 žádostem. Za rok 2003 byla poskytnuta peněžitá pomoc v celkové finanční výši 1.948.914,30 Kč, tedy tato částka byla poskytnuta 28 kladně vyřízeným žádostem o peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Za rok 2004 byla poskytnuta peněžitá pomoc v celkové finanční výši 2.488.438,- Kč 43 kladně vyřízeným žádostem. Za rok 2005 peněžitá pomoc rovněž 43 kladně vyřízeným žádostem činila 1.969.402,- Kč. V tomto roce došlo k mírnému poklesu objemu poskytnuté finanční částky oproti roku 2004, když však byl kladně vyřízen stejný počet žádostí. V roce 2006 za 41 kladně vyřízených žádostí byla vyplacena částka 3.307.691,50 Kč. Zde došlo k podstatnému nárůstu finanční částky obětem trestné činnosti.

9. Srovnání právní úpravy postavení poškozeného v ČR se slovenskou právní úpravou

Podstata právního postavení poškozeného dle trestného poriadku je totožná s českou právní úpravou. Za poškozeného se tak považuje osoba, které bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda nebo došlo k porušení či pouhému ohrožení jiného zákonem chráněného práva či svobody. Zákonná definice tedy vymezuje osobu poškozeného šířeji, než český trestní řád, neboť k tomu, aby se osoba stala poškozeným stačí pouhé ohrožení jejich zákonem chráněných práv nebo svobod. Základní procesní práva jsou v obou porovnávaných právních úpravách v podstatě totožná.

Pokud jde o uplatňování nároku na náhradu škody, stanoví trestný poriadok kratší lhůtu pro možnost poškozeného připojit se s tímto nárokem k trestnímu řízení, neboť ten tak musí učinit nejpozději do skončení vyšetřování nebo zkráceného vyšetřování. Český trestní řád tedy poskytuje poškozenému z časového hlediska více prostoru pro rozhodnutí se o připojení se s náhradou škody k trestnímu řízení.

Další právo poškozeného, o němž považuji za důležité se zmínit, je právo uplatňovat konkrétní návrhy za účelem uzavření smíru nebo dohody s pachatelem, a to i prostřednictvím probačního či mediačního úředníka. V českém trestním řádu se tomuto právu podobá institut narovnání, jehož uplatnění je však omezeno pouze na trestné činy, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody nepřevyšující pět let. Navíc je zde stanovena řada dalších podmínek jejichž rozbor ovšem není předmětem této práce, proto se jimi dále nebudu zabývat. V každém případě je uplatnění tohoto institutu omezené, a to narozdíl od slovenské právní úpravy, která uzavření výše uvedených dohod a smírů blíže neomezuje.

Rovněž zde je řešena otázka poskytování informací o obviněném / odsouzeném, pokud je s jeho pobytem na svobodě pro poškozeného spojeno nebezpečí.

Následuje právní úprava o společném zmocněnci a jeho ustanovení pro případ, kdy ve věci vystupuje větší počet poškozených. Stejně jako v případě české právní úpravy, která používá pojmu „mimořádně vysoký počet", i trestný poriadok používá neurčitého pojmu – „větší počet". Vzniká zde otázka, co si lze představit pod pojmem „větší počet". Dle mého názoru pojem „mimořádně vysoký počet" pojmem relativním a nelze si pod ním představit jedno konkrétní číslo. Totéž si myslím v případě pojmu „větší počet". Rozdíl v právních úpravách lze dále vidět v maximálním počtu společných

zmocněnců, které lze v trestní věci připustit. Trestný poriadok stanoví maximálně deset, trestní řád šest společných zmocněnců. Domnívám se, že trestní řád, je v tomto směru vyhovující, neboť účelem institutu společného zmocněnce je zabránit nepřiměřenému časovému zatížení trestního řízení, jež by bylo způsobeno velkým počtem poškozených. Myslím si tedy, že k většímu urychlení řízení může dojít nejen tím, že vyloučíme, aby práva prosazoval každý poškozený individuálně, ale zároveň pouze tím, že počet společných zmocněnců nebude zbytečně vysoký.

Trestný poriadok umožňuje účast v trestním řízení organizaci na pomoc obětem trestných činů, a to v případě, kdy ji zákonný zástupce poškozeného, jehož způsobilost je omezena nebo mu byla odňata, zplnomocní pro zastupování v dané trestní věci. Dále může být taková organizace ustanovena opatrovníkem v případě trestného činu, jež byl spáchán proti osobě blízké nebo osobě svěřené a kde poškozeným je nezletilý. Náš trestní řád výslovně žádnou takovouto možnost nezmiňuje. Domnívám se však, že organizace tohoto typu, jež se na práva poškozených specializují, mohou zajistit poškozenému velmi kvalitní právní pomoc, a proto by měly mít v trestním řízení své místo. Nehledě na to, že tyto organizace se zpravidla věnují pomoci poškozeným komplexně, tedy nejen z pohledu právní pomoci, ale také např. pomoci psychologické.

Trestný poriadok dále upravuje detailněji otázku poučení poškozeného, neboť narozdíl od české právní úpravy výslovně stanoví požadavek jeho písemné formy, a to při prvním kontaktu policejního orgánu s poškozeným. Kromě jeho práv musí poučení obsahovat též informace o organizacích, které se zabývají pomocí obětem trestných činů. Může se tedy zdát, že tato právní úprava více vyhovuje z hlediska prokazatelnosti toho, že bylo poučení dáno. Na druhé straně, ačkoliv trestní řád toto výslovně nestanoví, v praxi je svědkovi rovněž vždy poskytnuto písemné poučení, které se stává součástí protokolu o výslech. Navíc, pokud je svědek zároveň poškozeným, poskytuje se mu poučení o jeho právech jako poškozeného v písemné podobě mimo protokol. Jediným nedostatkem jsou tedy chybějící informace o příslušných organizacích, jež se problematikou pomoci obětem trestného činu zabývají. Faktem ovšem zůstává, že vyslýchající by měl poškozenému tyto informace, zejména po zhodnocení jeho psychického stavu, poskytnout alespoň v ústní podobě.

Poslední problematikou, jíž zmíním, je zajištění nároku poškozeného. Opět lze říci, že podstata je v obou právních úpravách stejná. Rozdíl spočívá především v tom, že trestný poriadok upravuje podrobněji majetek, který lze pro zajištění použít. Hovoří tak nejen o majetku obviněného, ale např. o majetkových právech právnické osoby, vníž má

obviněný majetkovou účast, v níž je statutárním orgánem, prokuristou apod. Dále rovněž podrobněji upravuje způsob zajištění věcí movitých a jejich úschovu.

10. Srovnání právní úpravy postavení poškozeného v ČR s polskou právní úpravou

Pokud se jedná o vymezení osoby poškozeného, tak jím může být osoba fyzická i právnická. Polský trestní řád[118] přiznává takové postavení dokonce veřejným, místním vládním institucím a společenským organizacím, i když nemají status právnické osoby. Navíc stačí, pokud její majetek nebo práva jsou jednáním pachatele ohrožena, nemusí nutně dojít k jejich porušení. Postavení poškozeného je výslovně přiznáno „pojišťovací agentuře" (Social Security Agency), a to v rozsahu v jakém povinně zaplatila poškozenému na základě jeho pojištění škody způsobené trestným činem.

Stejná je právní úprava ohledně zákonného zastupování, s výjimkou ustanovení opatrovníka, o němž ani o jemu podobné osobě se polský trestní řád nezmiňuje. Pokud se jedná o právní nástupnictví do práv poškozeného v případě jeho smrti, dle polské úpravy mohou do jeho práv vstoupit osoby blízké a pokud nejsou tyto, tak prokurátor. V našem případě je právní nástupnictví možné pouze ohledně nároku na náhradu škody, tedy v rámci adhezního řízení. Navíc tato práva přecházejí na právního nástupce poškozeného, tedy na jeho dědice. V tomto směru je naše právní úprava specifičtější, než právní úprava polská, která hovoří o osobách blízkých, případně dokonce o prokurátorovi. Pokud se jedná o vstup prokurátora do práv poškozeného, pak lze záměr zákonodárce pochopit, pokud se bude jednat např. o právo na doplnění dokazování či podání opravného prostředku. Kde lze ovšem spatřovat smysl vstupu prokurátora, jedná-li se o nárok na náhradu škody ? Pokud totiž neexistuje žádná osoba blízká, tedy ani dědic, pro koho ji bude prokurátor vymáhat ?

Specifikum polské právní úpravy představují instituty tzv. „podpůrného, soukromého a civilního žalobce". Ve všech těchto pozicích může poškozený vystupovat.

1) **Podpůrný žalobce** – Jedná-li se o žalovatelný trestný čin, může poškozený participovat na soudním řízení jako podpůrný žalobce, a to vedle veřejné obžaloby nebo namísto ní. Ujal-li se obžaloby veřejný žalobce, mohl se poškozený připojit jako podpůrný žalobce na základě písemného prohlášení učiněného před zahájením dokazování v hlavním líčení. Pokud by veřejný žalobce svou obžalobu zpětvzal, nemá to žádný dopad na práva podpůrného žalobce. Pokud prokurátor odmítl řízení zahájit nebo jej zastavil, může poškozený (resp. měl by to být jeho advokát) během 1

[118] Kodeks postepowania karnego, Dz. U. 1997. 89. 555

měsíce od oznámení rozhodnutí sepsat obžalobu u soudu. Její kopii musí obdržet obviněný i jeho obhájce. Ostatní poškození se mohou k řízení připojit než bude zahájeno dokazování v hlavním líčení. Stejně tak se může připojit též veřejný žalobce. Je-li to v zájmu řádného průběhu řízení, může soud počet podpůrných žalobců omezit. Může rovněž rozhodnout o nemožnosti poškozeného účastnit se jako podpůrný žalobce pokud obžalobu podal po uplynutí lhůty. Poškozený se může tohoto postavení vzdát, ovšem bez možnosti znovu se do řízení vrátit. Zemře-li poškozený, do jeho pozice mohou vstoupit jeho osoby blízké. Tato pozice poškozeného se přibližuje postavení poškozeného, jako soukromého účastníka dle rakouského trestního řádu z r. 1873.

2) **Soukromý žalobce** - Poškozený může podat obžalobu jako soukromý žalobce. Jiná poškozená osoba se může připojit před zahájením dokazování v hlavním líčení. Prokurátor se na takovém řízení bude podílet pokud to bude vyžadovat veřejný zájem. Řízení bude vedeno ex officio a poškozený bude disponovat právy podpůrného žalobce. Pokud ovšem prokurátor svou obžalobu vezme zpět, obnoví se postavení poškozeného jako soukromého žalobce. V případě jeho smrti je postup stejný jako ad1).
3) **Civilní žalobce** - Do zahájení dokazování v hlavním líčení může poškozený podat civilní stížnost proti obžalovanému ohledně jeho majetkových nároků. Ve stejné lhůtě tak může v jeho prospěch učinit i prokurátor, učiní tak pokud to vyžadují veřejné zájmy. Soud stížnost buď odmítne ze zákonem stanovených důvodů nebo ji uzná. Pokud ji odmítne, je možné tyto nároky prosazovat civilní cestou. Pozice poškozeného jako civilního žalobce se podobá uplatňování majetkových nároků v adhezním řízení dle našeho trestního řádu.

Pokud mám posoudit tuto právní úpravu, tedy rozlišování procesního postavení poškozeného do tří kategorií, pak se domnívám, že je možné v ní spatřovat určité výhody i nevýhody. Pokud bych se ocitl v pozici poškozeného, pak si myslím, že z hlediska schopnosti poškozeného orientovat se v jeho právech, je podstatně složitější, než právní úprava česká. Na druhé straně má poškozený více možností, jak do trestního řízení zasáhnout, neboť je mu v podstatě přiznáno právo trestní řízení iniciovat namísto veřejné obžaloby. V českém trestním řízení poškozený takovým právem nedisponuje. Pokud bude tedy v přípravném řízení rozhodnuto např. o zastavení trestního stíhání nebo postoupení věci jinému orgánu, je oprávněn podat pouze stížnost. Pokud ta bude

zamítnuta, zbývá mu možnost domáhat se náhrady škody civilní cestou. Nemůže tedy v trestním řízení nahradit osobu státního zástupce a podat namísto něj obžalobu. Tím, že polská právní úprava toto nahrazení umožňuje, vytrácí se dle mého názoru podstata trestního řízení, jakožto řízení, v němž vystupuje proti obviněnému / obžalovanému stát, reprezentovaný státním zástupcem. Vytrácí se tedy veřejnoprávní prvek, jenž je nahrazen soukromou osobou – poškozeným.

11. Závěr a úvahy de lege ferenda

Poškozený v rámci trestního řízení vystupuje jako procesní strana, nezávislá na postavení a úloze státního zástupce, jakkoli poškozený bývá zpravidla zařazován k orgánům vykonávajícím žalobní funkci, avšak podle českého trestního řádu poškozený není oprávněn ani k podání podpůrné, vedlejší či přímo soukromé žaloby, ani k podání návrhu na to, aby bylo konáno trestní stíhání. Je však oprávněn vyslovit souhlas s trestním stíháním konkrétní osoby, ale jen za podmínek velmi striktně omezených. Poškozený stojí na straně obžaloby. Na rozdíl od státního zástupce či policejního orgánu poškozený nemusí vystupovat v trestním řízení nestranně, je oprávněn uvádět a prokazovat vše, co svědčí proti obviněnému, ovšem může také vystupovat na straně obviněného. Poškozený hájí v trestním řízení výlučně svůj soukromý zájem. Práva poškozeného v trestním řízení nelze omezovat jen na uplatnění nároku na náhradu škody. Zájem poškozeného směřuje také k dosažení satisfakce vůči pachateli trestného činu, jímž byla dotčena jeho práva.

Trestní řád ve znění do jeho novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb. býval opakovaně kritizován pro nedostatečnou úpravu práv poškozených. Poškozeným je podle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu ten, komu byla trestným činem způsobena škoda na zdraví, majetková, morální nebo jiná škoda, přičemž podle novely trestního řádu z roku 2001 ve smyslu nově vloženého odst. 2 v § 43 trestního řádu za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Novela včlenila rovněž nový odstavec 4 § 43 trestního řádu, který umožňuje výslovným prohlášením sdělenému orgánu činnému v trestním řízení vzdát se procesních práv poškozeného. Jde tak o prolomení zásady, že nikdo se nemůže pro futuro vzdát svých zákonných práv. Novela zavedla dále institut společného zmocněnce ustanovením § 44 odst. 2 trestního řádu: „Je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Rozhodnutí oznámí v řízení před soudem soud a v přípravném řízení státní zástupce poškozeným,

kteří již uplatnili nárok na náhradu škody. Ostatním poškozeným rozhodnutí oznámí při prvém úkonu trestního řízení, ke kterému se předvolávají nebo o kterém se vyrozumívají. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení." Zákonodárce zde reagoval na případy, v nichž se objevují nejen desítky a stovky, ale i tisíce poškozených. Obávám se ale, v souladu s názorem J. Jelínka[119], že toto ustanovení umožní účelové vyloučení poškozeného z trestního řízení. Aplikační problémy v praxi ukazují, že dochází k problémům u vzájemných kontaktů poškozených či neochoty zvolit si společného zmocněnce, neboť za situace, kdy poškození jsou z různých částí republiky a museli by se kontaktovat a dohodnout na společných zmocněncích, vznikají nemalé problémy. Také termín „mimořádně vysoký počet poškozených" je krajně neurčitý. Podobný pohled má i J. Kuchta, který uvedl[120], že toto ustanovení klade velké nároky na poškozené a jejich kolektivní aktivity. Došel k závěru, že pokud některý poškozený nesouhlasil s výběrem zmocněnce, nemohl by svá práva v trestním řízení uplatňovat, a to ani v případě, kdy uplatnil svůj nárok na náhradu škody ještě předtím, než bylo orgánem o potřebě zmocněnců rozhodnuto. Tím dle J. Kuchty dochází k zužování práva poškozeného. Zde je na místě nutné uvést, že jednotlivým výkonem práv poškozených by byl ohrožen rychlý průběh trestního řízení. Na druhé straně nelze přehlédnout fakt, že usnesení, jímž rozhoduje předseda senátu nebo soudce v souladu se zněním § 44 odst. 2 věty první trestního řádu, je třeba oznámit všem poškozeným, kteří již uplatnili nárok na náhradu škody. Za velký nedostatek tohoto institutu považuji, že usnesení podle § 44 odst. 2 věty první trestního řádu není doručováno veřejnou vyhláškou, třeba tím, že se vyvěsí na úřední desce soudu. V novém trestním řádu by měla být zjednodušena úprava ve věcech, kde je počet poškozených mimořádně vysoký (více jako sto), a to tak, že poškozeným osobám, s nimiž orgány činné v trestním řízení nejednají (např. ve věcech podvodů u bank, družstevních záložen apod., je nevyslýchají jako svědky), bude možno oznamovat rozhodnutí, že mohou uplatňovat nárok na náhradu škody pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí, vyvěšením na úřední desce.

---

[119] Jelínek, J. Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001. Kriminalistika, 2002, č. 1, s. 31.
[120] Kuchta, J. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení. Brno : Nakladatelství Linie, 2002, s. 61.

Novelou trestního řádu bylo částečně řešena absence úpravy práva poškozeného na bezplatnou právní pomoc, resp. na právní pomoc za sníženou odměnu. Procesní práva poškozeného se podle ustanovení § 51a trestního řádu rozšířily o právo na bezplatné zastoupení, odůvodňují-li to majetkové poměry. Ke škodě věci je oprávnění nemajetného poškozeného omezeno jen na ty poškozené, kteří uplatnili nárok na náhradu škody v trestním řízení. Vyloučeni jsou tak ti poškození, kteří takový nárok neuplatnili nebo nemohou uplatňovat. Ustanovení § 46 trestního řádu, o tom, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny poškozeného poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění, shledávám jako příliš obecné. Domnívám se, aby v trestním řádu bylo výslovně uvedeno, že poškozený má právo na informace o trestném činu, kterým mu bylo ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda. Poškozenému by tak nemělo být bráněno v uplatnění jeho práv nedostatek informací o spáchaném skutku a osobě pachatele. Poškozený by měl bez zbytečných obtíží zjistit informace nezbytné pro uplatnění svých práv. Částečně byl tento nedostatek odstraněn opět novelou trestního řádu z roku 2001, kdy ustanovením § 176 odst. 1 trestního řádu byla zakotvena povinnost státního zástupce vyrozumět poškozeného o podání obžaloby. Jedná se ale podle mého názoru o poloviční řešení, neboť bych do ustanovení § 176 odst. 1 trestního řádu vložil, že se o podání obžaloby vyrozumí i zmocněnec. Žádoucí se dále ale jeví, aby opis obžaloby byl doručen nejen poškozenému, ale i jeho zmocněnci – ustanovení § 196 odst. 1 trestního řádu. Citelně postrádám v současné právní úpravě právo poškozeného účastnit se – patrně prostřednictvím zmocněnce (advokáta) vyšetřovacích úkonů. Navrhuji, aby se poškozený mohl účastnit vyšetřovacích úkonů a mohl klást otázky obviněnému a vyslýchaným svědkům a měl by být také zakotven procesní nárok zmocněnce poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů. Dále existuje absence práva poškozeného a jeho zmocněnce být upozorněn na možnost prostudovat spis po skončeném vyšetřování a činit návrhy na doplnění dokazování. Toto právo je nadále poškozenému odepřeno. Podle ustanovení § 166 odst. 1 trestního řádu uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující k podání obžaloby, umožní obviněnému a obhájci v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Poškozený v tomto výčtu chybí, nemůže tak učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Oproti tomu podle ustanovení § 208 odst. 1 slovenského trestního řádu z roku 2005, zákon č. 301/2005 – trestný poriadok, pokud policajt považuje vyšetřování za skončené a jeho výsledky za postačující na podání návrhu na obžalobu nebo jiné

rozhodnutí, umožní obviněnému, obhájci, poškozenému, jeho zmocněnci nebo opatrovníkovi v přiměřené době prostudovat spisy a podat návrhy na doplnění vyšetřování. Považuji proto za žádoucí, aby náš nový trestní řád obsahoval i právo poškozeného učinit návrhy na doplnění vyšetřování. Tím, že by bylo změněno či doplněno ustanovení § 166 trestního řádu, by vedlo současně k posílení kontradiktornosti trestního procesu. Velký problém, který nadále přetrvává v současné právní úpravě a v navazující aplikační praxi, je, že dochází k případům, v nichž není poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům ani jeho způsobilost není omezena. Tento poškozený ale nebude přesto moci vykonávat procesní práva, která mu trestní řád přiznává. Například v důsledku těžkého zranění mozku není poškozený schopen se o sebe postarat a není tak schopen si za tohoto stavu zvolit zmocněnce. Nová právní úprava by měla obsahovat možnost, jestliže poškozený nemůže pro těžkou chorobu vykonávat práva, která mu trestní řád přiznává, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv tomuto poškozenému opatrovníka. Současná právní úprava nabízí pouze možnost podle ustanovení § 45 odst. 2 trestního řádu v případech, v nichž zákonný zástupce poškozeného nemůže vykonávat svá práva a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu práv poškozenému opatrovníka. V trestním řádu nadále postrádám právo poškozeného, třeba i prostřednictvím zmocněnce (advokáta), aby mohl provést výslech svědka podle ustanovení § 215 odst. 2 trestního řádu. Podle současné právní úpravy toto právo poškozenému ani zmocněnci bohužel nepřísluší. Jejich aktivita se tak omezuje na právo se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným osobám otázky podle ustanovení § 215 odst. 1 trestního řádu. Jak uvádí podle mého názoru správně J. Jelínek[121], připuštění možnosti poškozeného žádat, aby mohl provést výslech svědka, lze chápat jako další příspěvek ke zvýšení kontradiktornosti trestního procesu a procesní samostatnosti poškozeného jako strany trestního řízení.

Ohledně trestního stíhání se souhlasem poškozeného jsem se sám setkal s názory u Policie ČR, že dochází často k demotivujícím situacím v případech domácího násilí, kdy poškozená žena oznámí, že byla napadena, a pak svůj souhlas k trestnímu stíhání svého partnera vezme zpět, a to opakovaně. Policisté jsou pak doslova otráveni a potom nastává bohužel situace, kdy poté nespěchají se samotným vyšetřováním, kdy je to naopak potřeba. Domnívám se i přesto, že není možné úplně odstranit dispoziční právo

[121] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 177.

poškozeného a tím umožnit návrat do právního stavu před rok 1990. O čem by šlo ovšem uvažovat, v souladu s názory J. Musila[122] a J. Jelínka[123], je poskytnutí dispozičního práva všem poškozeným bez ohledu na podmínku příbuzenského poměru mezi pachatelem a poškozeným. Nabízí se dále otázka zavedení institutu soukromé žaloby. V současné době však nevidím prostor pro zavedení institutu soukromé trestní žaloby.

Podle současné právní úpravy poškozený nemůže podat odpor proti trestnímu příkazu, i kdyby trestní příkaz obsahoval výrok o náhradě škody. Posílením procesních práv poškozeného přispěla možnost poškozeného, že již může od novely trestního řádu z roku 2001 podat stížnost proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu v přípravném řízení, stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání. Zákonodárce však mohl přiznat i právo poškozeného podat stížnost proti usnesení o přerušení trestního stíhání. Poškozený se podle ustanovení § 173 odst. 3 trestního řádu o přerušení trestního stíhání vyrozumívá. Vyslovuji se pro zavedení práva poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu, pokud byl nárok na náhradu škody řádně uplatněn. Existuje tak podle našeho současného trestního řádu dále nerovnost v postavení procesních stran, kdy podle ustanovení § 314g odst. 1 trestního řádu obviněný, osoby, které jsou oprávněny podat v jeho prospěch odvolání, a státní zástupce mohou podat proti trestnímu příkazu odpor. Jak také uvádí J. Jelínek[124], současná právní úprava neumožňuje dosáhnout nápravy vadného rozhodnutí o náhrady škody nejen v případě, kdy rozhodnutí samosoudce bylo chybné, ale ani v tom případě, kdy samosoudce opomenul o náhradě škody vůbec rozhodnout, anebo kdy sice měl ve skutkových zjištěních dostatek podkladů pro rozhodnutí o náhradě škody, ale přesto takové rozhodnutí neučinil. Aby bylo přiznáno poškozenému toto právo, šlo by změnit ustanovení § 314g odst. 1 trestního řádu doplněním výčtu osob oprávněných podat odpor. Setkal jsem se s názorem, že toto právo poškozeného není třeba přiznat, neboť odpor za něj vlastně podá či může podat státní zástupce. Nesouhlasím s tímto názorem, protože poškozený je pak postaven na „druhou kolej" a není v rovném postavení s obviněným. Navíc poškozený je samostatnou stranou v trestním řízení. Lze dovodit, že i státní zástupce může chybovat a může přehlédnout v trestním příkaze chybně uvedený výrok o náhradě škody a to

[122] Musil, J. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 tr.ř.? Trestní právo, 2003, č. 12, s. 15.
[123] Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy 1998, s. 113.
[124] Tamtéž, s. 175.

nemluvím o zcela absentujícím výroku o náhradě škody. Poškozený se proti tomuto opomenutí pak nemůže bránit. I z tohoto důvodu jsem zastáncem toho, že poškozený má mít možnost práva podat opravný prostředek proti trestnímu příkazu – odpor a to proti výroku o náhradě škody. Jsem toho názoru, že oproti nám má v tomto ustanovení Slovenská republika vyspělejší právní úpravu, neboť poškozený podle slovenského trestního řádu může proti výroku o náhradě škody, kterým byla trestním příkazem přiznána náhrada škody, podat odpor. V případě, že poškozený odpor podal, trestní příkaz se ruší ve výroku o náhradě škody a samosoudce odkáže usnesením poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, případně na řízení před jiným příslušným orgánem – ustanovení § 355 odst. 2 slovenského trestního řádu z roku 2005.

K ochraně poškozeného před případnou odplatou ze strany pachatele nepochybně přispělo zakotvení práva být informován o tom, že obviněný/obžalovaný byl propuštěn z vazby/ výkonu trestu nebo z nich uprchl. Domnívám se však, že i zde by právní úprava mohla být pro poškozeného ještě příznivější. Bylo by tomu tak tehdy, když by poškozený byl informován o výše uvedených skutečnostech automaticky, a to v okamžiku, kdy by orgán činný v trestním řízení zjistil, že poškozenému by mohlo od pachatele hrozit nějaké další nebezpečí. Poskytnutí těchto informací by tedy nebylo vázáno na podání žádosti poškozeným, jak je tomu dle platného právního řádu dnes. V tomto směru by bylo možné se inspirovat polskou či slovenskou právní úpravou. K ochraně osoby poškozeného se domnívám, že není zcela dostatečná a vyhovující. Poškozený je nezřídka napadán a je mu vyhrožováno přímo v budově soudu. Poškozený musí často čekat na chodbě, na které stojí i obviněný či skupina obviněných. Je pak vystaven často psychickému tlaku a může při hlavním líčení vypovídat pod tlakem strachu a i obav o svůj život. Je proto nezbytné, aby budovy soudu byly přizpůsobeny těmto skutečnostem a byly zřízeny oddělené prostory pro poškozené, např. zřízením zvláštního vchodu do budovy soudu.

Policejní orgán, Služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, by měl podle mého názoru důrazněji a důkladněji poučovat osoby, které splňují podmínky podle zákona č. 209/1997 Sb., že se mohou obracet jako oběti na odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti se svou žádostí o peněžitou pomoc. Praxe je často bohužel taková, že policejní komisař takovouto osobu nechá pouze podepsat formulář poučení oběti, aniž by této osobě něco více k tomu řekl. Policejní komisař, policejní rada či inspektor by se měl více vcítit do pocitu této osoby a skutečně ji poskytnout ucelené informace k tomu, aby mohla využít peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Z pohledu kriminalistiky a výslechové praxe se domnívám, že by osobám poškozeným, zejména budou-li jim jednáním pachatele způsobeny dlouhodobé nebo dokonce trvalé následky, měl být věnován dostatek pozornosti a zajištěn odborný a zároveň dostatečně ohleduplný přístup. Výslech poškozené osoby je do jisté míry odlišný od výslechu jiných osob. Jedná se především o přístup vyslýchajícího k poškozenému. Ten musí být velmi ohleduplný, neboť se jedná zpravidla o oběť trestného činu, jíž byla způsobena újma. Poškozený je při výslechu nucen si prožitou událost znovu vybavovat a reprodukovat, tedy oživovat vzpomínky, s nimiž bývají spojeny pocity strachu či studu. Výslech tak představuje pro poškozeného psychicky náročnou činnost. Výslech takové osoby klade vysoké nároky rovněž na osobu vyslýchajícího, jenž by měl být nejen osobou, která se snaží zjistit objektivní pravdu, ale také člověkem, který bude schopen zvládnout psychicky náročnou činnost, jíž výslech poškozeného v některých případech bezesporu je. Zvýšená pozornost by tak měla být věnována zejména odborné přípravě vyslýchajících, posilování jejich schopnosti pracovat v psychicky náročných situacích, dostatečnému využívání poznatků psychologie a viktimologie a využívání poznatků ze zahraničí. Jedině touto cestou je možné dosáhnout vysoké míry odbornosti a zároveň dostatečné úrovně lidskosti a citlivosti, neboť schopný vyslýchající by neměl být pouze znalcem zákona a vyšetřovatelem, ale do jisté míry také psychologem, který svým přístupem a chováním pomůže poškozenému překonat tíživou situaci a nepřispěje k jeho sekundární viktimizaci. Rovněž právní řád by měl chránit práva a oprávněné požadavky poškozeného takovým způsobem, aby měl poškozený, ale i jakýkoliv jiný občan – potencionální poškozený, v právní řád důvěru.

12. Přílohová část

ČTS :

POUČENÍ POŠKOZENÉHO V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

V trestní věci

máte jako poškozený následující práva :

Podle § 43 odst. 1 tr. ř. bylo-li vám trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda, máte právo činit návrhy na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, činit si výpisky a poznámky a na svoje náklady pořizovat kopie spisů a jejich částí (§ 65 tr. ř.), zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Podle § 43 odst. 2 tr. ř. se za poškozeného nepovažuje ten, kdo se cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem. Je-li počet počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí. Jestliže by celkový počet zvolených zmocněnců vzrostl na více než šest a poškození se mezi sebou o výběru nedohodnou, provede výběr s přihlédnutím k zájmům poškozených soud. Společný zmocněnec vykonává práva poškozených, které zastupuje, včetně uplatnění nároku na náhradu škody v trestním řízení (§ 42 odst. 2 tr. ř.).

Podle § 43 odst. 3 tr. ř. pokud máte jako poškozený podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež vám byla trestným činem způsobena, jste oprávněn také navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. Návrh je třeba učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování (§ 206 odst. 2 tr. řádu). z vašeho návrhu musí být patrno, z jakých důvodů a jaké výši nárok na náhradu škody uplatňujete. Podle § 44 odst. 3 tr. řádu návrh nelze podat, bylo-li o nároku již rozhodnuto v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení.

Podle § 43 odst. 4 tr. ř. se můžete výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, které Vám tento zákon jako poškozenému přiznává.

Podle § 44 odst. 1 tr. ř. oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Podle § 45 odst. 1 tr. řádu jste-li zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo vaše způsobilost k právním úkonům je omezena, může vaše práva poškozeného vykonávat jen váš zákonný zástupce. Jde-li o uplatnění nároku na náhradu škody (§ 43 odst. 3 tr. řádu), přecházejí vaše práva, která vám zákon přiznává i na vašeho právního nástupce.

Podle § 45a tr. ř. se Vám veškeré písemnosti doručují na adresu, kterou uvedete. Máte-li zmocněnce, doručují se písemnosti pouze jemu, to ovšem neplatí, pokud se Vám zasílá výzva, abyste něco osobně vykonal.

Podle § 47 odst. 1, 4 tr. ř. máte právo navrhnout státnímu zástupci nebo soudu, aby uspokojení vašeho nároku na náhradu škody způsobené trestným činem bylo zajištěno na majetku obviněného, máte-li důvodnou obavu, že uspokojení tohoto nároku bude zmařeno nebo ztěžováno.

Podle § 50 tr. řádu se můžete jako poškozený nechat zastupovat zmocněncem. Zmocněncem může být jen osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena; při hlavním líčení a při veřejném zasedání nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. V trestním řízení, ve kterém jsou probírány utajované skutečnosti chráněné zvláštním zákonem, může být zmocněncem pouze určená osoba podle zvláštního zákona nebo osoba podle takového zákona poučená.

Podle § 51 tr. ř. je zmocněnec poškozeného oprávněn činit za poškozeného návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit poškozený.

Podle § 51a odst. 1 tr. ř. osvědčíte-li se jako poškozený, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, že nemáte dostatek prostředků, abyste si hradil náklady vzniklé s přibráním zmocněnce, rozhodne na Váš návrh předseda senátu soudu, který koná řízení v prvním stupni, a v přípravném řízení soudce, že máte nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu; to neplatí pokud vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši by zastoupení zmocněncem bylo zřejmě nadbytečné.

Podle § 51a odst. 2 tr. ř. návrh na takové rozhodnutí (podle § 51a odst. 1 tr. ř.) včetně příloh, jimiž prokazujete jeho důvodnost, podáváte v přípravném řízení soudu prostřednictvím státního zástupce.

Byl-li Vám přiznán nárok na ustanovení zmocněnce, můžete podle § 151a odst. 1 tr. ř. žádat, aby předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce rozhodl o tom, že stát ponese náklady na znalecký posudek, který jako poškozený vyžádáte. Takové žádosti však nelze vyhovět, jestliže takový důkaz není pro objasnění věci zřejmě potřebný nebo stejný úkon k prokázání téže skutečnosti již vyžádal orgán činný v trestním řízení.

Podle § 65 odst. 1 tr. ř. máte právo nahlížet do spisu, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 tr. ř., činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich části. V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci 1 ze závažných důvodů odepřít.

Podle § 157a odst. 1 tr. ř. máte právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu. Tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Podle § 163 odst. 1 tr. ř. trestní stíhání pro trestné činy násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci podle § 197a, pomluvy podle § 206, neposkytnutí pomoci podle § 207 a 208, poškozování cizích práv podle § 209, ublížení na zdraví podle § 221, 223 a 224, ohrožování pohlavní nemocí podle § 226, omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1, 2, vydírání podle § 235 odst. 1, porušování domovní svobody podle § 238 odst. 1, 2, krádeže podle § 247, zpronevěru podle § 248, neoprávněného užívání cizí věci podle § 249, neoprávněného zásahu do práv k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 249a, podvodu podle § 250, podílnictví podle § 251 a 252, lichvy podle § 253, zatajení věci podle § 254, porušování povinnosti při správě cizího majetku podle § 255, poškozování věřitele podle § 256 a poškozování cizí věci podle § 257 tr. zák. proti tomu, kdo je ve vztahu k poškozenému osobou, vůči níž by měl poškozený jako svědek právo odepřít výpověď (§ 100 odst. 2), a trestní stíhání pro trestný čin znásilnění podle § 241 odst. 1, 2 proti tomu, kdo je nebo v době spáchání činu byl ve vztahu k poškozenému manželem nebo druhem, jakož i pro trestný čin opilství podle § 201a tr. zák., pokud jinak vykazuje znaky skutkové podstaty některého z těchto trestných činů, lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas byť jen jednoho z nich.

Podle § 163 odst. 2 tr. řádu souhlas s trestním stíháním může poškozený výslovným prohlášením vzít kdykoliv zpět, do doby než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

Ustanovení podle § 163 odst. 1 tr. ř. se neužije, byla-li takovým činem způsobena smrt, poškozený není pro duševní poruchu nebo chorobu schopen souhlas dát, poškozeným je osoba mladší 15 let či je zřejmé, že souhlas nebyl dán v tísni vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo v podřízenosti.

K trestnímu řízení s nárokem o náhradu škody se připojuji – nepřipojuji.

Poučení rozuměl a bere je na vědomí

_____

poškozený

Č. j.:

PROTOKOL O VÝSLECHU SVĚDKA

OSOBY MLADŠÍ 15 LET

V dne v hodin
bylo započato s výslechem osoby mladší 15 let

jméno, příjmení
dřívější jméno, dřívější příjmení
datum narození *místo narození*
okres narození *rodné číslo*

totožnost zjištěna na základě
národnost

trvalý pobyt :

ulice, číslo
PSČ, místo

škola :

název :

sídlo :
ulice, číslo
PSČ, místo

vyslýchaný žije u rodičů u matky u otce
u jiných osob v ústavu

rodiče – zákonný zástupce

titul, jméno, příjmení
dřívější jméno, dřívější příjmení

trvalý pobyt :

ulice, číslo
PSČ, místo

vyslýchán v trestní věci
poměr k obviněnému
v minulosti byl vyslýchán
výslech konán za přítomnosti

titul, jméno, příjmení

zaměstnavatel :

název
ulice, číslo
PSČ, místo

Jako neodkladný nebo neopakovatelný úkon je výslech svědka prováděn z důvodu

POUČENÍ

Podle § 97 tr. řádu jste povinen vypovídat jako svědek o tom, co je vám známo o trestném činu a jeho pachateli a nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení.

Podle § 101 odst. 1 tr. řádu vás upozorňuji na význam svědecké výpovědi z hlediska obecného zájmu. Výpověď svědka slouží v trestním řízení jako důkaz. Podle § 174 tr. zákona je trestné, obviníte-li křivě jiného ze spáchání trestného činu v úmyslu přivodit mu trestní stíhání, taktéž je podle § 175 tr. zákona trestné, pokud jako svědek před policejním orgánem uvedete úmyslně nepravdu o okolnosti, která má podstatný význam pro rozhodnutí a nebo tuto skutečnost zamlčíte.

Podle § 99 odst. 1 tr. řádu nesmíte být vyslýchán o okolnostech, týkajících se utajovaných skutečností chráněných zvláštním zákonem, jež jste povinen zachovávat v tajnosti, ledaže by jste byl této povinnosti příslušným orgánem zproštěn.

Podle § 99 odst. 2 tr. ř. nesmíte být vyslýchán též tehdy, jestliže by jste svojí výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže by vás této povinnosti příslušný orgán nebo ten, v jehož zájmu tuto povinnost máte, zprostil.

Podle § 99 odst. 3 tr. ř. se zákaz výslechu podle odstavce 2 nevztahuje na svědeckou výpověď, týkající se trestného činu, stran něhož máte povinnost podle trestního zákona (§ 168). Rovněž se nevztahuje na svědeckou výpověď o utajovaných skutečnostech kvalifikovaných ve zvláštním zákoně stupněm utajení „Důvěrné" nebo „Vyhrazené".

Podle § 100 odst. 1 tr. řádu máte právo odmítnout výpověď jako svědek, jste-li příbuzným obviněného v pokolení přímém, jeho sourozencem, osvojitelem, osvojencem, manželem nebo druhem. Je-li obviněných více a v uvedeném poměru jste jen k některému z nich, máte právo odepřít výpověď ohledně jiných obviněných jen tehdy, není-li možné oddělit výpověď, která se jich týká, od výpovědi týkající se obviněného, k němuž jste v tomto poměru.

Podle § 100 odst. 2 tr. řádu jste oprávněn odepřít výpověď, pokud by jste svojí výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu nebo druhu, anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by jste právem pociťoval jako újmu vlastní.

Podle § 100 odst. 3 tr. řádu odepřít výpověď však nemůžete, máte-li stran trestného činu, jehož se svědecká výpověď týká, oznamovací povinnost podle § 168 tr. zákona. Neoprávněné odepření výpovědi je podle § 66 tr. řádu možné postihnout pořádkovou pokutou až do výše 50.000,- Kč.

Podle § 211 odst. 3 tr. řádu odepřete-li podle § 100 tr. řádu vypovídat před soudem, bude vaše výpověď z přípravného řízení před soudem přečtena, pokud jste před výslechem v přípravném řízení prohlásil, že svého práva odepřít výpověď podle § 100 tr. řádu nevyužíváte.

Podle § 103 tr. řádu ve spojení s ustanovením § 93 odst. 1 tr. řádu a § 95 odst. 2 tr. řádu máte právo dříve než dáte výpověď nahlédnout do písemných poznámek, které však musíte vyslýchajícímu, pokud o to požádá, předložit k nahlédnutí. Po skončení výslechu vám bude protokol předložen k přečtení, nebo požádáte-li o to, bude vám přečten. Máte právo žádat jeho doplnění, opravy a změny v souhlasu s vaší výpovědí. Podle § 95 odst. 3 tr. ř. protokol o výslechu, který byl prováděn bez přibrání zapisovatele, je nutno před podpisem předložit k přečtení nebo přečíst za přítomnosti nezúčastněné osoby. Má-li vyslýchaný proti obsahu protokolu námitky, je nutno je projednat v přítomnosti přibrané osoby a výsledek pojmout do protokolu.

Podle § 2 odst. 14 tr. ř. máte právo používat svůj mateřský jazyk nebo jazyk, o němž prohlásíte, že jej ovládáte.

Jako svědek máte podle § 104 odst. 1 tr. ř. nárok na náhradu nutných výdajů a ušlé odměny za práci. Nárok zanikne, jestliže ho neuplatníte do tří dnů po svém výslechu.

Podle § 55 odst. 2 tr. řádu máte právo žádat o utajení své podoby a podepsat protokol smyšleným jménem a příjmením, pod kterým budete v trestním spisu veden, jestliže zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že vám nebo osobě blízké v souvislosti s podáním svědectví hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení základních práv.

Vyjádření nezletilého k poučení a věci :

Po přečtení protokolu nezletilý prohlašuje, že obsah protokolu souhlasí s jeho výpovědí a proto nežádá o provedení oprav ani doplnění protokolu.

Výslech byl ukončen v hod.

ilustrační loutky Jája a Pája

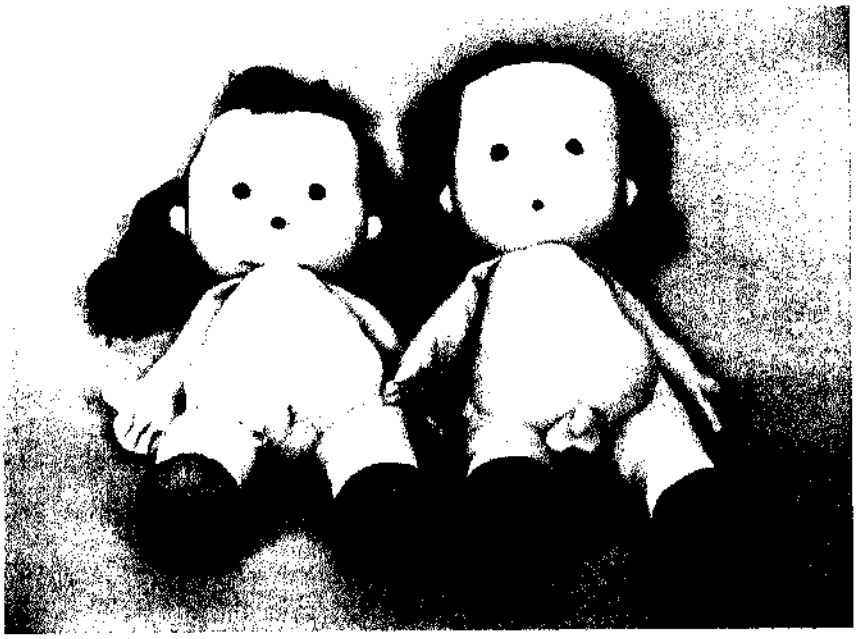

Dohoda o narovnání dle § 309 tr. řádu

Obviněná M.G., nar.... v Ostravě – město, OP č....., bez zaměstnání – žena v domácnosti, trvale bytem Moravská Ostrava, ul.....,

a

Poškozená V.J., nar.... v Kopistech, okr. Most, OP č....., důchodkyně, trvale bytem Most, ul. .....,

u z a v í r a j í

spolu následující dohodu o urovnání konfliktního vztahu podle § 309 tr. řádu.

I.

Paní V.J. se stala poškozenou tím, že dne 4.7.2006 přibližně ve 12:30 hod. v Mostě, v místě jejího trvalého bydliště se obviněná M.G. spolu s další dosud neustanovenou pachatelkou nechaly pozvat od poškozené do jejího bytu pod záminkou, že jí nesou peníze a poté využily nestřeženého okamžiku a ze skříně v ložnici jí odcizily finanční hotovost ve výši 90.000,-Kč.

Poškozená V.J. uvedla, že jednáním obviněné M.G. jí byla způsobena škoda ve výši 90.000,-Kč.

II.

Obviněná M.G. se při výslechu ke spáchání činu plně doznala, uvedla, že svého jednání velmi lituje, poškozené se tímto omlouvá, rovněž jí i napsala omluvný dopis a odcizené peníze jí chce vrátit, což učiní formou peněžní poukázky.

Poškozená V.J. s postupem dle § 309 tr. řádu souhlasí, částku 90.000,-Kč od obviněné přijme.

III.

Obviněná M.G. i poškozená V.J. byly seznámeny s ustanovením § 309 tr. řádu a obě souhlasí s tím, aby státní zástupce rozhodl o schválení narovnání spojeného se zastavením trestního stíhání obv. M.G. v této trestní věci.

IV.

Účastnice této dohody učinily své rozhodnutí zcela svobodně a bez nátlaku, vážně a určitě. Obviněná i poškozená jsou tímto zcela vyrovnány a nebudou mít vůči sobě již žádné další nároky.

V.

Obviněná M.G. složí na účet Okresního státního zastupitelství peněžní částku ve výši 15.000,-Kč (patnácttisíckorun) a to do 11.10.2006 určenou k obecně prospěšným účelům.

Obviněná M.G. v případě rozhodnutí o schválení narovnání určuje za příjemce peněžité částky:

a) Kojenecký ústav v Mostě, příspěvková organizace, Most, ul..... – částka ve výši 7.500,-Kč,
b) Stát – peněžitá pomoc obětem trestné činnost, účet Ministerstva spravedlnosti – částka ve výši 7.500,-Kč.

VI.

Tato dohoda byla uzavřena za přítomnosti státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Mostě JUDr. Michaely Kvapilové. Uzavření shora uvedené dohody stvrzují obv. M.G. a poškozená V.J. svými vlastnoručními podpisy.

V Mostě dne 5.října 2006

Obviněná M.G. .....

Poškozená V.J. .....

Státní zástupce JUDr. Michaela Kvapilová .....

Aplikace zák.č. 209/1997 Sb. za roky 1998 - 2002

	ŠETŘENO žádostí	Z TOHO podáno žádostí v r. 1998	podáno žádostí v r. 1999	podáno žádostí v r. 2000	podáno žádostí v r. 2001	podáno žádostí v r. 2002	VYŘÍZENO žádostí	Z TOHO vyřízeno v r. 1998	vyřízeno v r. 1999	vyřízeno v r. 2000	vyřízeno v r. 2001	vyřízeno v r. 2002	Podáním vysvětlující informace	Počet žádostí	Celkový objem pomoci v Kč	Nevyhověno
	1	1 a)	1 b)	1 c)	1 d)	1 e)	2	2 a)	2 b)	2 c)	2 d)	2 e)	3	4	5	6
a	583	198	83	62	103	137	564	184	82	64	85	149	53	129	4 814 889	382
b	100%	34,0%	14,2%	10,6%	17,7%	23,5%	96,7%	-	-	-			-	-	-	-
c	-	-	-	-			100%	32,7%	14,6%	11,3%	15,0%	26,4%	9,4%	22,9%	-	67,7%
d	-	-	-	-			-	-	-	-			-	-	-	100%

	Peněžitá pomoc neposkytnuta -						Důvody neposkytnutí peněžité pomoci					Přesun [illegible]
	Cizí státní příslušník	Zaniklá lhůta	Bolestné nižší 100 bodů	Neprokázání ztráty (škody)	Nejde o tr. čin	Nešlo o škodu na zdraví	Zpětvzetí žádosti	Odpovědnost zaměstnavatele	Postoupení věci jinak	Plnila pojišťovna	Jiné zákon. důvody	
	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
a	4	101	48	101	19	16	2	36	5	33	17	19
b	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,3%
c	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-
d	1,0%	26,4%	12,6%	26,4%	5,0%	4,2%	0,5%	9,4%	1,3%	8,7%	4,5%	-

Komentář k tabulce

řádek a: absolutní číselná hodnota

řádek b: procentní vyjádření k celkovému počtu v hodnoceném období přešetřovaných žádostí

řádek c: procentní vyjádření k celkovému počtu v hodnoceném období vyřízených žádostí

řádek d: procentní vyjádření k celkovému počtu v hodnoceném období negativně vyřízených žádostí

Sloupec 1 - celkový počet podaných žádostí za sledované období

Sloupce 1a - 1e počet podaných žádostí ve sledovaném období dle jednotlivých roků

Sloupec 2 - Celkový počet vyřízených žádostí

Sloupce 2a - 2e počet vyřízených žádostí ve sledovaném období dle jednotlivých roků

Aplikace zák.č. 209/1997 Sb. za roky 1998 - 2002

Sloupec 4 - Celkový počet vyřízených žádostí, u kterých byla peněžitá pomoc poskytnuta

Sloupec 5 - Celkový objem poskytnuté peněžité pomoci za sledované období

Sloupec 6 - Celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném odbobí, kdy peněžitá pomoc nebyla poskytnuta

Důvody neposkytnutí peněžité pomoci

sloupec 7 - celkový počet žádostí ve sledovaném období, kde nebylo vyhověno, neboť se jednalo o cizího státního příslušníka

sloupec 8 - celkový počet žádostí ve sledovaném období, kde byla promíčena zákonná lhůta k podání žádosti

sloupec 9 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, kde bylo bolestné nižší než 100 bodů

sloupec 10 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, kde nebyla prokázána ztráta

sloupec 11 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, v nichž nešlo o trestný čin

sloupec 12 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, v nichž nešlo o škodu na zdraví

sloupec 13 - celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném období, kde žadatel žádost vzal zpět

sloupec 14 - celkový počet zatmítnutých žádostí ve sledovaném období, kde důvodem nevyhovění byla odpovědnost zaměstnavatele

sloupec 15 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, postoupených jinam

sloupec 16 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, kde plnila pojišťovna

sloupec 17 - celkový počet zamítnutých žádostí ve sledovaném období, v nichž se jednalo o jiné zákonné důvody

sloupec 18 - celkový počet žádostí, které nebylo možno ukončit ve sledovaném období

Přehled vyřizování agendy peněžité pomoci obětem trestných činů za období od 1.1. do 31.12.2003

K vyřízení žádostí	Z TOHO		VYŘÍZENO žádostí	Způsob vyřízení					Převod do dalšího období
	podáno žádostí ve sled. období	přesun z předch. období		Podáním vysvětlující informace	Pomoc poskytnuta: Počet žádostí	Pomoc poskytnuta: Celkový objem pomoci v Kč	Nevyhověno	Skončeno jinak	
1	1 a)	1 b)	2	3	4	5	6	7	8
a 94	75	19	66	3	28	1 948 914,30	33	2	28

Peněžitá pomoc neposkytnuta - Důvody neposkytnutí peněžité pomoci										
Cizí státní příslušník	Proběhlá lhůta	Bolestné nižší 100 bodů	Neprokázání ztráty (škody)	Nejde o tr. čin	Nešlo o škodu na zdraví	Zpětvzetí žádosti	Odpovědnost zaměstnavatele	Postoupení věci jinam	Plnila pojišťovna	Jiné zákon. důvody
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	4	1	10	2	3	0	11	0	1	1

Komentář k tabulce

sloupec 1 - celkový počet šetřených žádostí ve sledovaném období, skládá se z žádostí podaných v tomto období + žádostí, které nebylo možno ukončit v období předchozím

sloupec 1a - počet žádostí ze sloupce 1, podaných v r. 2003

sloupec 1b- počet žádostí, které nebylo možno ukončit v předchozím období

(poznámka: sloupec 1 = součet sloupců 1a až 1b)

sloupec 2 - celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném období

sloupec 3 - způsob vyřízení v r. 2003 - počet žádostí vyřízených podáním vysvětlující informace

sloupec 4 - počet žádostí, vyřízených v r. 2003, kde byla peněžitá pomoc poskytnuta

sloupec 5 - celkový objem poskytnuté peněžité pomoci v r. 2003

sloupec 6 - počet žádostí, vyřízených v r. 2003, kde žádosti nebylo vyhověno

sloupec 7 - způsob vyřízení v r. 2003 - počet žádostí vyřízených jinak

sloupec 8 - počet žádostí, které nebylo možno ukončit ve sledovaném období

Přehled vyřizování agendy peněžité pomoci obětem trestných činů za období od 1.1. do 31.12.2004

K vyřízení žádostí	Z TOHO		VYŘÍZENO žádostí	Způsob vyřízení					Převod do dalšího období
	podáno žádostí ve sled. období	přesun z předch. období		Podáním vysvětlující informace	Pomoc poskytnuta: Počet žádostí	Pomoc poskytnuta: Celkový objem pomoci v Kč	Nevyhověno	Skončeno jinak	
1	1 a)	1 b)	2	3	4	5	6	7	8
a 114	86	28	83	1	43	2 488 438,00	39	0	31

Peněžitá pomoc neposkytnuta - Důvody neposkytnutí peněžité pomoci										
Cizí státní příslušník	Proběhlá lhůta	Bolestné nižší 100 bodů	Neprokázání ztráty (škody)	Nejde o tr. čin	Nešlo o škodu na zdraví	Zpětvzetí žádosti	Odpovědnost zaměstnavatele	Postoupení věci jinam	Plnila pojišťovna	Jiné zákon. důvody
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
	3	5	18	2	0	0	7	0	4	0

Komentář k tabulce

sloupec 1 - celkový počet šetřených žádostí ve sledovaném období, skládá se z žádostí podaných v tomto období + žádostí, které nebylo možno ukončit v období předchozím

sloupec 1a - počet žádostí ze sloupce 1, podaných v r. 2004

sloupec 1b- počet žádostí, které nebylo možno ukončit v předchozím období
(poznámka: sloupec 1 = součet sloupců 1a až 1b)

sloupec 2 - celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném období

sloupec 3 - způsob vyřízení v r. 2004 - počet žádostí vyřízených podáním vysvětlující informace

sloupec 4 - počet žádostí, vyřízených v r. 2004, kde byla peněžitá pomoc poskytnuta

sloupec 5 - celkový objem poskytnuté peněžité pomoci v r. 2004

sloupec 6 - počet žádostí, vyřízených v r. 2004, kde žádosti nebylo vyhověno

sloupec 7 - způsob vyřízení v r. 2004 - počet žádostí vyřízených jinak

sloupec 8 - počet žádostí, které nebylo možno ukončit ve sledovaném období

Rozbor agendy OTČ za 1.pololetí roku 2005

Přehled vyřizování agendy peněžité pomoci obětem trestných činů za období od 1.1. do 31.12.2005

K vyřízení žádostí	Z TOHO		VYŘÍZENO žádostí	Způsob vyřízení					Převod do dalšího období
	podáno žádostí ve sled. období	přesun z předch. období		Podáním vysvětlující informace	Pomoc poskytnuta		Nevyhověno	Skončeno jinak	
					Počet žádostí	Celkový objem pomoci v Kč			
1	1 a)	1 b)	2	3	4	5	6	7	8
a 132	101	31	99	3	43	1 969 402,00	50	3	33

Peněžitá pomoc neposkytnuta - Důvody neposkytnutí peněžité pomoci										
Cizí státní příslušník	Proběhlá lhůta	Bolestné nižší 100 bodů	Neprokázání ztráty (škody)	Nejde o tr. čin	Nešlo o škodu na zdraví	Zpětvzetí žádosti	Odpovědnost zaměstnavatele	Postoupení věci jinam	Plnila pojišťovna	Jiné zákon. důvody
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
2	9	4	11	3	0	0	3	0	14	4

Komentář k tabulce

sloupec 1 - celkový počet šetřených žádostí ve sledovaném období, skládá se z žádostí podaných v tomto období + žádostí, které nebylo možno ukončit v období předchozím

sloupec 1a - počet žádostí ze sloupce 1, podaných v r. 2005

sloupec 1b- počet žádostí, které nebylo možno ukončit v předchozím období
(poznámka: sloupec 1 = součet sloupců 1a až 1b)

sloupec 2 - celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném období

sloupec 3 - způsob vyřízení v r. 2005 - počet žádostí vyřízených podáním vysvětlující informace

sloupec 4 - počet žádostí, vyřízených v 1.pol. r. 2005, kde byla peněžitá pomoc poskytnuta

sloupec 5 - celkový objem poskytnuté peněžité pomoci v r. 2005

sloupec 6 - počet žádostí, vyřízených v r. 2005, kde žádosti nebylo vyhověno

sloupec 7 - způsob vyřízení v r. 2005 - počet žádostí vyřízených jinak

sloupec 8 - počet žádostí, které nebylo možno ukončit ve sledovaném období

Přehled vyřizování agendy peněžité pomoci obětem trestných činů za období od 1.1. do 31.12.2006

K vyřízení žádostí	Z TOHO		VYŘÍZENO žádostí	Způsob vyřízení					Převod do dalšího období
	podáno žádostí ve sled. období	přesun z předch. období		Podáním vysvětlující informace	Pomoc poskytnuta: Počet žádostí	Pomoc poskytnuta: Celkový objem pomoci v Kč	Nevyhověno	Skončeno jinak	
1	1 a)	1 b)	2	3	4	5	6	7	8
120	87	33	103	4	41	3 307 691,50	52	6	17

Peněžitá pomoc neposkytnuta - Důvody neposkytnutí peněžité pomoci										
Cizí státní příslušník	Proběhlá lhůta	Bolestné nižší 100 bodů	Neprokázání ztráty (škody)	Nejde o tr. čin	Nešlo o škodu na zdraví	Zpětvzetí žádosti	Odpovědnost zaměstnavatele	Postoupení věci jinam	Plnila pojišťovna	Jiné zákon. důvody
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	12	6	10	3	1	0	1	0	12	7

Komentář k tabulce

sloupec 1 - celkový počet šetřených žádostí ve sledovaném období, skládá se z žádostí podaných v tomto období + žádostí, které nebylo možno ukončit v období předchozím

sloupec 1a - počet žádostí ze sloupce 1, podaných v r. 2006

sloupec 1b- počet žádostí, které nebylo možno ukončit v předchozím období
(poznámka: sloupec 1 = součet sloupců 1a až 1b)

sloupec 2 - celkový počet vyřízených žádostí ve sledovaném období

sloupec 3 - způsob vyřízení v r. 2006 - počet žádostí vyřízených podáním vysvětlující informace

sloupec 4 - počet žádostí, vyřízených v r. 2006, kde byla peněžitá pomoc poskytnuta

sloupec 5 - celkový objem poskytnuté peněžité pomoci v r. 2006

sloupec 6 - počet žádosti, vyřízených v r. 2006, kde žádosti nebylo vyhověno

sloupec 7 - způsob vyřízení v r. 2006 - počet žádostí vyřízených jinak

sloupec 8 - počet žádostí, které nebylo možno ukončit ve sledovaném období

13. Seznam použité literatury

A) MONOGRAFIE

Císařová, D. Ochrana poškozeného jako strany v trestním řízení. K problematice obětí trestných činů. Sborník. Bílý kruh bezpečí, 1995

Císařová, D., Čížková, J. Poškozený v československém trestním řízení. Praha : Univerzita Karlova, Iuridica Monographia, 1982, č. XXXVII

Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004

Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha : Karolinum, 2005

Heřmánek, J. a kol. Kriminalistika. Kriminalistická taktika. Praha : Správa vědy a školství MV ČSSR, 1974

Jelínek, J. Ochrana poškozeného v trestním řízení. Acta Universitatis Carolinae-Iuridica 1989, č. VI

Jelínek, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha : Karolinum, 1998

Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2007

Jelínek, J. a kolektiv. Trestní zákon a trestní řád. Poznámkové vydání s judikaturou. 25. aktualizované vydání podle stavu k 1.9.2007. Praha : Linde, 2007

Konrád, Z. a kol. Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů. 2. vydání. Praha : Policejní akademie ČR, 1996

Konrád, Z., Porada, V. Metodika vyšetřování vybraných druhů trestných činů. Praha : Nakladatelství ARMEX ve spolupráci s TRIVIS-EXACTUS EDUCO, spol. s.r.o., 1996

Král, V. Odškodňování obětí trestné činnosti. Zákony s poznámkami. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, 1998

Kuchta, J. Nové pohledy na postavení poškozeného a oběti v trestním řízení. Brno : Nakladatelství Linie, 2002

Látal, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha : Příručky Ministerstva spravedlnosti, sv. 54, 1994

Matiášek, J., Prerad, V., Kravčík, J. Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů. Kriminalistické praktikum. Praha : Univerzita Karlova, 1967

Matiášek, J., Soukup, J., Bárta, B. Psychologie a výslechová praxe. Praha : Orbis, 1968

Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2. vydání. Praha : C.H. Beck, 2004

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. podstatně přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2003

Němec, M. a kol. Kriminalistická taktika. Praha : Policejní akademie České republiky, 1993

Němec, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Praha : Policejní akademie České republiky, 2003

Novotný, O., Zapletal, J. a kol. Kriminologie. Praha : Eurolex Bohemia, 2001

Pješčak, J. a kol. Kriminalistika. Praha : Naše vojsko, 1982

Porada, V. a kol. Kriminalistika. Brno : Akademické nakladatelství CERM, 2001

Protivínský, M., Musil, J., Prerad, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1987

Protivínský, M., Počepický, J., Pješčak, J. Vyšetřování krádeží a loupeží. Kriminalistické praktikum. Praha : Univerzita Karlova, 1967

Protivínský, M., Prerad, V., Heřmánek, J. Taktika výslechu, Praha : Univerzita Karlova, 1973

Růžek, A. Obžalovací zásada v československém socialistickém trestním řízení. Praha : ČSAV, 1964

Rybář, M. Základy kriminalistiky. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001

Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha : C.H. Beck, 2000

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. Díl I a II. 5. vydání. Praha : C.H. Beck, 2005

B) ODBORNÉ ČLÁNKY

Čírtková, L. Základy psychologie výslechu. Kriminalistický sborník, 2000, č. 3

Grus, Z. Rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Trestněprávní revue, 2004, č. 7

Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). Trestněprávní revue, 2005, č. 12

Jelínek, J. Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. Kriminalistika, 2003, č. 2

Jelínek, J. Poškozený po novele trestního řádu 2001. Bulletin advokacie, 2001, č. 11-12

Jelínek, J. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného – bilance a perspektivy. Kriminalistika, 1996, č. 4

Kučera, J. Adhezní řízení a jeho vztah k civilnímu procesu. Trestněprávní revue, 2006, č. 9

Musil, J. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu? Trestní právo, 2003, č. 12

Petříček, L. K postavení poškozeného v trestním řízení. Bulletin Advokacie, 2002. č. 6-7

Plšková, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník, 1995, č. 9

Růžička, M. K povaze usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu po novele č. 265/2001 Sb. a k otázce, které osoby jsou po této novele oprávněny napadnout tato usnesení stížností. Trestněprávní revue, 2002, č. 9

Vantuch, P. K informování poškozených a svědků trestného činu o odsouzeném (obviněném). Trestněprávní revue, 2005, č. 1

Vantuch, P. K oprávnění poškozeného nahlížet do spisů ve stadiu postupu před zahájením trestního stíhání, Trestněprávní revue, 2005, č. 6

Vantuch, P. Trestní stíhání se souhlasem poškozeného, nebo na jeho návrh? Právní praxe, 1994, č. 3

C) PRÁVNÍ PŘEDPISY

Zákony:

Trestní řád č. 119/1873 ř.z.

Trestní řád č. 87/1950 Sb.

Trestní řád č. 64/1956 Sb.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, který nabyl účinnosti dnem 1.1.2007
Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb. pokud jde o náhradu škody způsobené újmou na zdraví

Cizí právní předpisy

Zákon č. 301/2005 Z.z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997. 89. 555, ve znění pozdějších předpisů [citováno 15. 11.2007]. Dostupný z : http://www.kodeks.wirt.pl/kpk/index.htm

D) INTERNÍ SLUŽEBNÍ PŘEDPIS

Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 12. července 1995, kterým se zavádí do praxe demonstrační pomůcka (dvojice loutek „Jája a Pája") pro objasňování mravnostní trestné činnosti spáchané na dětech, mentálně postižených osobách a jiných osobách, majících ztíženou, nebo znemožněnou schopnost verbální komunikace

Závazný pokyn policejního prezidenta ze dne 21. ledna 2002, kterým se upravuje systém práce a postupy příslušníků Policie České republiky při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži

E) JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu ČR č. 77/2001 Sb. ze dne 31. 1. 2001, uveřejněno v č. 28/2001 Sb. z., s. 2465
Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12.6.2001 sp.zn. I. ÚS 570/99
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.1.1995, Rt 50/95 6 To 299/94, zdroj ASPI, interní č. 5423(jud).
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.9.2005 sp.zn. 8 Tdo 1019/2005 (Rt 22/2006)

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 11.11. 1998 sp.zn. 3 To 183/98
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.8.2006 sp.zn. 4 Tz 3/2004
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13.7.2004 sp.zn. 8 Tdo 681/2004
Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka Tábor ze dne 23.4.2007 sp.zn. 14 To 290/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. 4 Tdo 547/2002
Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích sp.zn. 4 To 935/1994
Usnesení Městského soudu v Praze R 34/92

F) DALŠÍ PRAMENY

Policejní prezidium České republiky. Postup při sdělování nepříjemné zprávy [citováno 10. listopadu 2005]. Dostupný z : http://www.str.aa/upoutavky/sdel.htm. Interní informační systém Policie ČR.

Čírtková, L. Oběti znásilnění [citováno 1. listopadu 2005]. Dostupný z : http://www.policie.cz/casopisy/kriminalistika/2002/02_03/cirtkova.html